

Міністерство освіти і науки України
Національний університет “Києво-Могилянська академія”
Факультет гуманітарних наук
Кафедра історії

Магістерська робота

Освітній рівень – магістр

на тему: «“Історичні методи” в “Анналах” Яна Длугоша: на прикладі сюжету
про руські претензії на Люблінську землю»

Виконав/ла: студент/ка 2-го року навчання,
спеціальності: 032 «Історія та археологія»
Освітньо-наукової програми «Історія»
Шкільний Артем Вікторович

Науковий керівник: Григор’єва Т. Ю.,
кандидат історичних наук, доцент
Рецензент: Арістов В. Ю.,
Кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
Інституту історії України НАН України,
науковий співробітник
Національного музею історії України.

Магістерська робота
захищена з оцінкою _____
Секретар ЕК _____
“ _____ ” _____ 2022 р.

Київ – 2024

Декларація академічної доброчесності

студента НаУКМА

Я, Школьний Артем Вікторович, студент 2 р. н. факультету гуманітарних наук, спеціальності: 032 “Історія та археологія” адреса електронної пошти: shkolny.1848@gmail.com, підтверджую, що написана мною магістерська робота на тему «“Історичні методи” в “Анналах” Яна Длугоша: на прикладі сюжету про руські претензії на Люблінську землю» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, передбачених пунктами 3.1.1- 3.1.6 Положення про академічну доброчесність здобувачів НаУКМА від 07.03.2018 року, зі змістом якого ознайомлена;

- підтверджую, що надана мною електронна версія роботи є остаточною і готовою до перевірки;
- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності, у будь- який спосіб, у тому числі порівняння змісту роботи та формування звіту подібності за допомогою електронної системи StrikePlagiarism.
- даю згоду на архівування моєї роботи в репозитаріях та базах даних університету для порівняння цієї та майбутніх робіт.

Підпис

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної / магістерської роботи

Тема: «“Історичні методи” в “Анналах” Яна Длугоша: на прикладі сюжету про руські претензії на Люблінську землю»

Автор: студент 2-го р. н. другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальності 032 «Історія та археологія» освітньо-наукової програми «Історія»

Науковий керівник: Григор'єва Тетяна Юріївна

Захищена: " ____ " _____ 2024 р.

Короткий зміст роботи:

Кваліфікаційна робота є комплексним дослідженням питання руських претензій на Люблінські землі в «Анналах» Яна Длугоша, яке досі спеціально не досліджувалось

Робота складається з двох розділів. У першому розділі розглядається професійна діяльність краківського каноніка, з акцентом на політичній діяльності загалом (дипломатичні місії, різні справи функціонування єпископства). Другий розділ присвячено детальному текстологічному аналізу повідомлень «Анналів» Яна Длугоша.

Зміст

Вступ.....	2
1 розділ. Ян Длугош і його доба.	12
1.1 Біографія краківського каноніка	12
1.2 Длугош та ключові виклики доби.....	20
1.3 Актуальність Луцького, Подільського та Люблінського питання в XV ст.	24
2 розділ. Повідомлення «Анналів» Яна Длугоша.....	31
2.1 Претензії Романа Мстиславовича.....	32
2.2 Претензії Данила Романовича.....	60
2.3 Претензії Лева Даниловича.....	67
2.4 Відвоювання Любліна в русинів.....	73
2.5 Татарсько-руська облога Любліна в 1344 р.	76
Висновки	84
Список використаних джерел та літератури:	88
Додатки.....	96

Вступ

Ян Длугош був першим істориком, що включив руські сюжети до історії Королівства Польського. Він об'єднав повідомлення середньовічних польських анналів, хронік та руських джерел в цілісний наратив. Длугош не встиг завершити свою неназвану «Історію Польщі», над редакцією якої працював від 1455 р. до самої смерті в 1480 р. Проте навіть незавершений рукопис «Анналів» мав визначальний вплив на авторів пізніших історичних наративів, як польських, так і українських.

Перших дві частини рукопису (далі Автограф) збереглися. Завдяки цьому ми маємо унікальну можливість працювати не з опублікованою фінальною версією чи пізнішими копіями, а з оригінальним чорновим варіантом Длугоша. Автограф дозволяє охарактеризувати «майстерню історика»: прослідкувати, як створювався текст, яких редакторських змін зазнав. На підставі чого ми можемо краще зрозуміти, до яких методів та підходів вдавався автор у роботі з джерелами, під час конструювання свого наративу.

Частина дослідників залучає «Аннали» для реконструкції минулого Галицько-Волинського князівства. Зокрема для тих хронологічних відрізків, яких не покриває текст Галицько-Волинського літопису (далі ГВл). Зокрема, дослідниками залучаються повідомлення Анналів про похід Романа на Люблін для повноцінної історичної реконструкції обставин міжусобиць польських князів. Інформація з Длугоша – наративу пізнішого часу – доповнюється скупими відомостями Суздальського літопису, сучасного тим подіям.¹ Чи правомірне таке поєднання? Чи можна покладатися на Длугоша у реконструкціях подій XIII століття, зокрема, у дослідженнях військових протистоянь за Люблінську землю, починаючи з князя Романа Мстиславича. Відповідно, як відмежувати «історичні реконструкції» Длугоша від

¹ Labuda G. Zaginiona kronika w Rocznikach Jana Długosza: próba rekonstrukcji. 1983. S. 37-41; Щавелева Н. Князь Роман Галицкий в культурно-исторической традиции Польши и России. Культурные связи России и Польши. XI–XX вв. / ред. Шапов Я. Н. М., УРСС, 1998. с. 31-35; Головкин О. Б. Останній похід князя Романа Мстиславича у джерелах та історичній думці // Український історичний журнал. 2009. № 4. с. 28-47.

повідомлень джерел, якими він міг користуватись? І нарешті, чому сюжети із Люблінською землею набувають особливої ваги у розкритті історичної перспективи взаємин Русі та Польщі, які вони отримали у Длугоша, а слідом за ними успадкувала й сучасна історіографія. Ці та інші питання, які будуть поставлені нижче, визначають **актуальність** цієї роботи.

Об'єктом роботи є наративна стратегія Длугоша при висвітленні «дражливих» питань, зокрема окупації русинами-сусідами польських територій (Люблінської землі).

Предметом роботи є методи роботи Длугоша як історика над, фрагментарно висвітленою в доступних йому джерелах, інформацією про руські претензії на Люблінські землі.

Мета роботи полягає у тому, щоб крізь призму висвітлення польсько-руських суперечок навколо Люблінської землі, простежити наративні способи заповнення Длугошем «білих плям» польсько-руського минулого. З вказаної мети випливають такі **завдання**:

- Окреслити біографію Длугоша та охарактеризувати ключові виклики доби, що, вірогідно, провокували його інтерес до історії стосунків Польщі з Руссю, зокрема, до теми протистоянь за Люблінську землю.
- Здійснити джерелознавчий аналіз повідомлень «Анналів» Яна Длугоша, що стосуються описів протистоянь Русі з Польщею за Люблінські землі, передусім – визначити джерела цих повідомлень та охарактеризувати наративні стратегії Длугоша.

Методи, які використовуватимуться для дослідження – метод повільного читання джерела із використанням структурного аналізу, а також інші принципи кон'єктуральної критики джерела.

Історіографія – питання руських претензій на Люблінські землі в «Анналах» Яна Длугоша досі спеціально не досліджувалось. Александр Семкович торкався цих сюжетів в рамках свого загального джерелознавчого

дослідження перших двох частин «Анналів».² Частково до цього ж аспекту питання звертався Даріуш Домбровський, також працюючи над ширшим питанням. Автор намагався довести, що Длугош не використовував Галицько-Волинський літопис для опису подій XIII ст.³ Наративні стратегії побіжно розглянув Дмитро Карнаухов, працюючи над оглядом репрезентації польсько-руських стосунків в польській ренесансній історіографії.⁴ Частково цього питання торкнувся Герард Лябуда, працюючи над реконструкцією втраченої домініканської хроніки.⁵ Тому його роботу також буде розглянуто.

Натомість методам та історіографічному стилю Длугоша в історіографії присвячено більше уваги. Не вдаючись в деталі кожної окремої праці присвяченій цій темі, зупинимося на окресленні ключових дослідницьких гіпотез.

Праці Длугоша активно досліджувались в XVIII-XIX ст. Істориків особливо цікавила джерельна повнота «Анналів», оскільки їх автор часто не просто переказував, а й переписував ті документи, які видавались йому важливими. І на сьогодні деякі з них відомі лише із тексту «Анналів».⁶ З другої половини XIX ст. дослідницький акцент зміщується з праць на самого Длугоша.⁷ Найвпливовішою працею цього періоду є монографія А. Семковича. У ній він детально описав польські та іноземні джерела «Анналів», а також окреслив метод роботи історика з ними.⁸ Зважаючи на

² Semkowicz A. Krytyczny rozbiór «Dziejów Polski» Jana Długosza (do roku 1384). Kraków. 1887. s. 205-206, 263, 298, 325, 361.

³ Dabrowski D. Czy Jan Długosz pisać siódma księgę "Annalium" korzystał z Kroniki halicko-wolynskiej lub źródła jej pokrewnego? // Ruthenica. 2004. 3. С. 150-185

⁴ Карнаухов Д.В. Концепции истории средневековой Руси в польской хронографии эпохи Возрождения. Новосибирск. 2010. с. 200-219.

⁵ Labuda G. Zaginiona kronika w Rocznikach Jana Długosza: próba rekonstrukcji. 1983. S. 37-41

⁶ Finkel L. Stosunek Kromera do Długosza / Finkel L. Marcin Kromer, historyk polski XVI wieku. Rozbiór krytyczny, Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń. Wydziału Historyczno – Filozoficznego Akademii Umiejętności. 1883, t. XVI. s. 69-70

⁷ Dymmel Piotr. Życie i twórczość Jana Długosza w bibliografiach opisane. Studia Archiwalne. 2018. s. 157-160

⁸ Semkowicz A. Krytyczny rozbiór «Dziejów Polski» Jana Długosza (do roku 1384). Kraków. 1887. 407 s.

визначальний вплив висновків дослідника на наступників, варто розглянути його працю детальніше.

А. Семкович охарактеризував Длугоша, як автора перехідної доби між середньовічним та ренесансним письмом.⁹ З цього, власне, й випливала потреба окреслити його метод роботи з джерелами. Дослідник вказує, що Длугош намагався узгодити наявні у джерелах протиріччя за допомогою ширшого кола джерел, зокрема іноземних. Інформацію з них він не просто копіїлював, а «критично» оцінював, часто випускаючи «неважливі» деталі або пояснюючи «помилки» джерела. Маючи декілька джерел для опису певної події Длугош обирав ту версію, яку вважав найбільш «вірогідною». Тобто ту, яка найбільше пасувала до його бачення минулого. Проте, працюючи з «невідповідними» чи іноземними джерелами, він виокремлював «тверду» інформацію і переробляв їх відповідно до своєї концепції. Дослідник наголошує, що Длугош оцінював повідомлення джерел через національну призму, що найбільше проявилось у роботі історика з іноземними джерелами. Під час роботи з ними він свідомо замовчував або трансформував ті факти, що зображали Польщу з невігідного становища.

А. Семкович підкреслює, що за відсутності джерел Длугош робить припущення, щоб заповнити «білі плями» чи краще пояснити події. Зокрема він часто вдається до ампліфікацій при конструюванні вірогідних подій чи дат.¹⁰

В середині XX ст. у бібліотеці Чарторийських був віднайдений Автограф – чорновий рукопис перших двох частин «Анналів» Длугоша. Це стало сенсаційною подією, яка дала поштовх варшавському виданню «Анналів» та пожвавила дослідницький інтерес до Длугоша в другій половині XX ст. Автограф детально опрацювала Ванда Семкович-Зарембіна,

⁹ Ibid. s. 7

¹⁰ Ibid. s. 11-13

що дозволило їй уточнити деякі висновки А. Семковича.¹¹ Спершу коротко підсумуємо кодикологічний аналіз дослідниці, важливий для нашої роботи.

Дослідниця наголосила, що рукопис складався з незшитих секстерніонів, що дозволяло Длугошу додавати чи замінювати певні аркуші. Вона також зазначила, що над рукописом працювало декілька переписувачів в різний час. Тому дослідниця виділила в Автографі три редакції. Першу відображає основний текст рукопису, переписаний одним із переписувачів «рука В» з попереднього чорнового тексту Длугоша. До другої редакції дослідниця відносить пізніші редакторські вставки до тексту, які було додано самим Длугошем чи іншими переписувачами. Для редакторської роботи були заздалегідь залишені порожні місця між абзацами основного тексту. Пізніше додані до основного тексту аркуші та вступну частину, які були написані іншими переписувачами «руками А-D», В. Семкович-Зарембіна відносить до третьої редакції.¹² Ми також будемо звертатись до перегляду коликологічних висновків дослідниці здійснених Петром Диммелем¹³ та Наталією Щавелевою.¹⁴

Дослідниця характеризує «Аннали» не як цілісний твір, а як робочий нотатник, що поступово розширювався за рахунок нових джерел. Наголошуючи, що річний опис подій не пов'язаний між собою, вона припускає, що річну систему поділу інформації Длугош запозичив у Лівія. Найбільш цінною стала гіпотеза В. Семкович-Зарембіної, що підставою творення I редакції була рухома картотека, укладена на основі виписок із джерел. На основі цього припущення дослідниця пояснює помилкове розташування деяких повідомлень в основному тексті Автографу. Помилки

¹¹ Semkowicz-Zarembina W. Powstanie i dzieje autografu Annalium Jana Długosza. Krakow, 1952. S. 3-57

¹² Ibid. s. 35-36, 44

¹³ Dymmel Piotr. Uwagi nad historią tekstu w autografie "Annales" Jana Długosza. Venerabiles, nobiles et honesti. Studia z dziejów społeczeństwa Polski średniowiecznej. / red. nauk. Andrzej Radzimiński, Anna Supruniuk, Jan Wroniszewski. Toruń, 1997. s. 467-476

¹⁴ Щавелева Н. И. Кодикологическое исследование "автографа" Длугоша // Н. Щавелева Древняя Русь в «Польской истории» Яна Длугоша (книги I – VI). М., 2004. С. 23-34.

могли виникнути через неуважність переписувача, який міг переплутати картки місцями або декілька разів повторно внести інформацію.¹⁵

Спосіб роботи над текстом В. Семкович-Зарембіна назвала методом постійних доповнень, що й призвело, на її думку, до ряду помилок під час створення II редакції. Зокрема повторення інформації взятої з інших джерел або внесення інформації, що не була пов'язана з основним текстом джерела. Дослідниця вказує, що помилки виникли через тривалу безсистемну роботу над текстом та неуважність Длугоша. Проте вона наголошує, що інколи дослідник виправляв ці повтори чи помилки, коли на них натрапляв. Хоч інколи помилковими виявлялись якраз пізніші правки основного тексту, якими були плоди власних припущень Длугоша.¹⁶

Праці наступних дослідників відштовхувались від висновків двох попередніх. Першим їх підсумував Ян Домбровський наголосивши на «прагматизмі» Длугоша, який намагався не просто фіксувати, а й пояснювати події. Дослідник пояснює зміну інформації іноземних джерел «патріотизмом» краківського каноніка. Він також підкреслює, що Длугош конструював свій наратив з дидактичною метою, «пишучи не для сучасників, а для наступників».¹⁷ Станіслав Соліцький окремо розглядав питання роботи краківського каноніка з іноземними джерелами. Дослідник вказує, що Длугош звертався до них, щоб краще розкрити польську історію. Крім того він часто робив припущення на основі іноземних джерел. Дослідник припускав, що метод роботи Длугоша над іноземними джерелами відбувався за схожою схемою, як і над польськими. Тобто спочатку він виписував інформацію з джерел, а потім вносив дидактичні чи ідеологічні правки. Соліцький наголошує, що переважно Длугош виправляв ту інформацію, що

¹⁵ Semkowicz-Zarembina W. Powstanie i dzieje autografu Annalium Jana Długosza. Krakow, 1952. s. 36-42

¹⁶ Ibid. s. 42-48

¹⁷ Dąbrowski Jan. Dawne dziejopisarstwo polskie (do roku 1480). Zakład Narodowy im. Ossolińskich. 1964. s. 214-240

стосувалась польської історії, натомість опис внутрішніх подій подавав без змін.¹⁸

Варто декілька слів сказати про тривалу джерелознавчу дискусію, яка мимоволі виникла через неоднозначну характеристику нашого героя. Частина дослідників, применшуючи вплив гуманістичних ідей на Длугоша, наголошує на середньовічному характері його творчості. Тобто його сприймали як середньовічного хроніста-компільатора. Відповідно, будь-які відмінності тексту «Анналів» від середньовічних джерел трактуються, як помилки або як доказ існування втрачених джерел, з яких нібито дослівно переписувалися різні інформації. Над ідеєю втрачених джерел Длугоша активно працювала російська історіографія. Ще Олексій Шахматов наполягав на використанні втраченого руського літописного зводу 1423 р.¹⁹ А через півстоліття Юрій Лимонов доводив існування Московського літописного зводу старшої редакції.²⁰ Борис Клосс припускав використання Длугошем втраченого смоленського літописного зводу.²¹ Водночас, свого часу український дослідник Євген Перфецький виснув ідею використання Длугошем Перемишльського літописного зводу.²² Використання автором «Анналів» втрачених нині джерел не заперечувала і польська історіографія. Зокрема, Герард Лябуда намагався реконструювати втрачену домініканську хроніку.²³ При цьому видавці польського перекладу ГВЛ Даріуш Домбровський та Адріан Юсипович заперечують використання Длугошем тексту ГВЛ. Натомість припускають, що автор «Анналів» міг користуватися

¹⁸ Solicki S. Metoda pracy nad dziejami obcymi w Annales Poloniae Jana Długosza. *Studia Źródłoznawcze*. T. 22. 1977. s. 106, 108-109

¹⁹ Шахматов А. А. Разыскания о древнейших русских летописных сводах. Спб. 1908. С. 343-347.

²⁰ Лимонов Ю. А. Культурные связи России с Европейскими странами в XV - XVII вв. Спб. 1978. С. 6-149.

²¹ Клосс Б. М. Русские источники I – VI книг Анналов Длугоша. // Щавелева Н.И. Древняя Русь в «Польской истории» Яна Длугоша (книги I – VI). С. 50-52

²² Перфецький Є. Перемишльський літописний кодекс першої редакції в складі Хроніки Яна Длугоша. ЗНТШ. Львів. 1928. Т. 149. С. 31-83.

²³ Labuda G. Zaginiona kronika w Rocznikach Jana Długosza: próba rekonstrukcji. Poznań. 1983. 308 s.

якимось з протографів ГВЛ: київським літописом Ростиславовичів, зводом Данила.²⁴

Більшість з цих теорій піддалися критиці з боку тих дослідників, які характеризують Длугоша, як передренесансного історика. Ярослав Затилюк та Катерина Кириченко наголошують, що автор «Анналів» не просто компілював повідомлення джерел, а вільно поводився із взятою з них інформацією. Її він міг змінювати відповідно до власної інтерпретації минулих подій.²⁵ Александр Гейштор та Барбара Беляшка-Подгурна вказують, що на ідейну трансформацію повідомлень зарубіжних джерел Длугоша вплинули сучасні для хроніста події.²⁶

В другій половині ХХ ст. дослідницький акцент зміщується на розкритті наративних особливостей побудови тексту «Анналів». Дослідники звертають увагу на уявлення та ставлення краківського каноніка до певних речей, які демонструють його твори. Славомір Гавлас та Маріан Біскуп багато уваги приділили національній парадигмі та ставленню Длугоша до Ягеллонів, Польсько-Литовського об'єднання.²⁷ Урсула Борковська та Марія Корчевська розглядали сконструйовані краківським каноніком образи ідеальних володарів та єпископів. Вони окремо зупинились на визначенні визначальної ролі єпископів в житті польської держави, яку Длугош розвивав

²⁴ Dabrowski D. Czy Jan Długosz pisać siódma księgę "Annalium" korzystał z Kroniki halicko-wołyńskiej lub źródła jej pokrewnego? // *Ruthenica*. 2004. 3. С. 150-185; його ж. Badając Kronikę halicko-wołyńską (Kronikę Romanowiczów). Rozważania na marginesie opracowania Aleksija Tołoczki. // *Kwartalnik Historyczny*. Volume 130. 2023. s. 379-394; Jusupovic A. Kronika halicko-wołyńska (Kronika Romanowiczów) w latopisarskiej kolekcji historycznej. Kraków-Warszawa. 2019. s. 9-18.

²⁵ Затилюк Я.В., Кириченко К.В. Повідомлення «Анналів» Яна Длугоша про коронацію Данила Романовича та їх походження. *Ruthenica*. Київ. 2016. Т. 13. С. 108-136.

²⁶ Гейштор А. Теория исторической науки в Польше XVI в. Культурные связи народов Восточной Европы в XVI в. М., «Наука» 1976. С. ; Bielaszka-Podgórný B. The Fight for the Kingdom of Halych After the Death of Vladimir Yaroslavich's Based on the „Chronicles” of Jan Długosz's from 1198. *Studia Sandomierskie. Teologia-Filozofia-Historia*. Т. 23. 2016. s. 5-29

²⁷ Gawlas S. Świadomość narodowa Jana Długosza. *Studia Źródłoznawcze-Commentationes*, vol. XXVII, 1983. Warszawa; Poznań. s. 3-67; Biskup M. Jan Długosz (1415-1480) jako historyk Polski i krajów Europy środkowowschodniej // Karol Górski, Marian Biskup. *Kazimierz Jagiellończyk: zbiór studiów o Polsce drugiej połowy XV wieku*. Państwowe Wydaw. Naukowe. Warszawa. 1987. S. 316-333.

в «Анналах».²⁸ Александр Гейштор окремо розглядав, як світогляд католицького священика вплинув на конструювання негативного образу русинів-схизматиків.²⁹ Дослідники дійшли до спільного висновку, що сучасні події в Короні Польській вплинули на сконструйований Длугошем образ минулого.

Тож далі для опису біографії Длугоша будуть використані: класична монографія Самаеля Смолки та Міхала Бобжицького,³⁰ а також праці Яна Домбровського,³¹ Маріана Біскупа,³² Криштофа Озога³³ та інших. Для опису подій польсько-литовської суперечки за Волинь будуть використані праці Оскара Галецького³⁴ та Роберта Фроста.³⁵

Джерельна база відштовхується від «Анналів» Яна Длугоша: за основу взято варшавське видання 5-9 книг.³⁶ Для аналізу окремих повідомлень, які нас цікавлять, використано Автограф (Бібліотека Чарторийських).³⁷ Інформація із 1-4, 10-12 книг, необхідна для кращого розуміння контексту, подається за польським перекладом «Анналів».³⁸ Також буде розглянуто

²⁸ Koczerska M. Mentalność Jana Długosza w świetle jego twórczości. *Studia Źródłoznawcze = Commentationes* T. 15. 1971. s. 109-140; Borkowska. U. Treści ideowe w dziełach Jana Długosza. *Kościół i świat poza Kościołem*. Lublin 1983. S. 4-21

²⁹ Гейштор А. Образ Руси в средневековой Польше. Культурные связи России и Польши. XI–XX вв. / ред. Щапов Я. Н. М., УРСС, 1998. С. 17-27.

³⁰ Bobrzyński M., Smolka S. Jan Długosz. Jego życie i stanowisko w piśmiennictwie. Kraków, 1893. 333 s

³¹ Dąbrowski Jan. Dawne dziejopisarstwo polskie (do roku 1480). Zakład Narodowy im. Ossolińskich. 1964. s. 185-214.

³² Biskup M. Jan Długosz (1415-1480) jako historyk Polski i krajów Europy środkowowschodniej // Karol Górski, Marian Biskup. Kazimierz Jagiellończyk: zbiór studiów o Polsce drugiej połowy XV wieku. Państwowe Wydaw. Naukowe. Warszawa. 1987. S. 316-333.

³³ Ozog K. Kontakty personalne i instytucjonalne Jana Długosza z krakowskim środowiskiem uniwersyteckim. Uwagi o stanie i perspektywach badań. *Studia Źródłoznawcze = Commentationes* T. 55. 2017. s. 163-172

³⁴ Halecki O. Ostatnie lata Świdrygiełły i sprawa wołyńska za Kazimierza Jagiellończyka. Kraków. 1915. 315 s.; його ж. Przyłączenie Podlasia, Wołynia i Kijowszczyzny do Korony w roku 1569. Kraków: Warszawa. 1915. 245 s.

³⁵ Frost R. *The Oxford History of Poland-Lithuania: Volume I: The Making of the Polish-Lithuanian Union, 1385-1569*. Oxford. 2015. p. 131-198

³⁶ Ioannis Dlugossi. *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Varsaviae*.

³⁷ Ioannes Dlugossii. *Annales Poloniae ad annum 1406. Autographum*. Fundacja XX. Czartoryskich. URL: <https://polona.pl/item-view/f979d7b7-cf43-47a7-9d78-a4eff8254c0d?page=655>

³⁸ Jana Długosza *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*. Warszawa, 2009

середньовічні джерела Длугоша. Низку польських анналів, хроніку Вінцентія Кадлубка, Великопольську хроніку, які розміщені в 2-3 томах «*Monumenta Poloniae Historica*».³⁹ Галицько-Волинський літопис розглядаємо за Іпатіївським списком,⁴⁰ Суздальський літопис – за Лаврентіївським.⁴¹ Крім того взято до уваги інший твір Длугоша: артикули для інкорпорації Мазовії.⁴²

Структура роботи зумовлена її метою та завданнями. Робота складається з двох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури і додатків. У першому розділі розглядається професійна діяльність краківського каноніка, з акцентом на на політичній діяльності загалом (дипломатичні місії, різні справи функціонування єпископства). Другий розділ присвячено детальному текстологічному аналізу повідомлень «Анналів» Яна Длугоша.

³⁹ *Monumenta Poloniae historica. Pomniki dziejowe Polski*. Lwów. 1872. Т. 2; *Monumenta Poloniae historica. Pomniki dziejowe Polski*. Lwów. 1878. Т. 3.

⁴⁰ Полное собрание русских летописей. Т. 2. Ипатьевская летопись. Спб. 1908.

⁴¹ Полное собрание русских летописей. Т. 1. Лаврентьевская Летопись. Ленинград, 1926

⁴² Ioannis Dlugossi. Articuli de incorporatione Masoviae (1462) / *Monumenta Poloniae historica*. Т.6. 1893. S. 623-627

1 розділ. Ян Длугош і його доба.

Перш ніж перейти до аналізу повідомлень «Анналів» Яна Длугоша, варто коротко окреслити його біографію. Адже крім основної своєї діяльності в Краківській капітулі, Длугош також був дотичним до ключових політичних перипетій держави Ягеллонів середини XV ст., як секретар Збігнева Олесницького та дипломат Казимира Ягеллончика. Такий вагомий політичний досвід не міг не відобразитись на творенні образів минулого краківським каноніком.

1.1 Біографія краківського каноніка

Ян Длугош мав шляхетське походження, його батько Ян Длугош з Велюня був бжезницьким каштеляном та старостою Нового Корчина.⁴³ Проте автор «Анналів» був мало пов'язаний з шляхетською спільнотою, ідентифікувавши себе з духовенством.⁴⁴

Крім корпоративної ідентичності Ян Длугош також мав локальну, малопольську: дитинство було пов'язане із Бжезницею, де він народився в 1415 р., та з Новим Корчином, в якому він розпочав своє навчання 1421 р.; доросле життя було нерозривно пов'язане з Краковом; на схилі літ часто бував в Любліні, як вихователь королівських дітей. В 1428 р. автор «Анналів» записався до Краківського університету на факультет вільних наук, проте в 1431 р. з невідомих причин покинув навчання, не отримавши наукового ступеня.⁴⁵

Дослідники XIX ст. М. Бобжинський та С. Смолка припустили, що уже під час навчання в університеті Длугош захопився ідеєю дослідження польського минулого. Виходячи з цього припущення вони розвинули

⁴³ Bobrzyński M., Smolka S. Jan Długosz. Jego życie i stanowisko w piśmiennictwie. Kraków, 1893. s. 3.

⁴⁴ Biskup Marian. Jan Długosz (1415-1480) jako historyk Polski i krajów Europy środkowowschodniej // Karol Górski, Marian Biskup. Kazimierz Jagiellończyk: zbiór studiów o Polsce drugiej połowy XV wieku. Państwowe Wydaw. Naukowe. Warszawa. 1987. S. 319-320; Koczerska, Maria. Mentalność Jana Długosza w świetle jego twórczości. Studia Źródłoznawcze = Commentationes T. 15. 1971. s. 130-131

⁴⁵ Długosz Jan // Polski słownik biograficzny. Tom V. S. 176

гіпотезу, ніби Длугош був незадоволений навчальною програмою.⁴⁶ Значна частина істориків ХХ ст. сприйняли цю гіпотезу в дещо скороченому вигляді, наголошуючи, що Длугоша не цікавила схоластика.⁴⁷ Однією з перших хто засумнівався в доцільності припущення М. Бобжицького та С. Смолки була М. Корчевська, яка наголосила, що доцільніше посилатись на анонімну біографію Длугоша. Написаний після смерті хроніста твір, вірогідно особисто знайомою з Длугошем людиною, вказує, що приводом покинути навчання були фінансові труднощі його родини.⁴⁸ Таке пояснення дійсно виглядає більш релевантним, оскільки Ян Длугош з Велюня мав 14 синів та кількох дочок.⁴⁹

Відомостей про студентські роки Длугоша небагато, тому дослідники на основі предметів, викладацького та студентського складу намагались припустити, який вплив мала «alma mater» на історика. Тривалий час вважалося, що на Длугоша значно вплинув Ян з Домбровки та його коментар до «Chronica Polonorum» Вінцентія Кадлубка.⁵⁰ Проте сучасні дослідники наголошують, що коментар був введений до програми уже після того, як він покинув Краківський університет, в другій половині XV ст.⁵¹ Хоч Длугош все ж міг читати його, оскільки він був знайомий з Яном з Домбровки. Зокрема обоє входили до краківської капітули. Вони працювали над реалізацією

⁴⁶ Bobrzyński M., Smolka S. Jan Długosz. Jego życie i stanowisko w piśmiennictwie. Kraków, 1893. s. 8-10

⁴⁷ Chrzanowski, Ignacy. Jan Długosz, próba charakterystyki człowieka. Portrety literackie, zeszyt I. Warszawa: Czytelnik. 1948. s. 18-19; Dąbrowski Jan. Dawne dziejopisarstwo polskie (do roku 1480). Zakład Narodowy im. Ossolińskich. 1964. s. 194-195; Papie F. Długosz Jan // Polski słownik biograficzny. Tom V. S. 176;

⁴⁸ Koczarska, Maria. État et perspectives des recherches sur Jan Długosz. Acta Poloniae Historica. T. 52. 1985. p. 181-182

⁴⁹ Dąbrowski Jan. Dawne dziejopisarstwo polskie (do roku 1480). Zakład Narodowy im. Ossolińskich. 1964. s. 193.

⁵⁰ Ibid. s. 189, 194.

⁵¹ Hans-Jürgen Bömelburg. Polska myśl historyczna a humanistyczna historia narodowa (1500-1700). Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas. 2011. s. 60

заповіту Збігнева Олесницького. А також проводили переговори з Тевтонським орденом в 1460-х рр.⁵²

Крім того М. Бобжицький та С. Смолка наголошували, що в університеті Длугошу прищепили негативне ставлення до Східної церкви та гуситської єресі (вчення Яна Гуса), яке потім ще більше поглибив Збігнев Олесницький.⁵³ Ян Домбровський припускав, що з університету Длугош виніс, крім доброї середньовічної латини, інтерес до географії та астрології.⁵⁴ Це припущення перевірити складно, однак пізніше Длугош опікувався питаннями зведення та ремонту кількох бурс і, що найважливіше, подарував рукопис своїх «Анналів» університету. До того ж, він активно співпрацював з його випускниками в краківській капітулі та безпосередньо з ректорами університету.⁵⁵

В будь-якому випадку здобутих в університеті знань вистачило, щоб почати працювати в канцелярії краківського єпископа Збігнева Олесницького. Але вирішальну роль, як видається, все таки могли зіграти «зв'язки»: посередництво батька або дядька Бартоломія, який був парохом клобуцької парафії, з якими Олесницький міг бути знайомий ще з часів грюнівальдської битви, або Яна Ельгота, пов'язаного з університетом та капітулою.⁵⁶

Входження до кола людей Збігнева Олесницького вплинуло на подальшу долю Длугоша. Адже Збігнев Олесницький відігравав ключову

⁵² Krzysztof Ozog. Kontakty personalne i instytucjonalne Jana Długosza z krakowskim środowiskiem uniwersyteckim. Uwagi o stanie i perspektywach badań. *Studia Źródłoznawcze = Commentationes* T. 55. 2017. s. 166, 168.

⁵³ Bobrzyński M., Smolka S. Jan Długosz. Jego życie i stanowisko w piśmiennictwie. Kraków, 1893. s. 12-13

⁵⁴ Dąbrowski Jan. Dawne dziejopisarstwo polskie (do roku 1480). Zakład Narodowy im. Ossolińskich. 1964. s. 194

⁵⁵ Krzysztof Ozog. Kontakty personalne i instytucjonalne Jana Długosza z krakowskim środowiskiem uniwersyteckim. Uwagi o stanie i perspektywach badań. *Studia Źródłoznawcze = Commentationes* T. 55. 2017. s. 163-172

⁵⁶ Ibid. s. 165; Bobrzyński M., Smolka S. Jan Długosz. Jego życie i stanowisko w piśmiennictwie. Kraków, 1893. s. 14, 59

роль в Короні Польській другої чверті XV ст.⁵⁷ Розпочав кар'єру, як королівський секретар та дипломат, з 1423 р. очолював краківське єпископство. Будучи очільником малопольської шляхти та духовенства, послідовно просував ідеї: інкорпорації всього Великого князівства Литовського, повернення Луцької та Подільської земель, обмеження влади «чужого» монарха.⁵⁸ Олесницький був одним із ініціаторів угорської політики Владислава III Варненчика. За короткий період правління цього короля єпископ мав сильний вплив на зовнішню та внутрішню політику Корони Польської.⁵⁹ Проте уже за його наступника – Казимира IV Ягеллончика – вплив Олесницького на короля зменшився. Зокрема йому вдалось: утримати «незалежність» краківської капітули від втручань монарха у вибори, «повернути» Волинь, утвердити свій пріоритет, як кардинала над гнєзненським архієпископом Владиславом Опововським в королівській раді.⁶⁰

Крім того краківський єпископ перебував у вирі подій навколо Базельського собору, підтримуючи католицьку реформу, за що отримав кардинальський сан одразу від двох пап.⁶¹ Олесницький також групував навколо себе інтелектуальну еліту, співпрацюючи з випускниками та ректорами краківського університету, зокрема в краківській капітулі.⁶²

Длугош швидко зробив «кар'єру» при дворі Олесницького: пройшов щаблі секретаря, канцлера, а згодом також став управителем двору та

⁵⁷ Про що, зокрема, свідчить порівняно велика кількість «біографій» Олесницького створених в другій половині XV – XVI ст. Див. детальніше: Koczerska, Maria. Piętnastowieczne biografie Zbigniewa Oleśnickiego. *Studia Źródłoznawcze*, V. 24. 1979. s. 5-82

⁵⁸ Nikodem J. Zbigniew Oleśnicki wobec unii polsko-litewskiej do śmierci Jagiełły. *Nasza Przyszłość*. 91. 1999. s. 101-151; його ж. Zbigniew Oleśnicki wobec unii polsko-litewskiej w latach 1434-1453. *Nasza Przyszłość*. 92. 1999. s. 85-135

⁵⁹ Dąbrowski Jan. *Dawne dziejopisarstwo polskie (do roku 1480)*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich. 1964. s. 195

⁶⁰ Osiński Krzysztof. Kilka uwag o działalności dyplomatycznej Jana Długosza w latach 1448-1450. *Śląskie Studia Historyczne* 20. 2014. s. 29

⁶¹ Bobrzyński M., Smolka S. Jan Długosz. Jego życie i stanowisko w piśmiennictwie. Kraków, 1893. s.23-26.

⁶² Dąbrowski Jan. *Dawne dziejopisarstwo polskie (do roku 1480)*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich. 1964. s. 195

розпорядником майна краківського єпископа.⁶³ Водночас Олесницький сприяв духовній кар'єрі Длугоша: в 1434 р. його висвячують на іподиякона, того ж року він обіймає посаду пароха клобуцької парафії, в 1436 р. після висвячення на диякона він стає краківським каноніком, в 1440 р. – священиком. Крім того Олесницький надав йому ще декілька бенефіцій: короткий період був кантором віслицької колегії, з 1444 р. обіймав посаду віслицького кустода.⁶⁴ Длугош також мав право патронату над вівтарем святих Гервасія та Протасія в краківському соборі.⁶⁵

Дослідники, починаючи з М. Бобжицького та С. Смолки пояснювали прихильність єпископа до молодого писаря особливостями характеру Длугоша: його скромністю, лояльністю, наполегливістю, працьовитістю – які, наче б то, ідеально доповнювали владну, запальну вдачу Олесницького.⁶⁶ Проте якщо зважати на те, чим саме займався Длугош по вступі до капітули, під час роботи в канцелярії: спочатку укладає реєстри майна, а потім працює над книгою дарувань «*Liber beneficorum diocesis Cracoviensis*» – доцільніше буде припустити, що Олесницький залучив Длугоша для виконання фінансово-управлінських функцій. Особливий хист історика проявився уже під час управління маєтком єпископа.⁶⁷ Крім того, як показала М. Ковальчикувна, аналізуючи судові справи, Длугош часто виступав виконавцем заповітів, арбітром в майнових суперечках.⁶⁸ Відповідно видається, що єпископ відштовхувався не стільки від особистої приязні,

⁶³ Długosz Jan // Polski słownik biograficzny. Tom V. S. 176

⁶⁴ Dąbrowski Jan. Dawne dziejopisarstwo polskie (do roku 1480). Zakład Narodowy im. Ossolińskich. 1964. s.196

⁶⁵ Semkowicz A. Krytyczny rozbiór «Dziejów Polski» Jana Długosza (do roku 1384). Kraków. 1887. S. 205

⁶⁶ Bobrzyński M., Smolka S. Jan Długosz. Jego życie i stanowisko w piśmiennictwie. Kraków, 1893. s. 15; Dąbrowski Jan. Dawne dziejopisarstwo polskie (do roku 1480). Zakład Narodowy im. Ossolińskich. 1964. s. 196; Barycz H. Dwie syntezy dziejów narodowych przed sądem potomności. Losy „Historii” Jana Długosza i Marcina Kromera w XVI i pierwszej połowie XVII wieku. Pamiętnik Literacki, 43. 1952. s. 199

⁶⁷ Biskup Marian. Jan Długosz (1415-1480) jako historyk Polski i krajów Europy środkowowschodniej // Karol Górski, Marian Biskup. Kazimierz Jagiellończyk: zbiór studiów o Polsce drugiej połowy XV wieku. Państwowe Wydaw. Naukowe. Warszawa. 1987. S. 318.

⁶⁸ Kowalczykówna M. Wypisy do biografii Jana Długosza z ksiąg sądowych kurii metropolitalnej w Krakowie. *Analecta Cracoviensia* (T.12) 1980. s. 274–275.

скільки від вмінь і талантів Длугоша, які не обмежувались лише адмініструванням.

Олесницький також розкрив дипломатичний талант Длугоша, відправивши його у 1449 р., за кардинальським капелюхом до наступника Євгенія IV, папи Миколи V, а згодом до Угорщини, залагоджувати спішський конфлікт. І з цим Длугош успішно впорався.⁶⁹ Під час численних дипломатичних місій та подорожей до Італії наш герой знайомиться з відомими гуманістами – Енеєм Сільвієм Пікколоміні, Миколою Кузанським, Яном Вітезом.⁷⁰ Завдяки останньому Длугош отримав твори Тита Лівія. Крім Лівія Длугош також привіз до Кракова праці Цицерона, Саллюстія та інших античних класиків.⁷¹

Останні роки життя Олесницький присвятив дражливому внутрішньому питанню унії з Великим князівством литовським та інкорпорації Волині (1447-1453). Його залучили до цих подій як секретаря Олесницького.⁷² Після смерті краківського єпископа 1455 р. Длугош залишався краківським каноніком, але більше не обіймав посади секретаря єпископа. В цей час він починає працювати над першою редакцією «Анналів», здійснює ревізію майна краківського єпископства, результати якої систематизує в «*Liber beneficorum diocesis Cracoviensis*», а також над реалізацією заповіту Олесницького.⁷³

В історіографії 25-річне перебування Длугоша при дворі Олесницького трактують як «політичну школу». Адже краківський єпископ явно вплинув на формування поглядів Длугоша з різних дражливих питань, передусім,

⁶⁹ Bobrzyński M., Smolka S. Jan Długosz. Jego życie i stanowisko w piśmiennictwie. Kraków, 1893. s. 23-27; Osieński Krzysztof. Kilka uwag o działalności dyplomatycznej Jana Długosza w latach 1448-1450. *Słupskie Studia Historyczne* 20. 2014. s. 26-30

⁷⁰ Лимонов Ю. А. Культурные связи России с Европейскими странами в XV - XVII вв. Спб. 1978. С. 7.

⁷¹ Bobrzyński M., Smolka S. Jan Długosz. Jego życie i stanowisko w piśmiennictwie. Kraków, 1893. s. 62, 67

⁷² Gawlas Sławomir. Świadomość narodowa Jana Długosza. *Studia Źródłoznawcze-Commentationes*, vol. XXVII, 1983. Warszawa; Poznań. S. 45

⁷³ Dąbrowski Jan. Dawne dziejopisarstwo polskie (do roku 1480). Zakład Narodowy im. Ossolińskich. 1964. S. 199-200.

церковної реформи, належності Луцької землі, ставленні до Ягеллонів та гуситського руху. Крім того перебування при дворі Олесницького дозволяло Длугошу поглибити здобуті в університеті знання, оскільки він мав доступ до особистої бібліотеки єпископа та бібліотеки капітули, мав змогу спілкуватись з інтелектуальною елітою Кракова, згуртованою довкола єпископа.⁷⁴ Дійсно Длугош приєднався до двору Олесницького, як простий писар, натомість вийшов з під опіки краківського єпископа дипломатом та істориком.

На початку 1460-х рр. Длугош опинився в епіцентрі скандалу малопольських сановників з королем, який розгорівся навколо виборів краківського єпископа. Длугош не підтримав ані обраного капітулою Яна Лутковича, ані королівського кандидата Яна Грущинського, натомість став на бік Якова Сієнського, родича Олесницького. За підтримку останнього Длугош короткий період перебував у вигнанні в Мельштині. Проте уже 1464 р. повертається з вигнання, оскільки прибічників Я. Сієнського було реабілітовано після того, як він відмовився від посягань на краківське єпископство.⁷⁵ У. Борковська помітила, що в «Анналах» Длугош провину за втручання монарха у справи краківської капітули зміщує на Я. Грущинського, шляхом конструювання негативного образу гнезненського архієпископа.⁷⁶ Дослідники наголошують, що Длугош адаптувався до нових умов за яких Казимир IV мав більший вплив на капітулу, ніж його попередники та сприйняв ці зміни. Тому, на їх думку, не варто переоцінювати вплив ідей Олесницького на Длугоша, який відштовхувався

⁷⁴ Ibid. S. 195-196; Biskup Marian. Jan Długosz (1415-1480) jako historyk Polski i krajów Europy środkowowschodniej // Karol Górski, Marian Biskup. Kazimierz Jagiellończyk: zbiór studiów o Polsce drugiej połowy XV wieku. Państwowe Wydaw. Naukowe. Warszawa. 1987. S. 317-318

⁷⁵ Długosz Jan // Polski słownik biograficzny. Tom V. S. 177

⁷⁶ Borkowska. U. Treści ideowe w dziełach Jana Długosza. Kościół i świat poza Kościołem. Lublin 1983. S. 18-19

від морально-патріотичних міркувань в оцінці діяльності короля, а не з теократичних позицій свого патрона.⁷⁷

Замирившись з королем Длугош стає також сандомирським, келецьким та гнєзненським каноніком. Частину прибутків з бенефіцій витратив на: зведення храмів в селах, які йому належали; заснування монастирів; купівлю будинків для церковних потреб, ділянки для зведення нової бурси для краківського університету.⁷⁸

Водночас король доручає Длугошу різноманітні доручення та дипломатичні місії. Відколи почалась Тринадцятилітня війна, між Короною Польською та Тевтонським орденом за Помор'я (1454-1466), Длугош займався прусською політикою. Зокрема систематизує давні акти, що стосуються цих справ в «*Liber et regestrum Regis Poloniae*».⁷⁹ Особливо активно був залучений в 1464-1466 рр., коли вів переговори з Тевтонським орденом, які завершилися підписанням Торунського договору.⁸⁰ В 1470-х рр. Длугош налагоджував богемські справи, зокрема супроводжував Владислава сина Казимира IV, якого було обрано на чеський престол, до Праги. Також був залучений до конфлікту між Владиславом Ягелончиком та Мацеєм Корвіном в боротьбі за чесько-сілезькі землі.⁸¹

Від 1467 р. Длугош був одним із вихователів дітей короля. Ян Домбровський припускав, що цьому призначенню сприяла дружина Казимира IV Єлизавета Габсбург.⁸² З цього часу Длугош рідше бере участь в засіданнях краківської капітули, оскільки Владислав, Казимир, Ян Ольбрахт,

⁷⁷ Koczerska, Maria. *État et perspectives des recherches sur Jan Długosz*. Acta Poloniae Historica. T. 52. 1985. p. 183; Dąbrowski Jan. *Dawne dziejopisarstwo polskie (do roku 1480)*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich. 1964. S. 204

⁷⁸ Ibid. S. 200-201

⁷⁹ Semkowicz-Zarembina W. *Powstanie i dzieje autografu Annalium Jana Długosza*. Krakow, 1952. s. 34

⁸⁰ Biskup Marian. Jan Długosz (1415-1480) jako historyk Polski i krajów Europy środkowowschodniej // Karol Górski, Marian Biskup. *Kazimierz Jagiellończyk: zbiór studiów o Polsce drugiej połowy XV wieku*. Państwowe Wydaw. Naukowe. Warszawa. 1987. S. 319

⁸¹ Dąbrowski Jan. *Dawne dziejopisarstwo polskie (do roku 1480)*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich. 1964. S. 206-207

⁸² Ibid. S. 205-207

Олександр, Сигізмунд та Фридерік не завжди перебували в Кракові, періодично живучи також в Неполоміце, Тинці та Любліні.

Я. Воронецький припускав, що в 1473-1476 рр. Длугош разом з королівськими дітьми фактично постійно перебував в Любліні. Адже королівський двір був змушений тимчасово покинути Краків через поширення чуми.⁸³ Свої міркування дослідник підкріплює низкою джерел: кілька судових справ за 1473 р., до яких був причетний Длугош; лист краківського каноніка, який був написаний 1474 р. з Любліна. А також згадкою про перебування королівських дітей в Любліні в записках венеційського посла А. Контаріні.⁸⁴

Крім активної дипломатичної діяльності в 1460-1470 рр. Длугош активно працює над своїми творами: житіями святого Станіслава та Кінги, гербовником, каталогами єпископів, а також редагує «Аннали» і «Banderia Prutenorum».⁸⁵ Длугош помер в 1480 р. не дочекавшись схвалення своєї кандидатури на львівське архієпископство від папи, на яке був висунутий в 1479 р.⁸⁶

1.2 Длугош та ключові виклики доби

Огляд біографії Длугоша був би неповним без окреслення контексту доби, проте часто в історіографії саме цей контекст стає визначальним, а не допоміжним чинником. Так, характеристика XV ст., як перехідного етапу в польській історії між середньовічним та ренесансним письмом – відвела Длугошу роль з'єднувальної ланки. Не заглиблюючись в деталі тривалого XV ст. наведемо лише ті ключові зміни, які опосередковано могли вплинути на формування Длугоша-історика.

На порядку денному перед католицьким світом в першій половині XV ст. стала гуситська єресь. Зокрема засудження вчення Яна Гуса було однією з

⁸³ Woroniecki J. Pobyty Długosza na zamku lubelskim 1473-1476. Lublin. 1913. S. 4, 6, 15, 17, 19, 26-28.

⁸⁴ Ibid. s. 15-17

⁸⁵ Dąbrowski Jan. Dawne dziejopisarstwo polskie (do roku 1480). Zakład Narodowy im. Ossolińskich. 1964. S. 209-220

⁸⁶ Długosz Jan // Polski słownik biograficzny. Tom V. S. 178

центральної темі Констанцького собору (1414-1418).⁸⁷ Крім того актуальним залишалось питання Західної схизми, яке учасники реформаторських Констанцького та Базельського соборів (1431-1449) намагались вирішити утвердженням верховенства вселенських соборів над папою. Євгеній IV намагався вийти з кризи папства по-іншому, через подолання схизми між Західною та Східною церквами. Таким чином він намагався посилити позиції перед Базельським собором, для чого скликав інший Ферраро-Флорентійський вселенський собор (1438-1445). Флорентійська унія 1439 р. була негативно сприйнята учасниками Базельського собору, тому прихильники реформ обрали іншого папу Фелікса V.⁸⁸

Попри те, що конфлікт 1449 р. вичерпався з утвердженням візії папи Євгенія IV та його наступника Миколи V, а не реформаторської, очолюваної антипапою Феліксом V, Длугош залишався прихильником реформ.⁸⁹ На що вказує скептичне ставлення історика до єпископів-сучасників в «Каталогах єпископів» на противагу конструюванню ідеальних образів єпископів в минулому.⁹⁰

Крім того, як зазначає А. Гейштор, краківський єпископ «стримано» ставився до Флорентійської унії, яку описав без зайвих сентиментів в «Анналах».⁹¹ Дослідник також наголосив, що на конструювання Длугошем негативного образу русинів в «Анналах» Длугоша, вплинуло негативне ставлення католицького священика до грецької віри.⁹²

Тому «патріотизм» та «державницьку візію» Длугоша, в історіографії інколи поєднують з невпинним вигасанням ідеї універсального

⁸⁷ Дейвіс Н. Європа: Історія / Пер. з англ. Київ: Основи, 2000. С. 444-445

⁸⁸ Там само. С. 464

⁸⁹ Bobrzyński M., Smolka S. Jan Długosz. Jego życie i stanowisko w piśmiennictwie. Kraków, 1893. s. 23-27

⁹⁰ Potkowski, Edward. Książka i pismo w średniowieczu : studia z dziejów kultury piśmiennej i komunikacji społecznej. Pułtusk. 2006. S. 178

⁹¹ Гейштор А. Образ Руси в средневековой Польше. Культурные связи России и Польши. XI–XX вв. / ред. Щапов Я. Н. М., УРСС, 1998. С. 22

⁹² Там само. С. 23-24

християнського об'єднання та поступовим підняттям національних монархій.⁹³

Внаслідок тривалих контактів з представниками європейської високої культури під час Базельського собору та дипломатичних місій, зокрема із Енеєм Сільвієм Пікколоміні, обмежене коло краківських інтелектуалів стає реципієнтами ренесансних ідей. Знайомство супроводжувалось цікавістю не лише до Аристотеля, а й до решти античних класиків. Частина дослідників вбачає у посиланнях на Лівія, Тацита, Салюстія, Юстина, Цицерона вплив гуманістичних ідей, які принаймні частково були сприйняті Длугошем. На що вказують цікавість історика до географії, сприйняття історії за принципом «*magistra vitae*» та сам підхід до історіописання, за яким Длугош не просто фіксує минуле, компілюючи повідомлення попередників, а намагається пояснювати його, шукає причинно-наслідкові зв'язки, для чого регулярно повертається до тексту.⁹⁴ Інша частина наголошує, що Длугош орієнтувався на античних авторів лише для вдосконалення стилю та форми письма, залишаючись середньовічним автором, який перенасичує текст богословськими деталями та поясненнями.⁹⁵ Зрештою, обидві групи дослідників погоджуються, що «Аннали» справили визначальний вплив на представлення польського минулого авторами ренесансних історичних наративів.⁹⁶

⁹³ Semkowicz A. Krytyczny rozbiór «Dziejów Polski» Jana Długosza (do roku 1384). Kraków. 1887. s. 19; Borkowska. U. Treści ideowe w dziełach Jana Długosza. Kościół i świat poza Kościołem. Lublin 1983. S. 8

⁹⁴ Semkowicz A. Krytyczny rozbiór «Dziejów Polski» Jana Długosza (do roku 1384). Kraków. 1887. s. 20-21; Dąbrowski Jan. Dawne dziejopisarstwo polskie (do roku 1480). Zakład Narodowy im. Ossolińskich. 1964. S. 218-219; Гейштор А. Теория исторической науки в Польше XVI в. Культурные связи народов Восточной Европы в XVI в. М., «Наука» 1976. С.32; Lewandowski Ignacy. Penu historicum. Łacińskie traktaty metodologii historii w dawnej Polsce (do końca XVII wieku). Poznań 2014, s. 43-58

⁹⁵ Bobrzyński M., Smolka S. Jan Długosz. Jego życie i stanowisko w piśmiennictwie. Kraków, 1893. s. 62-63; Koczerska, Maria. État et perspectives des recherches sur Jan Długosz. Acta Poloniae Historica. T. 52. 1985. p. 199-201; Hans-Jürgen Bömelburg. Polska myśl historyczna a humanistyczna historia narodowa (1500-1700). Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas. 2011. s. 62-63

⁹⁶ Sławomir Gawlas. Świadomość narodowa Jana Długosza. Studia Źródłoznawcze-Commentationes, vol. XXVII, 1983. Warszawa; Poznań. s. 9; Biskup Marian. Jan Długosz

Після вигасання династії П'ястів та Анжу польська світська та духовна еліта послідовно збільшувала свої повноваження та привілеї, зокрема право утверджувати нового монарха.⁹⁷ Малопольські пани зберігали сильну позицію, щодо монарха за перших Ягеллонів. Адже Владислав II Ягайло мусив піти на значні поступки для утвердження себе та своїх нащадків на краківському столі. А короткий період правління молодого Владислава III Варненчика був «оповитий зовнішніми контекстами», тобто угорською політикою та османською загрозою. Проте за Казимира IV Ягеллончика ситуація змінилась. Король відтягував питання поновлення тіснішої унії між Коронаю Польською та Великим князівством Литовським та проблему Луцької землі, а також зволікання з підтвердженням польських привілеїв.⁹⁸ Все це актуалізувало потребу переосмислення ролі самих поляків в мультикультурній державі, яку очолювала «чужа» династія Ягеллонів⁹⁹ та обґрунтування власної першості. В «Анналах» Длугоша поляки відіграють ключову роль, вивищуючись над схизматиками-русинами та варварами-литовцями.¹⁰⁰

(1415-1480) jako historyk Polski i krajów Europy środkowowschodniej // Karol Górski, Marian Biskup. Kazimierz Jagiellończyk: zbiór studiów o Polsce drugiej połowy XV wieku. Państwowe Wydaw. Naukowe. Warszawa. 1987. S. 322; Карнаухов Д. В. Польская историческая книга как феномен интеллектуальной культуры эпохи Возрождения. Библиосфера. 2013. С. 50

⁹⁷ Дейвіс Н. Європа: Історія / Пер. з англ. Київ: Основи, 2000. С. 444

⁹⁸ Frost, Robert I. The Oxford History of Poland-Lithuania: Volume I: The Making of the Polish-Lithuanian Union, 1385-1569. The Oxford, 2015. P. 268-270

⁹⁹ В XIV ст. вигасає спочатку польська династія П'ястів, а за ними і їх наступники угорська династія Анжу. Згодом утверджується династія Ягеллонів, яка правитиме польсько-литовською державою до кінця XVI ст. Дослідники «Анналів» зазначають, що Длугош, як і решта прихильників Збігнева Олесницького, «прохолодно», а інколи і негативно ставився до литовської династії. Зокрема він вважав, що Бог покарав поляків «чужою династією», що більше піклувалася про благо своєї Батьківщини, а не добробутом Корони Польської. Див.: Dąbrowski Jan. Dawne dziejopisarstwo polskie (do roku 1480). Zakład Narodowy im. Ossolińskich. 1964. S. 236. Зокрема, наче б то, саме така негативна оцінка правлячої династії і вплинула на заборону видання «Анналів» Яна Длугоша в XVI ст. - XVII ст. Див.: Cynarski Stanisław. Uwagi nad problemem recepcji "Historii" Jana Długosza w Polsce XVI i XVII wieku // Długossiana: Studia historyczne w pięćsetlecie śmierci Jana Długosza Red. Stanisław Gawęda Kraków 1980 s. 284, 287

¹⁰⁰ Biskup Marian. Jan Długosz (1415-1480) jako historyk Polski i krajów Europy środkowowschodniej // Karol Górski, Marian Biskup. Kazimierz Jagiellończyk: zbiór studiów o Polsce drugiej połowy XV wieku. Państwowe Wydaw. Naukowe. Warszawa. 1987. S. 320-323

Длугош послідовно захищав претензії Корони Польської на руські, сілезькі, поморські, а також литовські терени, ретранслюючи сучасні уявлення про королівство та його кордони в минуле.¹⁰¹ В другій половині XV ст. династія Ягеллонів значно поширила свій вплив на Центрально-Східну Європу, а саме: закріпила за собою пруські та поморські землі за результатами Торунського миру 1466 р. та утвердившись спочатку на богемському, а потім і угорському столах.¹⁰² Територіальне розширення кордонів королівства мотивувало Длугоша до детальнішого ознайомлення з минулим цих локальних, приєднаних в різні часи до Корони Польської, спільнот, зокрема русинів та прусаків.¹⁰³

Крім того XV ст. вирізняється поступовим трансформуванням середньовічної політичної та дипломатичної практики, яка відтоді потребувала історичної аргументації для обґрунтування певних дій, що вплинуло на ревізії королівських та місцевих архівів та актуалізувало роботу канцелярських працівників та спонукало дипломатів до історичних розвідок.¹⁰⁴

1.3 Актуальність Луцького, Подільського та Люблінського питання в XV ст.

Дослідники наголошують, що однією з причин, що спонукала Длугоша до дослідження минулого сусідніх терен були численні дипломатичні місії.¹⁰⁵ Для нас більш цікавим є «внутрішнє» питання навколо тривалого конфлікту за Волинь, який з різною інтенсивністю декілька разів актуалізувався за життя Длугоша: після смерті Вітовта в 1430 р., під час «свидригайлових війн»; по вбивстві Сигізмунда Кейстуовича в 1440 р.; напередодні та

¹⁰¹ Gawlas Sławomir. Świadomość narodowa Jana Długosza. Studia Źródłoznawcze-Commentationes, vol. XXVII, 1983. Warszawa; Poznań. s. 38-46.

¹⁰² Дейвіс Н. Європа: Історія / Пер. з англ. Київ: Основи, 2000. С. 445-447

¹⁰³ Gawlas Sławomir. Świadomość narodowa Jana Długosza. Studia Źródłoznawcze-Commentationes, vol. XXVII, 1983. Warszawa; Poznań. s. 28

¹⁰⁴ Biskup Marian. Jan Długosz (1415-1480) jako historyk Polski i krajów Europy środkowowschodniej // Karol Górski, Marian Biskup. Kazimierz Jagiellończyk: zbiór studiów o Polsce drugiej połowy XV wieku. Państwowe Wydaw. Naukowe. Warszawa. 1987. S. 324

¹⁰⁵ Ibid. S. 319; Solicki Stanisław. Metoda pracy nad dziejami obcymi w Annales Poloniae Jana Długosza. Studia Źródłoznawcze. T. 22. 1977. s. 106

особливо після смерті Свидригайла (помер 1452 р.), який володів Волинню з 1442 р.;¹⁰⁶ побіжно на спільних сеймах в 1463-1464 рр.¹⁰⁷

Про те, що луцьке та подільське питання було особливо актуальним для Олесницького та Длугоша опосередковано свідчать «Аннали» Длугоша, в яких він детально описує перебіг цього конфлікту та роль краківського єпископа в ньому, на відміну від іншої політичної діяльності Олесницького, яку Длугош згадує побіжно, на що звернув увагу Я. Нікодем.¹⁰⁸ Крім того Длугош брав безпосередню участь в конфлікті, як секретар краківського єпископа, зокрема напередодні польсько-литовського з'їзду в Парчеві 1451 р., Олесницький відправив Длугоша до Казимира IV, який перебував в Самборі, щоб схилити його на свій бік, тобто не відривати Волинь від Корони Польської.¹⁰⁹

Для обґрунтування прав Корони Польської на Волинь Длугошу не потрібно було детальніше вивчати минуле цього краю, як у випадку із Помор'ям та рештою спірних з Тевтонським орденом земель. Оскільки в цьому випадку аргументи малопольської сторони відштовхувались від «свіжих» подій: декларативних угод із Свидригайлом 1437 р., внаслідок яких він отримав Городок в межах Руського воєводства; привілеїв Сигізмунда Кейстutowича від 1432 та 1438 рр., за якими по його смерті Волинь мала перейти до Корони Польської, давніших актів польсько-литовської унії.¹¹⁰

¹⁰⁶ Волинь Свидригайла охоплювала Луцькі землі та Східне Поділля. Див: Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Київ, 2006. С. 148

¹⁰⁷ Halecki Oskar. Ostatnie lata Świdrygiełły i sprawa wołyńska za Kazimierza Jagiellończyka Kraków. 1915. s. 6-94, 154-196. Детальніше про польсько-литовську суперечку за руські землі в другій половині XIV – в першій половині XV ст. див.: Wilkiewicz-Wawrzyńczykowa A. Spory graniczne polsko-litewskie w XV-XVII w. Wilno, 1938. s. 97-102; Грушевський. М. Історія України-Руси. Т.4. с. 19-26, 32-59, 125-135, 144-150, 162-167, 170-172, 174-178, 180-250

¹⁰⁸ Nikodem J. Zbigniew Oleśnicki w dziełach Jana Długosza. Nasza Przeszłość. Tom 87. 1997. s. 116-119.

¹⁰⁹ Halecki Oskar. Ostatnie lata Świdrygiełły i sprawa wołyńska za Kazimierza Jagiellończyka Kraków. 1915. s. 155-157

¹¹⁰ Комплексне підсумування історіографічних студій, щодо цього питання див.: Frost, Robert I. The Oxford History of Poland-Lithuania: Volume I: The Making of the Polish-Lithuanian Union, 1385-1569. The Oxford, 2015. 131-198, 268-270; Візію Длугоша див: Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Warszawa, 2009: Т.10. Księgi

Зрештою Казимир IV Ягеллончик після тривалих дипломатичних вивертів, затвердив статус-кво. Західне Поділля залишилось в Короні Польській, оскільки його станом на 1453 р. контролювали вони. Луцька земля та терени Східного Поділля, які по смерті Свидригайла контролювали литвини, відійшла до Великого князівства Литовського.¹¹¹ Втрату Волині малопольські лідери не сприйняли і не полишали спроб повернути її навіть під час Тринадцятилітньої війни, вважаючи ці землі своїми.¹¹²

Такої ж думки дотримувався і Длугош, який, описуючи географічні межі прадавніх польських земель в першій книзі «Анналів», включив до них також галицькі, луцькі та подільські терени.¹¹³ С. Гавлас припускав, що таким чином Длугош окреслював «максимальні» претензії Корони Польської на руські землі, апелюючи до завоювань Болеслава I Хороброго, щоб виправдати сучасні польські претензії на луцькі та подільські землі. Проте зазначав, що для цього Длугош також міг апелювати до кордонів Галицько-Волинського князівства.¹¹⁴ Дійсно саме Казимир III Великий та відповідно Корона Польська в наративі Длугоша вважались правонаступниками всього Галицько-Волинського князівства, натомість Любарт, Кейстут та Ольгерд – узурпаторами Луцької та Подільської земель.¹¹⁵ Б. Беяшк-Подгурна уточнила припущення С. Гавласа звернувши увагу на чітко окреслений «зовнішній» кордон з литовськими землями проведений по межах Луцької

12. (1445-1461) s. 42-45, 68-73, 112-116, 118, 123-124, 128-132, 137, 139-142, 150-151, 177-179; T.11. Księgi 12. (1462-1480). s. 62-63, 69, 86-87, 107-108.

¹¹¹ Halecki Oskar. Ostatnie lata Świdrygiełły i sprawa wołyńska za Kazimierza Jagiellończyka Kraków. 1915. s. 170-196

¹¹² Halecki Oskar. Przyłączenie Podlasia, Wołynia i Kijowszczyzny do Korony w roku 1569. Kraków: Warszawa. 1915. s. 13-14

¹¹³ Bielaszka-Podgórný B. Mityczne wschodnie granice Polski w Chorographia Regni Poloniae a rzeczywistość polityczna w czasach Jana Długosza. Res Gestae. Czasopismo historyczne. 2017 (4) s. 31-54

¹¹⁴ Gawlas Sławomir. Świadomość narodowa Jana Długosza. Studia Źródłoznawcze-Commentationes, vol. XXVII, 1983. Warszawa; Poznań. s. 38-41, 44-45.

¹¹⁵ Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księgi 9. (1300-1370). Warszawa, 2009. s. 268-271, C.321-324, 330-331, 337-339, 418-420

землі, яку відділяла від Великого князівства Литовського р. Бжезниця та нечіткий «внутрішній» кордон між польськими та руськими землями.¹¹⁶

Для нас важливо, що Длугош вважав ці землі невідривною частиною Корони Польської, що й спонукало його «подовжити» залежність руських земель в різній градації підпорядкування від Корони Польської в минуле.¹¹⁷ Водночас це демонструє актуальність «волинського питання» для історика, оскільки, скоріш за все, Хорографія була додана до «Анналів» пізніше.¹¹⁸ Враховуючи те, що I редакція створена у 1455-1464 рр., за Семкович-Зарембіною,¹¹⁹ то не дивно, що в ній відобразилося «волинське питання». Зокрема Б. Белашка-Подгурна помітила схожість між подіями 1450-60х рр. та внесеними Длугошем правками до опису обставин утвердження Романа Мстиславовича в Галичі наведених в хроніці Вінцентія Кадлубка.¹²⁰ Події 1452 р. могли спровокувати негативний образ русинів-схизматиків в «Анналах». Длугош вважав їх винними нарівні зі Свидригайлом у передачі Луцької землі литовцям.¹²¹

Водночас на наратив Длугоша також міг опосередковано вплинути конфлікт навколо Люблінської землі, який розгорівся в 1423-1424 рр. між краківським і холмським єпископами: Ян Біскупец намагався приєднати її

¹¹⁶ Bielaszka-Podgórný B. Mityczne wschodnie granice Polski w Chorographia Regni Poloniae a rzeczywistość polityczna w czasach Jana Długosza. *Res Gestae. Czasopismo historyczne*. 2017 (4) s. 31-54

¹¹⁷ Ibid. s. 47-49; Bielaszka-Podgórný B. The Fight for the Kingdom of Halych After the Death of Vladimir Yaroslavich's Based on the „Chronicles” of Jan Dlugosz's from 1198. *Studia Sandomierskie. Teologia-Filozofia-Historia*. T. 23. 2016. s. 26-28

¹¹⁸ Semkowicz-Zarembina W. Powstanie i dzieje autografu *Annalium* Jana Dlugosza. *Krakow*, 1952. s. 49-55

¹¹⁹ Ibid. s. 55-57

¹²⁰ Bielaszka-Podgórný B. The Fight for the Kingdom of Halych After the Death of Vladimir Yaroslavich's Based on the „Chronicles” of Jan Dlugosz's from 1198. *Studia Sandomierskie. Teologia-Filozofia-Historia*. T. 23. 2016. s. 5-29

¹²¹ Jana Długosza *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*. Księgi 12. (1445-1461). *Warszawa*, 2009. s. 139. Ці паралелі можна продовжувати, оскільки Длугош звертається до схожих риторичних моделей, конструюючи негативні образи Романа Мстиславовича та Свидригайла: обидва отримують землі з доброї волі та щедрості польських монархів і панів, а потім зраджують їх, забувши про щедрість.

до свого єпископства, Збігнев Олесницький успішно цьому протистояв.¹²² Попри те, що Длугош не був безпосереднім свідком цих подій, для нього суперечка була важливою, оскільки дозволяла висвітлити краківського єпископа, як безкомпромісного відданого захисника своїх земель. Я. Нікодем та М. Корчевська наголошували, що Длугош послідовно конструював з Олесницького образ ідеального єпископа, наступника святого Станіслава, який мав бути взірцем для наслідування.¹²³

Проте для нас важлива інша деталь: в «Анналах» Длугоша на захист територіальних меж краківського єпископства та відповідно люблінської землі піднімаються не лише Збігнев Олесницький, а й усе королівство.¹²⁴ Це виглядає дивно, оскільки холмське єпископство теж було частиною Корони Польської. Очевидне перебільшення Длугоша введене, мабуть, для того, щоб підкреслити тріумф Олесницького, могло також виконувати додаткову роль: увиразнити образ стражденної Люблінської землі, яку регулярно спустошували чи намагались захопити русини, литовці, ятвяги, татари, пруссаки – захист якої відповідно відігравав особливе значення для людей з чітко вираженою малопольською ідентичністю.¹²⁵ Два виміри важливості Люблінської землі пояснюються також тим, що для Длугоша поняття «regnum» і «sacerdotium» були взаємодоповнюючими, які уособлювали єдине ціле Корони Польської.¹²⁶

¹²² Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księgi 11. (1413-1430). Warszawa, 2009. s. 218-220; Детальніше про цей конфлікт див: Rozbiór krytyczny Annalium Poloniae Jana Długosza: Z lat 1385-1444. / Jan Dąbrowski, Stanisław Gawęda. T.1. PAN, 1961. s. 217-218.

¹²³ Koczerska, Maria. Mentalność Jana Długosza w świetle jego twórczości. Studia Źródłoznawcze = Commentationes T. 15. 1971. s. 124-125; Її ж. Piętnastowieczne biografie Zbigniewa Oleśnickiego. Studia Źródłoznawcze, V. 24. 1979. s. 8-9, 50; Nikodem J. Zbigniew Oleśnicki w dziełach Jana Długosza. Nasza Przyszłość. Tom 87. 1997. s. 101-111

¹²⁴ Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księgi 11. (1413-1430). Warszawa, 2009. s. 219-220.

¹²⁵ Про малопольський «патріотизм» Длугоша див.: Sławomir Gawlas. Świadomość narodowa Jana Długosza. Studia Źródłoznawcze-Commentationes, vol. XXVII, 1983. Warszawa; Poznań. s. 57-58.

¹²⁶ Borkowska. U. Treści ideowe w dziełach Jana Długosza. Kościół i świat poza Kościołem. Lublin 1983. S. 3-21.

Крім того Люблінська земля після Кревської унії 1385 р. опинилась в центрі Польсько-Литовського об'єднання. Відповідно, була одним з тих місць, де відбувались дискусії пов'язані із питанням поновлення унії в 1450-1460-х рр.¹²⁷ Зокрема на Пйотркувських польсько-литовських з'їздах неодноразово обговорювалась проблема спірних Луцьких та Подільських земель. Длугош був залучений до цих подій, як секретар Збігнева Олесницького.¹²⁸ Вірогідно ці обставини спонукали його до детальнішого дослідження цього краю.

Підводячи підсумки цього короткого огляду біографії Яна Длугоша слід наголосити, що попри недовершеність навчання у Краківському університеті, Длугош загалом, мав добру освіту. Він влаштувався секретарем впливого на той час у Короні Польській краківського єпископа Збігнева Олесницького і зміг зробити блискучу кар'єру. Таким чином Длугош доєднався до інтелектуальної еліти Кракова, згуртованої навколо капітули. Крім того виконання майнових та управлінських функцій для капітули, яке передбачало тривалу роботу в архівах, дозволило Длугошу накопичити матеріал для своїх праць.

Водночас робота у Збігнева Олесницького справила позитивний ефект на становлення Длугоша як політика і як історика. Політичний досвід формувався під впливом виконання різних доручень управлінського плану, а головне – участю у дипломатичних місіях (поїздка до Риму, переговори з Орденом тощо). З іншого боку, Длугош опинився в потужному інтелектуальному колі: спілкувався з відомими гуманістами – Енеєм Сільвієм Пікколоміні, Миколою Кузанським, Яном Вітезом. Це безпосередньо поглибило його знайомство з творами різних античних істориків, і на формуванні ним же нових підходів у писанні історії, що якісно відрізняються від досвідів середньовічних хроністів.

¹²⁷ Woroniecki J. Pobyt Długosza na zamku lubelskim 1473-1476. Lublin. 1913. S. 26-28.

¹²⁸ Halecki Oskar. Ostatnie lata Świdrygiełły i sprawa wołyńska za Kazimierza Jagiellończyka Kraków. 1915. s. 155-157

Досвід Длугоша-політика позначився на його ставленні до подій минулого та взагалі його манери розповідати про минуле. Позитивні чи негативні образи героїв минулого виразно відображали його ставлення до героїв і подій його сьогодення. Це виразно помітно в описі Длугошем долі Люблінської землі. Активна увага до її історії визначена тим, що Люблін був предметом територіальної суперечки із сусіднім єпископством. А головне тим, що саме Люблінська земля (Пйотркув) стали тим майданчиком де в той час велися дискусії про «історичну належність» Луцької землі Короні Польській, а не Великому князівству Литовському.

Далі розглянемо, особливості конструювання повідомлень про минуле Любліна в «Анналах» Длугоша.

2 розділ. Повідомлення «Анналів» Яна Длугоша

Особливістю опису минулого Люблінської землі в «Анналах» Длугоша є рефлексії їх автора відносно того, чому русини висунули претензії про належність Любліна Русі. Руські претензії на Люблін з'являються в «Анналах» Длугоша декілька разів. Так, у повідомленнях за 1204-1205 рр. згадані ситуативні напади Романа Мстиславича на Люблінські та Сандомирські землі, претензії володимирського та галицького князя на Люблін – виголошені малопольським послам, похід князя Романа на Казимировичів.¹²⁹ Під 1244 р. вказано, що Данило Романович захоплює Люблін та зміцнює укріплення замку.¹³⁰ У повідомленні за 1280 р. описано похід Лева Даниловича на Люблінщину та Сандомирщину.¹³¹ Під 1302 р. згадано повернення поляками Любліна та Люблінської землі, яка перебувала під владою русинів.¹³² Всі перераховані повідомлення, окрім першого, підтверджуються польськими або руськими середньовічними джерелами¹³³ – це дає підстави сумніватися в достовірності наведених Длугошем претензій князя Романа на Люблін. Цілком вірогідно, що Длугош, виходячи з логіки дій Романовичів, свідомо «опустив» хронологію люблінського сюжету до самого Романа.

Таке припущення корелює з тезою Барбари Белашки-Подгурної, яка розглядала обставини захоплення Романом Мстиславовичем Галича в «Анналах» Длугоша і висунула цікаву гіпотезу. За її спостереженнями, при описі, мало відображених в джерелах, галицько-волинських подій кінця XII – початку XIII ст. Длугош ретранслював сучасні йому події середини XV ст.,

¹²⁹ Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. p.192-197

¹³⁰ Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 7-8. Varsaviae. 1975. p. 47

¹³¹ Ibid. p. 210-211

¹³² Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 9. Varsaviae. 1978. p. 19-20.

¹³³ Рочники Краківської капітули, Краківський короткий, Краківський, Тряски, Сендзвой. Див.: Bielowski A. Monumenta Poloniae historica. Pomniki dziejowe Polski. Lwów. 1872. Т. 2. s. 804, 838, 847, 853, 879; Полное собрание русских летописей. Ипатьевская летопись. Спб. 1908. Т.2. Сп. 795-796, 881-882

пов'язані із Луцькою землею, в минуле.¹³⁴ Проте досі популярним серед дослідників залишається припущення, ніби Длугош міг користуватися втраченими нині джерелами, наприклад домініканською хронікою, для опису подій першої половини XIII ст.¹³⁵ Зважаючи на це, варто детальніше розглянути руські претензії на Люблінські землі в «Анналах» Длугоша.

2.1 Претензії Романа Мстиславовича

Претензії Романа Мстиславовича на Люблін, хоч і опосередковано, вперше згадані в «Анналах» ще в 1204 р. Длугош вказує, що легковажне рішення Лешка Білого відмовитись від Краківського столу, спонукало володимирського та галицького князя Романа повстати. Він відмовився платити данину, вигнав польських купців, почав ходити в короткочасні грабіжницькі набіги на Люблінські та Сandomірські землі.¹³⁶

Аналізуючи це повідомлення, А. Семкович дав його влучну характеристику: «*Rok nierówny*». Дослідник слушно помітив, що початок повідомлення Длугоша взятий із 55 розділу Великопольської хроніки.¹³⁷ Справді, невеликий обсяг повідомлення за 1204 р.¹³⁸ дає підстави твердити, що тут маємо справу із розбиттям Длугошем одного сюжету на декілька, що він уже практикував, описуючи обставини «захоплення» Романом Мстиславовичем Галича.¹³⁹ Водночас це повідомлення несе важливу

¹³⁴ Bielaszka-Podgórný Barbara. The Fight for the Kingdom of Halych After the Death of Vladimir Yaroslavich's Based on the „Chronicles” of Jan Dlugosz's from 1198. *Studia Sandomierskie. Teologia-Filozofia-Historia*. T. 23. 2016. s. 5-29

¹³⁵ Semkowicz A. Krytyczny rozbiór «Dziejów Polski» Jana Długosza (do roku 1384). Kraków. 1887. S. 42-49, 205-206; Labuda G. Zaginiona kronika w Rocznikach Jana Długosza: próba rekonstrukcji. 1983. S. 293-295; Dabrowski D. Czy Jan Długosz pisał siódma księgę „Annalium” korzystał z Kroniki halicko-wołyńskiej lub źródła jej pokrewnego? // *Ruthenica*. 2004. 3. С. 184-185; Головка О. Русь і Польща в міжнародному житті Європи (X – перша половина XIII ст.). Київ, 2021. с. 302-308.

¹³⁶ Ioannis Dlugossi. *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae*. 1973. p.191-192

¹³⁷ Semkowicz A. Krytyczny rozbiór «Dziejów Polski» Jana Długosza (do roku 1384). Kraków. 1887. S 205

¹³⁸ Крім сюжету про Романа, Длугош коротко описує чеські справи. Див: Ioannis Dlugossi. *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae*. 1973. p.192

¹³⁹ Bielaszka-Podgórný Barbara. The Fight for the Kingdom of Halych After the Death of Vladimir Yaroslavich's Based on the „Chronicles” of Jan Dlugosz's from 1198. *Studia Sandomierskie. Teologia-Filozofia-Historia*. T. 23. 2016. s. 5-29

нарративну функцію: логічно пов'язує попередній сюжет 1203 р. (відмова Лешка Білого посісти Краківський стіл) з наступним сюжетом 1205 р. (виправою Романа Мстиславовича на Лешка).¹⁴⁰ Длугош дидактично підкреслює, що поведінку князя Романа мимоволі спричинив сам Лешко, адже поважному монарху не варто керуватись власними емоціями, а слід думати про благо держави.¹⁴¹

На штучність цього повідомлення-зав'язки до виправи князя Романа в 1205 р., крім риторичного, дидактичного характеру опису, також може вказувати те, що до тексту Автографу (Див. Додаток 3) не було зроблено пізніших смислових вставок – Длугош, обмежився двома лаконічними стилістичними правками.¹⁴²

На користь того, що основа повідомлення (перші два з половиною речення)¹⁴³ була взята із Великопольської хроніки свідчить титулатура князя Романа. Длугош характеризує князя Романа, як Володимирського князя,¹⁴⁴

¹⁴⁰ Карнаухов Д.В. Концепции истории средневековой Руси в польской хронографии эпохи Возрождения. Новосибирск. 2010. С.201

¹⁴¹ Ключову тезу Длугош висловлює вустами сандомирського воєводи конструюючи моралізаторську промову. Див: Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. p.185-187

¹⁴² Длугош вказує на пропущену літеру «i» в слові «*lasciv(i)am*» і дописує її та додає ім'я Лешка в останньому реченні: «*Verum dum Romanus ex verbis et legacionibus (Lestko)ni(s) inflatus magis quam correctus nichil pacificum responderet, repressalibus Lesthko uti cepit et vicissitudinariis ordinatis presidii Ruthenos temere progressos et ad spolia effusos aliquot certaminibus secundis straviv eorumque insolentiam brevi compescuit*» - Див. прим. а, b Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. p.191-192; або Ioannes Dlugossii. Annales Poloniae ad annum 1406. Autographum. Fundacja XX. Czartoryskich. S. 467. URL: <https://polona.pl/item-view/f979d7b7-cf43-47a7-9d78-a4eff8254c0d?page=479>

¹⁴³ «*Levis et parva Lesthkoni Albo Cracoviensis principatus in quam omnibus primoribus consiliariis adversantibus prorupit, temere magis quam consulte renunciatio et cessio primum videbatur, que processu temporis non solum illius famam et amplitudinem diminuit, sed etiam hostium et invidorum cervices contra illum suscitavit et erexit. Romanus namque Wladimiriensis dux, qui ex concessione et munificencia Lesthkoni etiam Halicziensem adeptus erat principatum, cognoscens illum a monarchia et principatu Cracoviensi excidisse et tantummodo ad Sandomiriensem, Lublinensem, Mazowiensem et Cuyawiensem ducatus redactum esse, contemptui illum, tum propter diminutam potenciam, tum propter lasciviam et nondum ad virilem etatem pertingentem et cuiuslibet iniurie opportunam, habere cepit. In rebellionem quoque versus pensa hactenus denegat tributa et se non vasallum neque subiectum, sed hostem infestum Lesthkoni et suis ducatibus declarat;*» - Ibid. p. 191-192

¹⁴⁴ «*Romanus namque Wladimiriensis dux*» - Ibid. p. 191

так же як хроніст робив в усіх попередніх уривках, де згадується постать володаря: 1185, 1195, 1198-1199.¹⁴⁵ Для нас це важливо, оскільки згадані повідомлення входять до XIX зошита, написаного в 1463 р. На відміну від XX зошита (куди входять повідомлення 1204-1205 рр.), який було переписано в 1469-1470 рр.¹⁴⁶ В повідомленнях 1205 р., які розташовані після сюжету про смерть Романа Мстиславовича під Завихвостом, та описують внутрішні справи князя, Длугош характеризує його уже як Галицького та Володимирського князя.¹⁴⁷ Натомість решта повідомлення, яке повідомляє про вигнання князем польських купців, таємні грабіжницькі напади на Люблінські та Сандомирські землі; посольство Лешка до Романа Мстиславовича¹⁴⁸ – могли бути пізнішою вставкою, яка після переписування увійшла до основного тексту.

Описуючи події 1205 р. під Завихвостом, Длугош конструює великий за обсягом драматичний сюжет, тож коротко переповімо його зміст. Могутній та жорстокий князь Роман Мстиславович, підкоривши майже всю Русь, вирішив скористатися міжусобицями в Польщі, молодістю князів Лешка та Конрада та піти у відкритий похід проти своїх сюзеренів. Одним із приводів для виправи стала відмова Лешка та Конрада задовольнити претензії Романа на Люблін, як плату за допомогу Лешку та Конраду в битві при Суходолі проти Мешка Старого.¹⁴⁹ Після відмови, переданої послами, князь Роман збирає велике військо та без благословення володимирського

¹⁴⁵ Ioannis Dlugossi. *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6.* Varsaviae. 1973. p. 137, 161-165, 168-171, 173-174

¹⁴⁶ Щавелева Н. И. Древняя Русь в «Польской истории» Яна Длугоша (книги I – VI). М., 2004. С. 31

¹⁴⁷ «Romano Mscislawicz Halicziensi et Wladimiriensi duce» - Ioannis Dlugossi. *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6.* Varsaviae. 1973. p.197

¹⁴⁸ Ibid. p. 192

¹⁴⁹ Мається на увазі битва при Мозгаві 1195 р. в якій Романа Мстиславовича було поранено. Володимирський князь допомагав неповнолітнім Лешку та Конраду відстояти краківський стіл, на який претендував їхній дядько, великопольський князь Мешко Старий, дізнавшись про смерть брата Казимира Справедливого. Див. Хроника магистра Винцентия Кадлубка // Щавелева Н.И. Польские латиноязычные средневековые источники. М.: Наука, 1990. С. 95; Ioannis Dlugossi. *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6.* Varsaviae. 1973. p. 160-165

єпископа йде в похід, задумавши також знищити католицьку церкву. Спустошивши Люблінську землю, він бере в облогу Люблін, проте за місяць князю так і не вдалося його взяти. Роман дозволяє воїнам не належно поводитися з полоненими жінками, обманює католицьких єпископів, які прибули домовлятися про мир. Дізнавшись, що Лешко та Конрад зібрали великі війська сандомирських, мазовецьких, куявських, краківських воїнів та селян, Роман знімає облогу та йде вглиб польських земель, назустріч військам Лешка та Конрада. Під Завихвостом він переправляється на лотках і по бродах через Віслу. Хоч йому повідомляють про наближення польських військ, «засліплений пихою» (як спеціально підкреслює Длугош) Роман відкидає можливість нападу на його численне військо. В день святих Гервасія та Протасія на нього несподівано нападають польські війська, під проводом мазовецького воєводи Христина. В запеклій битві поляки, завдяки заступництву святих, справедливо перемагають, повсталого проти своїх покровителів, підданого князя Романа, який загинув під час втечі. Багато руських воїнів загинуло під час битви та під час втечі, оскільки під вагою війська та коней обвалився берег Вісли. Вдячні за покровительство святих Лешко та Конрад, які через молодість не брали участі в битві, споруджують святим Гервасію та Протасію вівтар в краківському соборі. Русини викупили в Лешка та Конрада поховане в Сандомирі тіло князя Романа і перепоховали його в Володимирі. Длугош вказує, що після цієї визначної перемоги поляків над русинами, останні ще довго не насмілювались нападати на польські землі. Він також згадує, що про цю перемогу досі співають пісні. Крім того Длугош наводить опис віщого сну князя Романа перед битвою.¹⁵⁰

На відміну від попередніх років активності, обставини останнього походу Романа Мстиславовича відображені в джерелах не так детально. В руських джерелах прямі, хоч і лаконічні відомості про похід князя присутні

¹⁵⁰ Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. p.192-197

лише в Суздальському літописі,¹⁵¹ з ГВл маємо лише опосередковану згадку.¹⁵² В польських джерелах ця подія набула широкого розголосу, проте за спостереженням М. Грушевського швидко набула легендарних рис.¹⁵³ Польські хроністи вважали перемогу Казимировичів над численнішим противником тріумфом,¹⁵⁴ божим заступництвом.¹⁵⁵ Ця подія була відображена, як в писемних польських джерелах (рочниках), так і в фольклорній традиції (принаймні, якщо вважати твердження Яна Длугоша слушним)¹⁵⁶. Проте польські рочники переважно, обмежуючись лаконічним

¹⁵¹ «Тогожъ . лѣтъ . Иде Романъ Галичскыи на Лахы и взъ . в . города Ладьскае . и ставлю же юму над Вислою рѣкою . и ѿѣха самъ в малъ дружину ѿ полку своего . Лахове же наѣхавше оубиша и . и дружину ѿколо юго избиша . приѣхавше же Галичане взяша князя своего мѣртва . и несеша и в Галичъ . и положиша и въ цркви стѣѣ Бѣѣ» - ПСРЛ. Т.І. Лаврентьевская Летопись. Ленинград, 1926. Сп. 425

¹⁵² «Наоутрѣа же оувѣдавши княгини и свѣтъ створи . с Мирославомъ и с дадькомъ . и на ночь бѣжаша в Лахы . Данилажъ возмъ дадька передъ сѧ . изииде изъ града . Василка же Юрьѣ поплъ с кормилицею возмъ . изииде дѣрею градною не въдѣхоу бо камо бѣжаше бѣ бо Романъ оубьенъ на Лахохъ . а Лестько мира не створилъ . Боу же бѣвшю поспѣшникуу . Лестько не помануу вражды . но с великою чѣстью приѣ аетровъ В свою . и дѣтѣмъ . сожаливъ си и речъ . аюко дѣаволь естъ вовергль враждоу сию межи нами бѣ бо Володиславъ леста межи има . и зазоръ имѣѣ любви его.» - ПСРЛ. Т.ІІ. 1908. Сп. 719

¹⁵³ Грушевський М. Історія України-Руси. Т.3. Львів, 1905. С. 15-16.

¹⁵⁴ Boguphali II episcopi Posnaniensis Chronicon Poloniae, cum continuatione Basconis custodis Posnaniensi // МРН. Т.2. S.553; Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. p.194-196

¹⁵⁵ Ян Длугош пише, що вдячні за заступництво святих Протасія та Гервасія Лешко та Конрад, зводять вітвар згаданих святих в Краківській церкві: «*Leszthko et Cunradus Polonorum duces propiciacioni Divine et suffragiis sanctorum, eorum precipue, in quorum die pugnauerant, omnem ascribentes victoriam altare in Cracomі ensi ecclesia sanctis Gervasio et Prothasio erigunt et largissimis proventibus illud dotant*» – Ibid. p. 196. Длугош, описуючи події 1266 р., також апелює до заступництва святих Гервасія та Протасія. Вказуючи, що польське військо навмисно обрали днем битви проти чисельнішого русько-татарського війська князя Шварна день згаданих святих, які колись допомогли Лешку та Конараду перемогти Романа: «*Et illo quidem die exercitus Polonicus a prelio, crastinum opperiens, abstinet, credens diem illum, in quem sanctorum Gervasii et Prothasii martirum cadebat gloriosa celebritas, et sibi salubrem et felicem, et Ruthenis fatalem (eo siquidem die cum Romano Ruthenorum duce suisque ingentibus copiis ad opidum Zauichost feliciter superioribus annis pugnauerant). Sabbato itaque sanctorum Gervasii et Prothasii die illucescente et palatinus Cracoviensis Polonos et Swarno Ruthenos in aciem producit.*» – Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 7-8. Varsaviae. 1975. p. 150; Вперше про божу поміч згадано в рочнику краківської капітули. Див.: Rocznik kapitulny krakowski // МРН. Т. 2. S.800-801;

¹⁵⁶ «*Poloni, quibus provenerat, quos quoque fama divitiis et honore extulerat, variis illam et seriem eius prosequabantur carminibus, que etiam in hanc diem canora voce in theatris audimus promulgari.*» – Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-

резюмуванням події, не вказують причин виправи чи обставин смерті князя.¹⁵⁷ Рочник краківської капітули, вирізняється серед інших, адже наводить «розлогий» опис.¹⁵⁸ Тут автор «розмито» пояснює дії Романа, вказуючи, що спираючись на свою міць та численне потужне військо, князь став пихатим та норавливим і тому, задумавши гибель Польщі, вирішив піти на Лешка та Конрада.¹⁵⁹

Повідомлення пізніших польських хроністів, які додають невідомі авторам рочників деталі, М. Грушевський слушно називає «Романовою легендою».¹⁶⁰ Автор Великопольської хроніки пише, що причиною несподіваного походу Романа, була відмова останнього платити Лешкові данину.¹⁶¹ Він зіставляє відомості хроніки Кадлубка (де вказано, що Роман Мстиславович, в обмін на допомогу Лешка Білого в здобутті Галича, обіцяв

6. Varsaviae. 1973. p.196; Детальніше про фольклорні джерела Длугоша Див.: Щавелева Н. Князь Роман Галицкий в культурно-исторической традиции Польши и России. Культурные связи России и Польши. XI–XX вв. / ред. Щапов Я. Н. М., УРСС, 1998. с.33,35

¹⁵⁷ Наприклад, «*Romanus fortissimus princeps Ruthenorum cum exercitibus suis a Lestcone et Conrado fratribus filiis Kazimiri in Zauichost interemptus est.*» – Rocznik krotki // МРН. Т. 2. s. 800. «*Romanus Ruthenorum princeps cum exercitu suo in Zavichost in festo Gervasii et Prothasii martirum*» - Rocznik Traski // МРН. Т. 2. s. 836. Детальніше порівняння повідомлень польських рочників Див.: Головка О. Б. Останній похід князя Романа Мстиславича у джерелах та історичній думці // Український історичний журнал. 2009. № 4. с. 29-30.

¹⁵⁸ Н. Щавелева наводить припущення дослідників, що повідомлення під 1205 р. записав до рочника краківської капітули сам Віцентій Кадлубек, коли був краківським єпископом. Див: Щавелева Н.И. Князь Роман Галицкий в культурно-исторической традиции Польши и России. Культурные связи России и Польши. XI–XX вв. / ред. Щапов Я. Н. М., УРСС, 1998. с. 30

¹⁵⁹ «*1205. Romanus fortissimus princeps Ruthenorum elevatur in superbiam et exaltans se in infinita multitudine sui exercitus numerosi a Lezstcone et Cunrado filiis ducis Kazimiri, cooperante omnipotentis auxilio, qui propria virtute sublimium colla calcat, qui forcia frangit et elisa erigit, in Zauichost est in prelio interfectus. Tunc enim adeo superni opitulamnis fortitudo affuit quamquam paucissimis, qui residui de paucis exercibus dictotum ducum iam ad propria redeuntibus pro sui lassitudine remancerant, ut cum retroversi infinitas phalanges prefati Romani, dolosi et fraudulenter excidium Poloniae procurantis, audaci congressu impeterent, unus mille et duo decem milia fugaverunt. Insuper cedis valitudinem inauditam fuit protestata et exundans cruoris effusio in flumine Vizla, tunc unda ibidem nativo colore in rubrum commutante et innumerosa cadaverum ibidem in Polonorum victrici dextera cadencim multitudo.*» Rocznik kapitulny krakowski // МРН. Т. 2. s. 800

¹⁶⁰ Грушевський М. Історія України-Руси. Т.3. Львів, 1905. С. 15

¹⁶¹ Boguphali II episcopi Posnaniensis Chronicon Poloniae, cum continuatione Basconis custodis Posnaniensi // МРН. Т.2. S.553

присягнути йому на вірність)¹⁶² та польських рочників, зокрема краківської капітули. В історіографії є припущення, що автор міг користуватись втраченими нині джерелами: хронікою Межви/Дзежви¹⁶³ та «домініканською» хронікою.¹⁶⁴ Такі ж причини виправи князя Романа наводить автор францисканського краківського рочника.¹⁶⁵ Який, як вважається, зіставляв відомості з хроніки Дзежви та хроніки Кадлубка.¹⁶⁶

Аналізуючи цей уривок А. Семкович виділив основне джерело Длугоша – Великопольську хроніку, повідомлення якої хроніст доповнив відомостями із рочника Тряски та Краківського капітульного. Дослідник припустив, що претензії Романа на Люблін, посольство князів Лешка та Конрада, епізод із володимирським єпископом, опис битви, поховання князя в Сандомирі та перепоховання в Володимирі, сон князя – Длугош взяв із невідомих нині джерел.¹⁶⁷

Гіпотезу, згідної якої Длугош для опису події першої половини XIII ст. користувався втраченими джерелами, підтримало багато дослідників. Серед них і ті історики, які виключали можливість походу князя Романа в Саксонію, попри те, що в джерелах є прямі згадки про це.¹⁶⁸ Натомість

¹⁶² Хроника магистра Винцентия Кадлубка // Щавелева Н.И. Польские латиноязычные средневековые источники. М.: Наука, 1990. С.95-97.

¹⁶³ Оригінал втрачено, проте хроніка була протографом для ряду пізніших джерел, зокрема францисканського краківського рочника. Див. Детальніше: Banaszkiewicz, Jacek. Kronika Dzierzwy - problem wykładu dziejów ojczystych w XIV wieku. Studia Źródłoznawcze = Commentationes T. 22. 1977. s. 89-95.

¹⁶⁴ Labuda G. Zaginiona kronika w Rocznikach Jana Długosza: próba rekonstrukcji. 1983. S. 31-33, 174-182

¹⁶⁵ «*Illo quoque in tempore Romanus potentissimus princeps Ruthenorum, congregato magne numerositatis exercitu, duci Lestkoni tributo denegat, audacter se opponit, potenti manu Polonie metasaggreditur insperate.*» – Rocznik franciszkański krakowski // МРН. Т. 3. s. 46

¹⁶⁶ Bielowski A. МРН. Т. 3. s. 46

¹⁶⁷ Semkowicz A. Krytyczny rozbiór «Dziejów Polski» Jana Długosza (do roku 1384). Kraków. 1887. S. 42-49, 205-206

¹⁶⁸ Саксонаська теорія відштовхується від повідомлення французької хроніки середини XIII ст., написаної францисканським монахом Альберіком Труафонтенським, в якому вказано, що Роман збирався йти в похід на Саксонію, проте був переможений Лешком та Конрадом під Завихвостом. Див. Chronica Albrici Monachi Trium Fontium // МГН. Т. 23. Р. 885. Повідомлення наштовхнуло дослідників на думку, що Роман Мстиславович включився в боротьбу за корону Священної Римської імперії на стороні Філіпа Швабського (Гогенштауфени) проти Оттона Брауншвейгського (Вельфи), союзниками

дослідники говорили про втручання Романа у міжусобну боротьбу за краківський стіл, а то й про намір волинського князя захопити Люблінську землю.¹⁶⁹

Гіпотезу про міжусобиці активно розвивав Г. Лябуда. Аналізуючи повідомлення 1204/1205 рр. дослідник вказує, що крім рочників та Великопольської хроніки Длугош також використовував хроніку Дзежви. Додані хроністом деталі, яких немає в перерахованих джерелах, Г. Лябуда пояснює використанням «втраченої домініканської хроніки» та помилками Длугоша. Дослідник висловлює непереконливе припущення що Длугош помилково переніс чесько-силезькі події 1246-1247 рр., неправильно датовані в його картотечних виписках, на ситуацію в Кракові 1202-1206 рр. І це, на його думку могло б пояснити чому в «Анналах» Длугоша Лешко займає Краківський стіл в 1206 р.¹⁷⁰

В схожій манері Г. Лябуда пояснює претензії князя Романа Мстиславовича на Люблін, відштовхуючись від помилкової ідентифікації Длугошем місця битви Казимировичів з Мешком Старим: Суходол замість Мозгави.¹⁷¹ Дослідник припускає, що Длугош знав про участь Данила Романовича та Василька в битві 1243 р. та помилково переніс події, які сталися після битви (тобто спустошення Романовичами Люблінщини та облога Любліна в 1244 р.). На його думку, так могло статись через помилкове датування у картотечних записах.¹⁷² Перенесення подій з середини XIII ст. на

останнього, як вважається, були брати Казимировичі. Див. детальніше: Майоров О. Зовнішня політика Галицько-Волинської Русі часів Четвертого Хестового походу: стосунки з Німеччиною, Візантією та Польщею // *Ruthenica*. 2008. 7. с. 105-125

¹⁶⁹ Див., наприклад: Головка О. Русь і Польща в міжнародному житті Європи (X – перша половина XIII ст.). Київ, 2021. с. 302-308.

¹⁷⁰ О. Головка приймає цю версію Г. Лябуди, вказуючи, що користь цієї версії свідчить те, що Романа Мстиславовича поховали в Сандомирі, а не в Кракові, хоч цей факт можна пояснити простіше – географічно Сандомир знаходиться ближче до Завихвосту, ніж Краків. Там Само. С. 304-305

¹⁷¹ О. Майоров приймає цю версію Г. Лябуди: Майоров О. Зовнішня політика Галицько-Волинської Русі часів Четвертого Хестового походу: стосунки з Німеччиною, Візантією та Польщею // *Ruthenica*. 2008. 7. с.128

¹⁷² Labuda G. Zaginiona kronika w Rocznikach Jana Długosza: próba rekonstrukcji. 1983. S. 31-41, 144-149.

1204/1205 р. могло б пояснити твердження Длугоша, що володимирський та галицький князь, вирішив напасти на польські землі, скориставшись міжусобицями між поляками.¹⁷³ Проте припущення Г. Лябуди не виглядає переконливим, оскільки ані польські рочники, ані ГВл не повідомляють про участь Романовичів в битві при Суходолі.¹⁷⁴ Крім того Длугош, описуючи події нападу Данила Романовича на Люблін, використовував ГВл.¹⁷⁵

Найбільш ґрунтовний аналіз цього сюжету подає Н. Щавелева. Дослідниця вказує, що Длугош користувався всіма доступними йому польськими джерелами: рочники, хроніки Дзежви, Великопольська. Також, на її думку, Длугош брав інформацію з руських літописів: Суздальського та ГВл – з першого хроніст міг взяти інформацію про те, що русини забрали тіло князя Романа, щоб поховати на теренах Русі¹⁷⁶ та люблінський мотив; з другого – характеристику Романа, як великого, могутнього князя. Дослідниця також не виключає можливість використання Длугошем втрачених нині джерел та польського фольклору. Крім того Н. Щавелева зазначає, що багато деталей було ампліфіковано самим Длугошем, який розширив лаконічні повідомлення попередників до драматичної риторичної оповіді.¹⁷⁷

¹⁷³ «*Animum siquidem Romani magnum suapte et ferocem, opes imense tyrannide quesite, Russia fere universa subacta, equestres et terrestres copie ex ipsa Russia coacte, Polonorum imperium lacerum et distractum et in plures scissum principatus, procerum regni scismata et discordie, ducum quoque ipsorum Lesthkonis et Cunradi semiplena etas ad inferendum bellum magnopere accendebant.*» - Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. p.193

¹⁷⁴ Про що, до речі, згадує сам Лябуда. Див: Labuda G. Zaginiona kronika w Rocznikach Jana Długosza: próba rekonstrukcji. 1983. s. 35

¹⁷⁵ Детальніше про це мова піде в підрозділі 2.2

¹⁷⁶ Про поховання Романа Мстиславовича в Сандомирі та викуп тіла князя русинами, повідомляє також V Католог краківських єпископів. Див. МНР. Т.3. S. 353. Повідомлення цього джерела XV ст. про події початку XIII ст. багато в чому збігається з «Анналами» Длугоша. Ця обставина була неоднозначно трактована в історіографії: одні припускали, що V католог написав сам Длугош; інші, що Длугош та автор каталогу користувались спільним втраченим нині джерелом. Див. Kętrzyński W. Katalogi biskupów krakowskich. МРН. Т.3. s. 321

¹⁷⁷ Щавелева Н. Князь Роман Галицкий в культурно-исторической традиции Польши и России. Культурные связи России и Польши. XI–XX вв. / ред. Шапов Я. Н. М., УРСС, 1998. с.31-33, 35; Її ж. Древняя Русь в «Польской истории» Яна Длугоша (книги I – VI). М., 2004. с. 63.

На користь того, що Длугош в описі походу Романа Мстиславовича в 1205 р. міг користуватись Суздальським літописом чи якимось пізнішим списком, який його вміщував (Лаврентіївським, Троцьким, Московським) свідчать наступні сюжети «Анналів» Длугоша. Їх також вміщено під 1205 р., і ними є оповіді про виправу князя Романа на половців та постриг київського князя Рюрика в ченці з примусу володимирського та галицького князя.¹⁷⁸

На користь того, що автор «Анналів» в описі цього сюжету, міг користуватись ГВл свідчить те, опис міститься на 467-469 аркушах Автографу тобто входить до XX зошиту. Н. Щавелева вказує, що цей зошит, займаючи аркуші 463-492, був написаний в 1469-1470 рр. шостим писцем Длугоша.¹⁷⁹ Примітно, що XX зошит починається з 1203 р. – хроніка Кадлубка закінчується 1202 р. – ця деталь могла б свідчити на користь існування якогось втраченого джерела. Існуванням якого А. Семкович та Г. Лябуда намагались пояснити всі ті деталі «Анналів», які не зустрічаються в інших джерелах. Проте навіть після того, як текст повідомлення, що відображає II редакцію, був переписаний начисто, Длугош активно править його. (Див. Додаток 3)¹⁸⁰ Це може свідчити про те, що він не вважав його вичерпним і продовжував шукати інформацію про причини походу та обставини загибелі князя Романа під Завихвостом. Відповідно, більш переконливим припущенням видається те, що Длугош надумав переписати XX зошит, через велику кількість внесених до нього правок, які він систематично вносив до тексту під час створення II редакції.

Витягнута Длугошем із польських рочників та Великопольської хроніки лаконічна «тверда» інформація поступово розширювалась хроністом

¹⁷⁸ Пор. Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. р. 197-198; ПСРЛ. Т.І. Лаврентьевская Летопись. Ленинград, 1926. Сп.419-421; Про використання Длугошем руського літопису, який включав в себе суздальський, для опису цих сюжетів писав ще А.Семкович: Semkowicz A. Krytyczny rozbiór «Dziejów Polski» Jana Długosza (do roku 1384). Kraków. 1887. S. 206

¹⁷⁹ Щавелева Н. Древняя Русь в «Польской истории» Яна Длугоша (книги I – VI). М., 2004. с.31

¹⁸⁰ Ioannes Dlugossii. Annales Poloniae ad annum 1406. Autographum. Fundacja XX. Czartoryskich. S. 467-469. URL: <https://polona.pl/item-view/f979d7b7-cf43-47a7-9d78-a4eff8254c0d?page=480>

за рахунок численних пізніших вставок в текст, на основі яких і був написаний основний текст XX зошиту в 1469-1470 рр. Той варіант в якому сюжет дійшов до нас – передбачав риторичне та стилістичне обрамлення сюжету, про що свідчать дописані на маргінесах вставки.¹⁸¹

За допомогою маргіналій Длугош намагався увиразнити як неспарведливість походу Романа, так і жорстокість самого князя. Для цього Длугош, описуючи невдалу облогу Любліна, додає наступну деталь: «*matronas, uxores et filias militum captivas in quadam indagine, ut pecora, precepit detineri et a suis Ruthenis permisit impudice tractari.*».¹⁸² Ця вставка мала б увиразнити образ жорстокого володаря, який він конструював. Крім дозволу руським воїнам збиткуватись над полоненими польськими жінками, Длугош додає ще один квазі-сюжет, який мав продемонструвати читачеві жорстокість та відступництво князя-схизматика:

minaturque se non solum Polonie Regnum vastaturum, sed et Paginam Divinam Latinorum exterminaturum. Mittitur itaque Fulco Cracoviensis episcopus cum Vito Ploczensi episcopo cum aliquibus baronibus ad furiam eius mitigandam et pacem tractandam, offerendo satisfaccionis equitatem, si Poloni in aliquo federa societatis temerassent. At ille dolos in pectore versans, pacem pollicitans et nuncios circumventos remittens in ulteriora grassari cepit. Quosdam quoque clericos captivos ictibus sagittarum iussit obrui, ut eliceret ab eis fidelem relacionem, ubinam Lestko cum exercitu latitaret.¹⁸³

В дописаному уривку Длугош вводить декілька проступків князя: катування католицьких священнослужителів, обман польських послів-єпископів, які увиразнює намір знищити Західну церкву. Н. Щавелева припускала, що

¹⁸¹ Крім внесеної пізніше згадки про участь мазовецького палатина в битві під Завихвостом: «*quorum Cristinus palatinus Mazovie erat dux*» - Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. p. 194; Ioannes Dlugossii. Annales Poloniae ad annum 1406. Autographum. Fundacja XX. Czartoryskich. S. 468

¹⁸² «Він наказав утримувати полонених знатних жінок, дружин та дочок військових, у якійсь загорожі, як худобу, і дозволив своїм руським (воїнам) нечестиво з ними поводитись.» - Ibid p. 193; Ibid S. 468

¹⁸³ «Він погрожує не лише зруйнувати Королівство Польщі, але й повністю знищити помилкову релігію латинян. До нього відправляють (послів) краківського єпископа Фулькана, разом з пльоським єпископом Вітом та деякими баронами, для заспокоєння його гніву та переговорів про мир, пропонуючи справедливе відшкодування, якщо поляки якось порушили ранішні угоди. Проте він, задумавши хитрий підступ, обіцяє мир і відправляє ошуканих послів, а сам починає просуватись далі (вглиб польських земель). Він також наказав засипати кількох полонених кліриків стрілами, щоб витягти з них точну інформацію, де ховується Лешко зі своїм військом» - Ibid p. 194; Ibid S. 468

таким чином Длугош розширив повідомлення Краківського капітульного рочнику, який повідомляє про те, що Роман Мстиславович задумав знищити Польську державу.¹⁸⁴ Д. Карнаухов вважає, що Длугош навмисно конструює цю та інші наративні деталі, зокрема епізод із володимирським єпископом, щоб демонізувати образ Романа Мстиславовича та легалізувати польську експансію на руські землі.¹⁸⁵ Проте доданий уривок міг виконувати додаткову функцію: увиразнити роль краківського та площького єпископів. Продемонструвати, що ці владики у статусі та авторитеті можуть дорівнятися із монархами. Адже Длугош паралельно з створенням II редакції «Анналів» працював над каталогами єпископів. Інформацію з яких він послідовно дописував до основного тексту рукопису.¹⁸⁶ Каталоги єпископів – твори, написані з наміром підкреслити значимість єпископів в обороні Королівства Польського. Длугош відводив монархам та єпископам рівнозначні обов'язки, що передбачали захист своїх підданих/пастви. У. Борковська вказує, що він порівнював обряд помазання монарха та єпископа, вважаючи їх рівноправними наступниками волі Христа на Землі.¹⁸⁷

Для нас важливо, що в цьому уривку Длугош конструює інформацію про ще одну причину, яка спонукала князя Романа до виправи на польські землі. Таким чином до наведеного в польських хроніках пояснення (відмова від сплати данини), яке очевидно не задовольняло Длугоша, хроніст спочатку додає претензії Романа Мстиславовича на Люблінські землі, а потім шукає додаткові пояснення для засвідчення неправомірності претензій князя на Люблін. Хоч можливе й інше пояснення, за яким Длугош вводить цю риторичну, літературну деталь для увиразнення образу Романа, як антигероя.

¹⁸⁴ Щавелева Н. Князь Роман Галицкий в культурно-исторической традиции Польши и России. Культурные связи России и Польши. XI–XX вв. / ред. Щапов Я. Н. М., УРСС, 1998. С 32

¹⁸⁵ Карнаухов Д.В. Концепции истории средневековой Руси в польской хронографии эпохи Возрождения. Новосибирск. 2010. С. 201, 224

¹⁸⁶ Semkowicz-Zarembina W. Powstanie i dzieje autografu Annalium Jana Długosza. Krakow, 1952. S. 43

¹⁸⁷ Borkowska. U. Treści ideowe w dziełach Jana Długosza. Kościół i świat poza Kościołem. Lublin 1983. S 7-15

Внизу 469 аркушу дописано, відмінним від руки шостого переписувача та Длугоша почерком, уривок, який, за браком місця на нижньому полі, продовжується на попередньому 468 аркуші, в якому подано розширений опис смерті Романа Мстиславовича. Автор уривку наводить драматичну оповідь про те, як нажаханий тиском польського війська князь Роман намагається втекти. Він змушений пробиратись крізь велику кількість трупів полеглих руських воїнів, потім через втрату бойового коня, він змушений переправляється через Віслу на старій шкапі. Зрештою Романа вбивають польські воїни, які переслідували втікачів, оскільки не розпізнали князя серед решти русинів. Далі йде опис втрат русинів та похвала плоцькому воєводі Христину, який забезпечив тріумф.¹⁸⁸

Проблема в тому, що ця приписка до основного тексту Анналів ставля вважатися його основною частиною. Так сталося через те, що цей фрагмент було опубліковано як основний текст вже у першому його виданні 1615 р.

¹⁸⁸ Ім'я (Romano) додано в основний текст на місці раніше затертого тексту, після нього вставлено позначку, яка відсилає до приписки на нижньому полі. Текст приписки на аркуші 469 обривається ще однією позначкою, яка відсилає до приписки на нижньому полі 468 аркушу, яку ми виділимо курсивом. Див.: Ioannes Dlugossii. Annales Poloniae ad annum 1406. Autographum. Fundacja XX. Czartoryskich. S. 469-468. Текст подано за Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. p. 195: «(Romano) duci gravissima cuncta obversabantur oculis, manus universa militum, que circa illum conglobata illum hactenus egregie defenderat, a Polonis deleta, strenui ac fortissimi quique propugnatores ante ducis sui ora cesi mutuoque cadentes fugam et ducis Romani et ceterorum suorum Ruthenorum inhibebant. Inter hec Romanus dux ultimi periculi videns sibi imminere discrimen - iam enim et equus, cui insidebat, telis frequentibus confossus excutere illum sathagebat - per medias acies prorumpens ad fluvium Vistulam pervenit, ubi equus corruens illum deseruit. Hinc vero maius obortum periculum, quonam modo manus hostiles evasurus fluvium traiceret. Tandem effeta, ut fertur, equam a suis sibi administratam *ascendens fluvium egre superavit, iumento quoque illi, quo adiutore fluvium tranarat non secus quam parenti suo pro sua salute gracias egit. Mixtus deinde fugiencium suorum turbe inter permiscuum vulgus a Polonis fugientes insequentibus et gregarium militem illis existimantibus obtruncatus est. Dum insuper milites et gentes Romani ducis, qui periculum mortis fugiendo et tranando Vislam evaserant, in rippa altera Visle conglobati et densi, aliorum suorum commilitonum prospectando effugium starent, humus ripe ab ungulis equorum et gravitate in ea stancium molem sustinere non valens, disrupta, dehiscens, radicitus suffossa, corruens plures hostium cuneos absorbit in Visla precipitatos. Gloria autem tocius triumphi tunc ex Ruthenis relati in Cristinum comitem pallatinum Plocensem absque controversia conferebatur, qui et princeps milicie erat, et suo astu et industria pugnam confecerat.*» - Див. польск. переклад: Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księgi 5-6. (1140-1240). Warszawa, 2009. S. 242-243.

(Див. Додаток 4).¹⁸⁹ І через це в історіографії ця оповідь не розрізнялась як вставка.¹⁹⁰

Ускладнює ситуацію й те, що це є єдине місце в тексті, де безпосередньо згадано смерть князя Романа. З цього можна зробити логічне припущення, що ті декілька слів, які було стерто вкінці речення з основного тексту: «*Poloni non Ruthenis, sed duci Romano velut proditori fidefrago et transfuge irati ad illius occisionem ardentissime conspirant, et globo facto Romanum inter primos pugnantem et ex insignibus cognitum adorti invadunt...*» – відпочатково сповіщали про смерть князя Романа Мстиславовича.¹⁹¹ Таке припущення могло б пояснити «проблему» наступного речення з основного тексту Авторгафу: «*Rutheni visa, cum dudum in fugam nisi Romanus obstitisset, spectassent, terga vertunt et in flumen Wislam, a quo haud longe pugnatum est, prout quemque sors ferebat, ceci et desperati prosiliunt, et in gurgites undarum prolapsi catervatim vir virum premens suffocabantur*».¹⁹² О. Назаренко, редактор

¹⁸⁹ Historia Polonica Ioannis Długossei sev Longini canonici Cracovien. S. 533-534. URL: <https://polona.pl/item-view/5c53bbdb-ec23-4eac-a6e3-5bc5d83e05ee?page=576> Примітно, що в сучасному польському перекладі «Анналів» Длугоша цей уривок також введено до основного тексту, без згадок про те, що він був дописаний пізніше. Див.: Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księgi 5-6. (1140-1240). Warszawa, 2009. S. 242-243.

¹⁹⁰ Див. наприклад: Щавелева Н. Князь Роман Галицкий в культурно-исторической традиции Польши и России. Культурные связи России и Польши. XI–XX вв. / ред. Щапов Я. Н. М., УРСС, 1998. С 32

¹⁹¹ Ioannes Długossei. Annales Poloniae ad annum 1406. Autographum. Fundacja XX. Czartoryskich. S. 469. «*Поляки не на русинів, а на князя Романа, якого вважали зрадником, відступником, втікачем – розлючені, вони запекло прагнуть його вбити; утворивши групу (поляки) наближаються і нападають на Романа, який воює серед перших (рядів) і виділяється завдяки інсигніям...*» - Текст подано за: Ioannis Długossei. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. p. 195

¹⁹² Текст подано за варшавським виданням: Ibid. p. 195-196. Також подаємо польський варіант перекладу цього речення: «*Rusini zobaczywszy [to], ponieważ już dawno byliby uciekli, gdyby im był Roman nie stał na przeszkodzie, zwracają się do ucieczki. Zdesperowani skaczą na oślep, jak popadnie, do Wisły, od której niedaleko toczyła się walka. Rzucając się gromadnie w nurty rzeki, tonęli popychając jeden drugiego.*» Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księgi 5-6. (1140-1240). Warszawa, 2009. S. 243 та російський варіант перекладу: «*Видя <...>, русские, давно бы уже склонившиеся к бегству, если бы только не мешал Роман, обращают спины и не глядя, в отчаянии, как придется, бросаются в реку Вислу, неподалеку от которой и происходила битва, и, поглощаемые водной пучиной, тонут толпами, давя друг друга.*» - Щавелева Н. Древняя Русь в «Польской истории» Яна Длугоша (книги I – VI). М., 2004. с.348

посмертного видання незавершеного Н. Щавелевою російського перекладу «Анналів» Яна Длугоша, намагався пояснити це тим, що після «*Rutheni visa/Rusini побачивши*» мабуть, було пропущено якусь фразу схожу на «*ducis sui discessione/втечу свого князя*»¹⁹³ – проте це не підтверджується Автографом (немає порожнього місця в реченні). Крім того навряд тут можна шукати помилку шостого переписувача, оскільки, якби вона була – Длугош би її виправив. Як він зробив із претензіями Романа на Люблін, доданими в речення про вимогу князя до Казимировичів відшкодувати йому втрати під час битви під Суходолом.¹⁹⁴

Видавці польського перекладу вирішили проблему елегантніше: «*Rusini zobaczywszy [to]*» – слушно вказавши, що «*Rutheni visa,*» стосуються попереднього речення. Тільки от попереднім реченням в польському перекладі йде приписаний пізніше уривок, що описує втечу князя Романа.¹⁹⁵ Натомість, варто поєднати це речення із основного тексту Автографу, яке сповіщає про втечу русинів, з попереднім реченням з основного тексту Автографу, в якому йдеться про напад поляків на Романа, який бився в перших рядах. Якщо припустити, що два останні слова, які було витерто автором дописаного уривку, сповіщали про смерть князя Романа,¹⁹⁶ то це пояснюватиме описані в наступному реченні дії руського війська. Його воїни, коли побачили смерть князя (а не втечу), почали відчайдушно тікати, оскільки лише присутність Романа стримувала їх від втечі. Таке пояснення демонструє, що в наративі Длугоша Роман Мстиславович помирає в бою на

¹⁹³ Див. Прим. е. Там само. с. 195

¹⁹⁴ «*Dum enim peteret et moneret pro dampnis et impensis circa dimicacionem in Suchdol contra Mye(cz)sz(laum) Senem factam sibi satisfaccionem impendi (et omnem oram terre Lublinensis in perpetuam possessionem sibi tradi, resignari et inscribi.)*» - Текст подано за: Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. p. 193

¹⁹⁵ Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księgi 5-6. (1140-1240). Warszawa, 2009. S. 242-243

¹⁹⁶ Видавці варшавського перевидання вказували, що в реченні були витерті два останні слова. Див. прим. g. p. 195. Проте, можливо, затерто було більше слів. Останнє слово не читається, поверх перших двох затертих слів в Автографі написано «*Romano*», але кінець останнього з них читається. Можна припустити, що це похідна форма від *interficere*/вбивати: «*(interfe)cimus*» або *otruncare*/відрубали: «*(otrunc)carimus*» чи «*(otrunc)cavimus*».

Віслі, що підкреслює триумф польського війська над сильнішим та численнішим противником. Тобто бачимо, що Длугош слідує інформації свого основного джерела, Великопольської хроніки: «*Quod Rutheni cernentes, qui primo pompatice venerant, vulnerati et occisi quam plurimi, cum duce suo Romano mortui ceciderunt. Reliqui fugae praesidium inivere, in qua fuga multi in Wisla fluvio vitam miserabiliter terminarunt.*»¹⁹⁷ – яку він розширює риторичними та драматичними деталями. Описуючи перебіг битви Длугош звертається до звичних маркерів: відбувається запекла боротьба, проте з часом поляки розбивають перші ряди противника, що примушує їх до втечі; річка після битви стає червоною від крові;¹⁹⁸ поляки справедливо перемагають і захоплюють багатий табір противника.¹⁹⁹

Опис смерті Романа Мстиславовича, поданий в дописаному уривку стилістично дещо відмінний від наративу Длугоша – більше гіперболізований та гротескний, ніж драматичний, де акцент зміщено на ганебну втечу та смерть володимирського і галицького князя. Відповідно, можна зробити припущення, що він належить не Длугошу. На користь цього припущення свідчить також те, що він дописаний іншою, відмінною від переписувача основного тексту, рукою XV ст. Придивившись уважніше до самого уривку, можна визначити його джерело. На нього вказує фраза «*ut fertur/згідно з переказами*» вжита в реченні: «*Tandem effetam, ut fertur, equam*

¹⁹⁷ «Велика кількість русинів, які пришли і спершу були самовпевненими, були поранененими, частина з них була вбита разом з Романом. Решта побачивши (це) почали рятуватись втечею, проте більшість з них жалюгідно загинули в річці Віслі.» - Boguphali II episcopi Posnaniensis Chronicon Poloniae, cum continuatione Basconis custodis Posnaniensi // МРН. Т.2. S.553

¹⁹⁸ Див. наприклад опис генеральної битви між Болеславом Хоробрим та Ярославом Володимировичем на р. Буг під 1009 р.: Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księgi 1-2. (do 1038). Warszawa, 2009. S. 337-341; опис другого походу татар на польські землі, спустошення татарами Сандомиру під 1259 р.: Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księgi 7-8. (1241-1299). Warszawa, 2009. S. 155-158

¹⁹⁹ Див. наприклад опис генеральної битви між Болеславом Хоробрим та Ярославом Володимировичем на р. Буг під 1018 р.: Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księgi 1-2. (do 1038). Warszawa, 2009. S. 355-357; Опис походу руського князя Шварна на Польські землі під 1265 р. та похід Болеслава Сором'язливого у відповідь під 1266. Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księgi 7-8. (1241-1299). Warszawa, 2009. S. 184-185, 189-191.

*a suis sibi administratam ascendens fluvium egre superavit, iumento quoque illi, quo adiutore fluvium tranarat non secus quam parenti suo pro sua salute gracias egit.»*²⁰⁰ – що може свідчити про те, що маємо справу із народною творчістю, згаданими Длугошем далі в основному тексті піснями про славу перемогу поляків над Романом, на основі якої і був написаний цей уривок.

Хоч не варто виключати можливість, що маємо справу із ідеологічним та риторичним обрамленням тексту, проте зазвичай такі редакторські правки робив сам Длугош. Відповідно, важко визначити чи цей уривок був дописаний невідомим автором з ініціативи Длугоша чи з його власної. На користь останнього може свідчити той факт, що доданий уривок не узгоджується не тільки з попереднім уривком основного тексту, а й з наступними. Адже далі, в основному тексті, Длугош вказує, що Романа поховали в Сандомирі, за наказом Лешка.²⁰¹ Поховання Романа передбачало, що він був опізнаний польськими воїнами, які в основному тексті ідентифікували його за інсигніями.²⁰² Натомість, за версією доданого пізніше фрагменту правителя вбивають випадково, через плутанину з простими відступаючими воїнами, що відповідно унеможливлювало його пізнішу ідентифікацію.²⁰³ Тому навряд після цього міг відбутися обряд поховання.²⁰⁴ Проте Длугош, розширюючи взятий з Великопольської хроніки опис битви,

²⁰⁰ «Нарешті він з великими труднощами зміг перетнути річку, завдяки старому коневі, який, як повідомляється, був переданий йому його людьми. Він дякував цьому коню, що допоміг йому перетнути річку, висловивши величезну подяку, як рідній матері, за його врятоване життя» - Текст подано за: Ioannis Dlugossi. *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. p. 195*

²⁰¹ Ioannis Dlugossi. *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. p. 196*

²⁰² Ibid. p. 195

²⁰³ Ibid. p. 195

²⁰⁴ До речі уже сам по собі факт поховання князя Романа свідчить, що конструюючи образ антигероя, Длугош все ж дотримувався певних «червних ліній». Оскільки він міг би вдатись до класичних середньовічних топосів опису смерті поганців і позбавити Романа обряду поховання, як, наприклад, робить із Болеславом II, якого з'їдають собаки. Хоч можливо, тут ключову роль відіграв намір показати Лешка, як зразкового володаря, який попідкував про достойне погребіння дядька. Про важливість для Длугоша обряду поховання Див. детальніше: Borkowska. U. *Treści ideowe w dziełach Jana Długosza. Kościół i świat poza Kościołem. Lublin 1983. S 7; Koczerska, Maria. Mentalność Jana Długosza w świetle jego twórczości. Studia Źródłoznawcze = Commentationes T. 15. 1971. s. 109-140*

також звертається до фольклорних джерел. На що вказують схожі деталі, які зустрічаються в маргіналіях Длугоша та в доданому уривку: воєвода Христин та обвал берега Вісли.²⁰⁵

Частково вирішити це складне питання може допомогти аналіз уривку з описом діянь полоцького (мазовецького) воєводи Христина, про якого в основному тексті не згадується. Натомість, і це симптоматично, він «виринає» в дописаному уривку, де усі лаври від перемоги приписані плоцькому воєводі,²⁰⁶ та в маргіналії Длугоша, який також ставить мазовецького воєводу Христина на чолі війська Казимировичів.²⁰⁷ А. Семкович припускав, що цей опис було додано через згадану хроністом участь в битві Лешкового брата мазовецького князя Конрада.²⁰⁸ Г. Лябуда вважав, що Длугош навмисно ввів постать воєводи Христина, щоб підкреслити значимість втрати Лешком Кракова та відповідно пояснити відсутність краківського воєводи Миколи.²⁰⁹ Проте інформація про утвердження Владислава Ляскононого в Кракові, як і участь Конрада в битві під Завихвостом, внесено до основного тексту XX зошиту. Натомість інформація про мазовецького воєводу Христина була дописана Длугошем до

²⁰⁵ Длугош: «*Plerique eciam rippa Visle, ad quam natando fugiebant, ab ungulis equorum contrita cadente absorpti sunt*» - Ioannis Dlugossi. *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6.* Varsaviae. 1973. p. 196; Автор уривку: «*Dum insuper milites et gentes Romani ducis, qui periculum mortis fugiendo et tranando Vislam evaserant, in rippa altera Visle conglobati et densi, aliorum suorum commilitonum prospectando effugium starent, humus ripe ab ungulis equorum et gravitate in ea stancium molem sustinere non valens, disrupta, dehiscens, radicitus suffossa, corruens plures hostium cuneos absorbu it in Visla precipitatos*» - Ibid. p. 195

²⁰⁶ «*Gloria autem tocius triumph i tunc ex Ruthenis relati in Cristinum comitem pallatinum Ploczensem absque controversia conferebatur, qui et princeps milicie erat, et suo astu et industria pugnam confecerat*» - Текст подано за: Ioannis Dlugossi. *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6.* Varsaviae. 1973. p. 195

²⁰⁷ «*quorum Cristinus palatinus Mazovie erat ductor*» - Текст подано за: Ioannis Dlugossi. *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6.* Varsaviae. 1973. p. 194

²⁰⁸ Semkowicz A. *Krytyczny rozbiór «Dziejów Polski» Jana Długosza (do roku 1384).* Kraków. 1887. S. 206

²⁰⁹ Labuda G. *Zaginiona kronika w Rocznikach Jana Długosza: próba rekonstrukcji.* 1983. S. 36-39

основного тексту пізніше. Тож вірогідно, він відштовхувався від якоїсь додаткової мотивації, щоб увиразнити роль Христина.²¹⁰

Цікаво, що в описі подвигів плоцького воєводи, за які його «шанобливо називали мазовецьким воєводою»,²¹¹ в повідомленні 1217 р. про страту воєводи Христина Конрадом Мазовецьким – Длугош також не згадує про участь воєводи в битві під Завихвостом в основному тексті. Але додає цю інформацію пізніше, відзначивши на маргінесі: *«per quem salutem Polonis Deus dederat in prelio Zauichostensi cum Romano duce Russie habito.»*²¹² Як бачимо ця маргіналія Длугоша не суперечить доданому уривку про смерть Романа, і це могло б свідчити на користь того, що Длугош був причетним до створення уривку. Адже, інформація обох уривків не суперечить один одному. Це може підтвердити гіпотезу П. Диммела, який відносить інші почерки XV ст., що з'являються на маргінесах Автографу, але не належать переписувачам основного тексту чи Длугошу – до певної редакторської групи. Дослідник переконаний, що ця «редакторська група» вносила низку стилістичних та смислових змін до основного тексту, яку ретельно перевіряв та за потреби правив сам Длугош.²¹³

Приймаючи припущення А. Семковича, що основним джерелом Длугоша була Великопольська хроніка,²¹⁴ за робочу гіпотезу – перейдемо до основного тексту Автографу. А саме до тієї частини, де хроніст пояснює

²¹⁰ Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. p. 185-189, 192-197

²¹¹ «Hunc ea strennuitate et animositate peditum annalia perhibent fuisse, ut Pruthenis, Lythwanis ceterisque gentilibus devictis atque domitis et sub iugum coactis censuales illos atque tributarios Polonorum ducibus fecerit, victricia quoque sua arma ultra mare proferens, id sibi nomen eamque famam a propriis et exteris quesierat, **ut magnus Mazouie pallatinus** a propriis et finitimis vocitaretur.» - Ibid. p. 226

²¹² «Завдяки йому Бог допоміг полякам перемогти руського князя Романа в битві під Завихвостом» – Ibid. p. 226

²¹³ Dymmel Piotr. Uwagi nad historią tekstu w autografie "Annales" Jana Długosza. Venerabiles, nobiles et honesti. Studia z dziejów społeczeństwa Polski średniowiecznej. / red. nauk. Andrzej Radzimiński, Anna Supruniuk, Jan Wroniszewski. Toruń, 1997. s. 471-473

²¹⁴ Оскільки це джерело згадує лише про Лешка Білого, а Конрад, як слушно зауважив А. Семкович, був доданий пізніше, після ознайомлення Длугоша з повідомленням Краківського капітульного рочника. Див.: Semkowicz A. Krytyczny rozbiór «Dziejów Polski» Jana Długosza (do roku 1384). Kraków. 1887. S. 205-206

причини виправи князя Романа Мстиславовича, та спробуємо виокремити вставки, додані Длугошем під час створення II редакції тексту, до моменту переписування XX зошита. Орієнтиром є вжита титулатура князя Романа. Адже Длугош в попередніх сюжетах, де Роман Мстиславович в основному тексті фігурує в якості підмета, послідовно згадує його з титулатурою: «*Romanus Wladimirie duce, Romano Wladimiriensi principī*». Натомість в доданих пізніше вставках: «*dux Romanus, Romano Russie duce*» (Див Додаток 1). Ця обставина може свідчити на користь того, що більшість квазі-сюжетів великого повідомлення 1205 р., де вказана відмінна титулатура, є пізнішою вставкою до основного тексту 1463-1464 рр., які після переписування потрапили до основного тексту.

Перше речення написане на основі Великопольської хроніки та Краківського капітульного рочника, де Длугош сповіщає про зраду і вторгнення князя Романа до польських земель.²¹⁵ В другому реченні, яке написане частково на основі хроніки Кадлубка,²¹⁶ Длугош вперше

²¹⁵ Пор. повідомлення «Анналів» Длугоша: «*Excursionibus privatis et levibus Romanus Msczyslawicz Wladimiriensis et Halicziensis dux, Kazimiri olim Cracouiensis et Sandomiriensis ducis germanus nepos ex sorore, quibus actenus Polonorum oras vexaverat, non contentus, in id temeritatis grassatus est, ut Lesthkoni et Cunrado principibus et dominis suis, quibus fidem et subieccionem iureiurando se servaturum obligaverat, generale bellum inferre et principatus eorum non horreret invadere*» - Текст подано за: Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. p. 192; з Великопольською хронікою: «*Illo quoque tempore Romanus potentissimus princeps Ruthenorum saepe dictus duci Lesthkoni tributa denegat, audacterque suo imperio se opponit, ac congregato numerositatis magnae exercilu manu potenti metas Poloniae aggreditur insperate.*» - Boguphali II episcopi Posnaniensis Chronicon Poloniae, cum continuatione Basconis custodis Posnaniensi // МРН. Т.2. S.553; Краківський капітульний рочник повідомляє про участь Конрада в битві під Завихвостом: «*Romanus fortissimus princeps Ruthenorum elevatur in superbiam et exaltans se in infinita multitudine sui exercitus numerosi a Lezstcone et Cunrado filiis ducis Kazimiri, cooperante omnipotentis auxilio, qui propria virtute sublimium colla calcit, qui forcia frangit et elisa erigit, in Zauichost est in prelio interfectus.*» - Rocznik kapitulny krakowski // МРН. Т. 2. s. 800

²¹⁶ Магістр Вінцентій підсумовуючи сюжет про жорстокість Романа Мстиславовича щодо галичан повідомляє, що князь підкорив своїм тиранством майже всю Русь: «*Aliorum ergo adversitate, immo sua prosperitate brevi crevit in immensum, ut omnibus paene Russiae provinciis ac principibus potentissime imperaret*» - Хроника магистра Винцентия Кадлубка // Щавелева Н.И. Польские латиноязычные средневековые источники. М.: Наука, 1990. с. 97

намагається пояснити причини виправи князя Романа, акцентуючи зокрема на внутрішніх негараздах в «польському королівстві».²¹⁷

Наступний квазі-сюжет про різку відмову послів Лешка та Конрада задовольнити вимоги Романа, виступають додатковим приводом розгніваному князю напасти на «Польщу».²¹⁸ На користь того, що це була пізніша вставка в текст може свідчити та деталь, що Длугош не згадує в жодному з цих речень ім'я князя Романа. Ще одним свідченням є загальна стилістична куцість речень.

Примітно, що Длугош знову повернеться до цього квазі-сюжету уже після 1469-1470 р. Тоді він зробив ще одну смислову вставку, у якій зроблено вказівку, що у висловлених раніше послам вимагах Романа йшлося саме про передачу йому Люблінської землі.²¹⁹ На штучність цих вимог свідчить та деталь, що Длугош вдається до схожої аргументації, коли мова йде про права Романа Мстиславовича на Галич.²²⁰ Проте не можна виключати можливість, що інформація про претензії князя була пропущена переписувачем через неухважність. Ця деталь також може свідчити на користь характеристики цього уривку, як пізнішої вставки. Адже в переписувача могли виникнути

²¹⁷ «Animum siquidem Romani magnum suapte et ferocem, opes imense tyrannide quesite, Russia fere universa subacta, equestres et terrestres copie ex ipsa Russia coacte, Polonorum imperium lacerum et distractum et in plures scissum principatus, procerum regni scismata et discordie, ducum quoque ipsorum Lesthkonis et Cunradi semiplena etas ad inferendum bellum magnopere accendebant» - Текст подано за: Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. p. 193

²¹⁸ «Accessit et durior responsio legacioni sue per Lesthkonem et Cunradum facta. Dum enim peteret et moneret pro dampnis et impensis circa dimicacionem in Suchdol contra Myeczszaum Senem factam sibi satisfaccionem impendi (...) Responsum est nichil illum velut profugum et desertorem meruisse. Quo responso factus iracior, Poloniam magnis copiis invasit.» - Текст подано з вилученням вставок на маргінесах, які в цитаті поначені (...) – за: Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. p. 193

²¹⁹ «et omnem oram terre Lublinensis in perpetuam possessionem sibi tradi, resignari et inscribi.» - Текст подано за: Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. p. 193

²²⁰ «...neminem preterea adeo, ut se, meritum inter duces, cui beneficium illud prestari equum esset, cum merita sua in Polonie ducem Lesthkonem, recencia stigmata ad Moszgowam accepta et plures sui milites illic desiderati testarentur.» - Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. p. 170.

проблеми з її перенесенням до основного тексту, що й призвело до часткової втрати тексту, яку Длугошу потім довелося уточнювати.

Сюжет про володимирського єпископа теж має риси риторичної пізнішої вставки.²²¹ На що вказує та обставина, що попри значний обсяг сюжету Длугош жодного разу не наводить обширної титулатури князя Романа, а використовує: «*Romanus Mszczyslawicz dux*», «*dux Romanus*». Звісно, можна було б припустити, що Длугош в описі «внутрішніх» справ руського князя не мав потреби вдаватися до обширної титулатури. Проте хроніст вживає таку титулатуру: «*Romanus Wladimiriensis dux*», описуючи «внутрішні» галицькі справи князя, принаймні, один раз на початку уривку.²²² Крім того сюжет розташований після речення, яке повідомляє про вторгнення Романа в польські землі.²²³ Можна припустити, що він є ампліфікацією історика, передбаченою для художнього обрамлення сюжету.

Д. Карнаухов припускав, що Длугош вводить цей сюжет, щоб підкреслити нечестивість походу русинів проти поляків, який не підтримав

²²¹ «Prius tamen quam exercitibus et copiis in unum congestis Russie finibus excederet, mittit Romanus Mszczyslawicz dux ad sui scismatici rittus Wladimiriensem episcopum nuncios speciales cum donis, rogans, ut sibi in Polonicam expeditionem processuro et triennio Polonos vastaturo, quo felicius bellum tractet et de hostibus trophea referat, pontificali auctoritate benedicat. At Wladimiriensis episcopus missa munera dedignatus, nunciis eciam benedictionem instancius flagitantibus respondet non se Romano duci impia bella aggredienti et Polonis non tam iniustum quam execrabile bellum inferenti, cum seponumero Poloni pro Ruthenis contra barbaras naciones pugnantes capita sua morti et periculis obicere consuerint, benedicturum. Super qua responsione dux Romanus nimio exagitatus furore episcopo Wladimiriensi remandat se eam contumeliam capitis truncacione pontificalis, cum ex Polonico bello redierit, ulturum. Sed eius minas episcopus Wladimiriensis negligens reintimat frustra se terroribus exagitari, quoniam et mors sibi pro veritate nunquam pavida fuerit, et Romanus, an ex néphario bello rediturus sit, ignoret. Magnitudo fidei eciam in katolico episcopo admirandas.» - Текст подано за: Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. p. 193

²²² Ibid. p. 169-171

²²³ В варшавському перевиданні розташований після: «*Quo responso factus iracior, Poloniam magnis copiis invasit.*» – Ibid. p. 193 – проте, якщо його зарахувати до пізнішої вставки, сюжет однаково розташований після згадки про вторгнення Романа: «*Excursionibus privatis et levibus Romanus Mszczyslawicz Wladimiriensis et Haliciensis dux, Kazimiri olim Cracoviensis et Sandomiriensis ducis germanus nepos ex sorore, quibus actenus Polonorum oras vexaverat, non contentus, in id temeritatis grassatus est, ut Lesthoni et Cunrado principibus et dominis suis, quibus fidem et subiectionem iureiurando se servaturum obligaverat, generale bellum inferre et principatus eorum non horreret invadere.*» - Ibid. p. 192-193

навіть єпископ-схизматик.²²⁴ Проте сюжет міг передбати і ширшу мету, яка полягала в послідовному конструюванні образу Романа-тирана, починаючи з опису подій за 1198 р. В наративі Длугоша Роман Мстиславович після зайняття галицького столу «п'яніє від влади»: жорстоко розправляється над галичанами та своїм тиранством підкорює значну частину руських князів.²²⁵ У такий спосіб Длугош демонструє, що князь Роман ніс лихо не лише полякам, а й самим русинам. Важливо, що саме галицьким русинам, яких Роман у присязі Лешку обіцяв не займати.²²⁶ Б. Белашка-Подгурна припускає, що Длугош навмисно ввів цю деталь, щоб увиразнити негативний образ Романа-відступника.²²⁷ Своєрідною кульмінацією такої поведінки князя є непослух володимирського єпископа, який передбачає загибель Романа. Крім того можна припустити, що маємо справу з дидактичною моделлю, оскільки для Длугоша монархи та єпископи вважались рівними за повноваженнями, як наступники Христа. Відповідно, будь-яке порушення єдності та співпраці між ними призводило до негативних наслідків.²²⁸

²²⁴ Карнаухов Д.В. Концепции истории средневековой Руси в польской хронографии эпохи Возрождения. Новосибирск. 2010. С. 202

²²⁵ Див. повідомлення «Анналів» Длугоша під 1199, 1205 pp.: Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. p. 173-174, 192-198.

²²⁶ Ibid. p. 171; Длугош сприймав галицькі землі формальною частиною польських володінь, ретранслюючи сучасні для хроніста кордони Корони Польської в минуле. Б. Белашка-Подгурна звертає увагу, що Длугош підкреслює право польських князів розпоряджатись галицьким столом, яке хроніст увиразнює присягою Володимира Ярославовича Казимирові II Справедливому в 1188 р., галичан та Романа Мстиславовича Лешку Білому в 1198 р. Див.: Bielaszka-Podgórný Barbara. The Fight for the Kingdom of Halych After the Death of Vladimir Yaroslavich's Based on the „Chronicles” of Jan Dlugosz's from 1198. *Studia Sandomierskie. Teologia-Filozofia-Historia*. T. 23. 2016. S. 5-29; Також можна згадати опис руських військ союзників Казимировичів в битві при Мозгаві 1195 р., де окремо згадані русини, які колись були підданими Казимира та русини – піддані володимирського, луцького князя Романа. Див.: Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. p. 161-162

²²⁷ Bielaszka-Podgórný Barbara. The Fight for the Kingdom of Halych After the Death of Vladimir Yaroslavich's Based on the „Chronicles” of Jan Dlugosz's from 1198. *Studia Sandomierskie. Teologia-Filozofia-Historia*. T. 23. 2016. s. 25

²²⁸ Borkowska. U. Treści ideowe w dziełach Jana Długosza. *Kościół i świat poza Kościołem*. Lublin 1983. S 7-15

Далі Длугош вказує, що руський князь Роман ввійшов до польських земель та почав облогу Любліна, яка безуспішно тривала місяць.²²⁹ Вжита нетипова для Романа титулатура «*Ruthenorum dux*» пояснюється протиставленням руського князя, війська з польськими вояками «*Polonorum militum*». Оскільки Длугош зазвичай додає «*Ruthenorum dux*», коли в одному повідомленні одночасно проти/діють польські і руські князі, яких розрізняють за такими етнонімами.²³⁰ Тож титулатура тут не може допомогти датувати сюжет. Вірогідно цей уривок є пізнішою вставкою, яка була зроблена під час створення II редакції твору. Адже в ньому Длугош за допомогою опису облоги Любліна увиразнює шлях війська Романа до Завихвосту. Таким чином історик розширив витягнуту з Великопольської хроніки інформацію про похід Романа вглиб Польщі.

Для нас цей квазі-сюжет важливий, оскільки це перше місце в основному тексті Авторгафу (в повідомленні 1205 р.), де фігурує Люблінська земля та Люблін. Складно визначити з'явився він внаслідок згаданої раніше вставки про посольство Лешка та Конрада чи навпаки спричинив її появу. Поза тим, не варто виключати варіанту, що першопочатково це був єдиний

²²⁹ «*Romanus Ruthenorum dux in terras Polonorum descendens Lublinensem regionem sibi finitimam primum invasit castrumque Lublinense, quod per presidium Polonorum militum tenebatur, obsidione cinxit et pro eius conquisicione plures conatus et studia, Polonis arcem probe defendentibus, integro mense intendere non destitit. (...) Interim autem Lesthkonis et Cunradi ducum iussione ex Sandomiriensi, Mazoviensi et Cuyawiensi provinciis grandis confluerat versus Sandomiriam exercitus, non solum ex militaribus sed eciam ex aggrestibus collectus, quem eciam aliqui voluntarii milites ex Cracouiensi ducatu coauxerant. Romanus ab exploratoribus cercior factus Lestkonem et Cunradum exercitibus collectis in armis esse obsidione Lublinensi soluta, quam sibi minus prospere videbat provenisse, in ultiores Polonorum regiones, singula rapinis et flammis consumendo procedis. (...)» - Текст подано з вилученням вставок на маргінесах, які в цитаті поначені (...) – за: Ioannis Dlugossi. *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. p. 193-194**

²³⁰ В другій і третій книзі «Анналів» Длугоша титулатура «*Ruthenorum dux*» з'являється лише при описі міжусобиць, битв між поляками та русинами. В шостій книзі Длугош не вживає титулатуру «*Ruthenorum dux*» до галицьких князів, навіть коли в 1187 р. Володимир здійснює декілька грабіжницьких наїздів на польські землі і Казимир, за допомогою палатина Миколи, виганяє його. Ioannis Dlugossi. *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. p. 141-142.* Це може, свідчити, що Галичина, на відміну від Володимирщини, вважалась Длугошем залежною від Польщі. Див. Детальніше: Bielaszka-Podgórný Barbara. *The Fight for the Kingdom of Halych After the Death of Vladimir Yaroslavich's Based on the „Chronicles” of Jan Dlugosz's from 1198.* *Studia Sandomierskie. Teologia-Filozofia-Historia. T. 23. 2016. s. 5-29*

сюжет «розірваний» оповіддю про володимирського єпископа. В будь-якому випадку для Длугоша обидва повідомлення були логічно пов'язаними, оскільки пізніше в Автографі він уточнить вимоги князя Романа за втрати при суходольській (мозгавській) битві, дописавши на маргінесах, що йдеться про передачу йому в вічне володіння Люблінської землі.²³¹

Крім того Г. Лябуда вибудував свою гіпотезу про хибне перенесення Длугошем взятої із ГВл інформації за 1243-1244 рр. на опис подій 1205 р., якраз на основі цієї маргінеси. Дослідник користувався польським перекладом «Анналів», в якому внесені в основний текст маргінеси окремо не виділені. Крім того історик, порівнюючи текст Длугоша з руськими джерелами, посилався не на сам текст ГВл, а на 5 розділ монографії Б. Влодарського.²³² Зважаючи на низку очевидних критичних хиб Г. Лябуди, доречно переглянути його висновки, шляхом порівняння повідомлення ГВл про походи Романовичів на Люблінські землі із «Анналами» Длугоша.

ГВл повідомляє про три виправи Романовичів на Люблінщину. Перше повідомлення вказує про успішний обширний наїзд «чотирма дорогами» на Люблінські, Сандомирські землі (на останню вказують річки Сян та Лада) та Підгор'я. Друге повідомляє про повторний наїзд на Люблінську землю, та згадує про невдалу спробу князя Василька переправитись через Віслу під Завихвостом. Третє повідомлення описує облогу Любліна князями Данилом та Васильком, після виправи поляків на Андріїв.²³³ Зазвичай дослідники поєднують або першу і другу,²³⁴ або другу і третю виправи,²³⁵ проте Длугош міг сприйняти їх, як окремі події.

²³¹ «et omnem oram terre Lublinensis in perpetuam possessionem sibi tradi, resignari et inscribi.» - Текст подано за: Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. p. 193

²³² Labuda G. Zaginiona kronika w Rocznikach Jana Długosza: próba rekonstrukcji. 1983. s. 35; йдеться про Włodarski B. Rola Konrada I mazowieckiego w stosunkach polsko-ruskich (1227-1247) / Polska i Ruś 1194 – 1340. Warszawa. 1966. Państwowe Wydawnictwo Naukowe. s. 91-136

²³³ ПСРЛ. Т.ІІ. 1908. Сп. 795-796.

²³⁴ М. Котляр порівнюючи текст ГВл із «Анналами» Длугоша вказує про два походи Романовичів в 1243-1244 р. Галицько-Волинський літопис. Дослідження, текст, коментар /

Як бачимо (Див. Додаток 2) певний збіг між повідомленнями ГВл та «Анналами» Длугоша вдається простежити. Хроніст, справді, міг взяти інформацію з перших двох повідомлень ГВл, за якими руські князі спочатку набігають на Люблінщину і Сandomирщину, потім спустошують Люблінщину і намагаються йти «вглиб Польщі», для цього князь відправляється до Вісли під Завихвост. Враховуючи, що Длугош не дописує інформацію про попередні походи на Люблін до повідомлення під 1244 р., можна було б вважати здогад Г. Лябуди слушним попри те, що історик поєднував перше і третє повідомлення, намагаючись таким чином пояснити згадку про облогу Любліна.²³⁶ Дійсно, повідомлення про наїзди Романовичів на Люблінщину подані в ГВл, як цілісний сюжет. Тож якщо Длугош насправді помилково переніс повідомлення події перших двох походів на 1204-1205 р., то він міг перенести і події третього походу, адже літопис не вказує про захоплення Любліна, а лише про облогу.

Але ця безперечно спокуслива, проте дуже натягнута гіпотеза Г. Лябуди передбачає ряд надбудов. Насторожує, що Длугош чомусь пропустив ім'я Данила і Василька, останній з них фігурує в кожному повідомленні ГВл. А, як ми знаємо з рядків «Анналів», постать Данила Романовича особливо цікавила Длугоша. Хоч, зрештою, можна припустити, що людина, яка робила Длугошу виписки з ГВл – пропустила імена князів. Але це не є дуже переконливою гіпотезою. Крім того не ясно чому події, які в ГВл розміщувались уже після навали монголів, зокрема одразу після вбивства Батиєм князя Михайла в Орді, були перенесені Длугошем аж на 1205 р. Для Г. Лябуди відповідь полягає в помилковій згадці битви під Суходолом, замість Мозгавської. Проте ГВл прямо не вказує про участь Романовичів в битві при Суходолі, маємо лише якісь непевні відомості про конфлікт Данила

За. ред. М.Ф. Котляра. К.: Наукова думка. 2002. с. 249. Хоч Длугош вказує про напад прусаків, а не русинів на Люблінщину в 1243 р.

²³⁵ Włodarski B. Polska i Ruś 1194 – 1340. Warszawa. 1966. Państwowe Wydawnictwo Naukowe. s 125-126

²³⁶ Labuda G. Zaginiona kronika w Rocznikach Jana Długosza: próba rekonstrukcji. 1983. s. 35

та Василька з «мазовецьким князем Болеславом» в заплутаному пізнішими редакторськими вставками, повідомленні ГВл про виправу Данила Романовича на Болохівських князів.²³⁷ Відповідно, навряд Длугош відштовхувався від цієї події, звертаючись до повідомлень ГВл про спустошення Люблінщини в 1240-х рр. Крім того зв'язним реченням, яке поєднує повідомлення 1205 р. з попереднім – 1204 р., виступає друге, що пояснює виправу князя Романа негараздами в «Польському королівстві»,²³⁸ а не третє та четверте, де фігурує Суходольська битва.

Зрештою, треба зважити на той факт, що Г. Лябуда сприймає Длугоша як середньовічного автора-компілятора, відповідно, будь-які відмінності від середньовічних джерел: ампліфікації, вигадки хроніста - сприймаються істориком або як помилки, або як доказ існування «втраченої хроніки». Натомість ще А. Семкович, а потім і В. Семкович-Зарембіна (з працями яких був знайомий Г. Лябуда) зазначали, що Длугош часто конструював факти у спробах пояснити ті чи інші події, якщо не знаходив пояснення про них у джерелах.²³⁹ Відповідно, для Г. Лябуди властиво сприймати наявні в наративі Длугоша факти буквально, як от пошук повідомлення про облогу Любліна в ГВл.

Слідуючи такому підходу, варто було б розглядати також одне із останніх повідомлень ГВл, яке описує невдалу облогу Любліна Юрієм Львовичем. За літописом, подія відбувається якраз під час міжусобної боротьби за краківський стіл.²⁴⁰ Порівнявши це повідомлення з «Анналами» Длугоша (Див. Додаток 2) також можна прослідкувати певні збіги. Проте

²³⁷ ПСРЛ. Т.ІІ. 1908. Сп. 792

²³⁸ «Animum siquidem Romani magnum suapte et ferocem, opes imense tyrannide quesite, Russia fere universa subacta, equestres et terrestres copie ex ipsa Russia coacte, Polonorum imperium lacerum et distractum et in plures scissum principatus, procerum regni scismata et discordie, ducum quoque ipsorum Lesthkonis et Cunradi semiplena etas ad inferendum bellum magnopere accendebant.» - Текст подано за: Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. p. 193

²³⁹ Semkowicz A. Krytyczny rozbiór «Dziejów Polski» Jana Długosza (do roku 1384). Kraków. 1887. S. 9-13.; Semkowicz-Zarembina W. Powstanie i dzieje autografu Annalium Jana Długosza. Krakow, 1952. S 33-48.

²⁴⁰ ПСРЛ. Т.ІІ. 1908. Сп. 910-911

знову не ясно, що могло б змусити Длугоша перенести ці події кінця XIII ст. – на опис повідомлень початку століття. Крім непереконливих припущень, що історик помилився, або що картотечні виписки із ГВл були переплутані і помилково потрапили до 1205 р., варто звернути увагу на наступне. Запропонована В. Семкович-Зарембіною гіпотеза про рухомий, хронологічний чорновик – картотеку виписок із польських джерел, була розвинена С. Соліцьким, який припустив, що в схожий спосіб Длугош працював з іноземними джерелами,²⁴¹ що й дало початок гіпотезі Г. Лябуди. Проте важливо, що на час чорнової роботи Длугош ще не мав ГВл. А з ним він знайомиться уже на момент створення II редакції твору. Тож питання, як відбувалась робота Длугоша та його помічників з цим джерелом досі залишається актуальним. Я. Затилюк та К. Кириченко припускають, що Длугош працював не з самим літописом, а з підготовленими окремими виписками чи перекладеними фрагментами з джерела, ймовірно, зробленими його помічниками на чіткий запит хроніста. Як відомо Длугош почав вивчати руську мову незадовго до початку роботи над «Анналами» і навряд чи встиг її добре опанувати на той момент.²⁴²

Натомість інформацію про появу облоги Любліна можна пояснити простіше. Длугош міг користувався якимось літописом, який включав у себе Суздальський літопис. З нього Длугош міг взяти інформацію про взяття князем Романом якихось польських міст: *«Тогожъ . лѣтъ . Иде Романъ Галичьскыи на Ляхы и взъ . ѿ . города Ладьскаа . и ставию же юму над Вислою рѣкою...»*.²⁴³ Враховуючи те, що в Длугоша чи в працівника, який робив виписки для хроніста із руських джерел, була проблема з руськими числами,²⁴⁴ можна припустити, що цифру «ѿдва» було упущено. Таким

²⁴¹ Solicki Stanisław. Metoda pracy nad dziejami obcymi w Annales Poloniae Jana Długosza. *Studia Źródłoznawcze*. T. 22. 1977. s. 105-111

²⁴² Затилюк Я.В., Кириченко К.В. Повідомлення «Анналів» Яна Длугоша про коронацію Данила Романовича та їх походження. *Ruthenica*. Київ. 2016. Т. 13. С. 135-136

²⁴³ ПСРЛ. Т.І. Лаврентьевская Летопись. Ленинград, 1926. Сп. 425

²⁴⁴ Semkowicz A. Krytyczny rozbiór «Dziejów Polski» Jana Długosza (do roku 1384). Kraków. 1887. S. 52-53

чином, маючи інфомарцію про взяття одного міста, Длугош, внаслідок логічних міркувань, ідентифікував його як Люблін. Проте оскільки польські джерела, яким Длугош довіряв більше, ніж руським, не згадують про захоплення Романом Мстиславовичем будь-яких польських міст. Описане в руському джерелі²⁴⁵ взяття Романом неназваних замків/міст, перетворилось в Длугоша на облогу Любліна. Таким чином єдиною помилкою Длугоша буде вказівка суходольської битви, замість мозгавської. Це, на нашу думку, виглядає правдоподібніше за гіпотези про цілий ряд помилок пов'язаних із перенесенням інформації із ГВл про події з середини та кінця XIII ст.

2.2 Претензії Данила Романовича

Перейдемо до опису взяття Данилом Романовичем Любліна в 1244 р. Длугош повідомляє, що руський та київський князь Данило, скористався моментом внутрішніх негараздів в Малопольщі, для незаконного захоплення Люблінської землі, спустошеної перед тим мазовецьким князем Конрадом разом із пруссаками та литовцями. Для утримання захопленого Любліна Данило укріплює замок, будуючи кам'яну вежу. Водночас оборонці та жителі міста були змушені підкоритись князю.²⁴⁶

А. Семкович вважає, що за основу свого викладу Длугош взяв повідомлення Свентокшиського рочника. Дослідник слушно зауважив, що різні рочники приписують спустошення Люблінщини 1243/1244 р. то русинам (Rutheni), то пруссакам (Prutheni). А. Семкович вказує, що Длугош

²⁴⁵ Ю. Лимонов вказує, що руські повідомлення «Анналів» Длугоша за 1205 р., збігаються із Лаврентіївським, Троцьким літописами та з Московським літописним зводом 1480 р. Історик переконаний, що Длугош користувався втраченим літописним зводом 1464-1472, який був протографом Московським літописним зводом 1480 р., існування якого досить сумнівне. Див.: Лимонов Ю. А. Ян Длугош и русские летописи // Лимонов Ю. А. Культурные связи России с Европейскими странами в XV - XVII вв. СПб. 1978. С. 81, С. 94-96.

²⁴⁶ «*Ruthenorum (et Kyoviensis) princeps Daniel, terre Lublinensis solitudine et desertacione comperta, exercitualmente in Lublin adveniens, tam arcem quam civitatem capit et universam terram Lublinensem sibi appropriat et usurpat. Et quo sibi et suis posteris diuturnior sit illius occupacio, turrim rotundam ex coctis lateribus in castris medio, habentem in summitate circuitum et propugnacula, mira celeritate edificat castrumque et civitatem fossis et vallis profundis fortificat. (et omnes Lublinensis terre militares et inhabitatores sibi parere cogit.)*» - Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 7-8. Varsaviae. 1975. p. 47

приймає обидві ці версії, поставивши на чолі пруссаків Конрада, а на чолі русинів – Данила.²⁴⁷ Проте також можливо, що Длугош прийняв версію основних його джерел: рочників Краківської капітули та Тряски, які приписують спустошення Люблінщини пруссакам.²⁴⁸ Натомість взяття самого Любліна та побудову в ньому кам'яної вежі русинами хроніст взяв із Свентокшиського рочника.²⁴⁹

В будь-якому випадку Длугош був впевненим в цій інформації, взятій із польських середньовічних джерел,²⁵⁰ оскільки повідомлення про взяття Данилом Романовичем Любліна внесено переписувачами до основного тексту²⁵¹ (Див. Додаток 3). Н. Щавелева вказує, що аркуш 538, як і більшість з XXII, був написаний другим писцем між 1463-1464 рр., зберігши І редакцію.²⁵²

²⁴⁷ Semkowicz A. Krytyczny rozbiór «Dziejów Polski» Jana Długosza (do roku 1384). Kraków. 1887. S. 263.

²⁴⁸ «1244. Pruteni per diversos insultus Lublin devastant et ecclesias succendunt» - Rocznik kapitulny krakowski // Bielowski A. Monumenta Poloniae historica. Pomniki dziejowe Polski. Lwów. 1872. T. 2. s. 804; «1244. Prutheni per frequentes insultus Lucow et Lublin et Sccechow devastant» - Rocznik Traski // МРН. Т. 2. s. 838. Г. Лябуда, а за ним і Д. Домбровський, вважають, що автор Краківського капітульного рочнику помилково приписав спустошення Люблінщини пруссаками, замість русинів, союзників Конрада. Див.: Labuda G. Zaginiona kronika w Rocznikach Jana Długosza: próba rekonstrukcji. 1983. S.147; Прим. 638. Dąbrowski D. Daniel Romanowicz Król Rusi (ok. 1201-1264). Biografia polityczna. Kraków, 2012 s. 247. Такої ж думки був і видавець рочника А. Бельовський, який навіть вніс виправлення в текст, з приміткою, що в оригіналі вказано пруссаки. Див. Прим.1 Rocznik kapitulny krakowski // МРН. Т. 2. s. 804

²⁴⁹ «Anno domini 1244. Rutheni per diversosinsullus Lublin et totum territorium devastant et succe(n)dunt, et castrum pro seedificare ceperunt, et turim muratam fecerunt.» - Rocznik świętokrzyski // Bielowski A. Monumenta Poloniae historica. Pomniki dziejowe Polski. Lwów. 1878. Т. 3. s. 72: Д. Домбровський виділяє свентокшиський рочник, як основне джерело Длугоша для опису цієї події. Див. Dąbrowski D. Czy Jan Długosz pisać siódma księgę "Annalium" korzystał z Kroniki halicko-wolynskiej lub źródła jej pokrewnego? // Ruthenica. 2004. 3. С. 153

²⁵⁰ Г. Лябуда вважає, що Длугош об'єднав повідомлення Свентокшиського рочника та якогось невідомого, добре обізнаного з руськими літописами, втраченого джерела для опису походу Данила Романовича на Люблін. Див.: Labuda G. Zaginiona kronika w Rocznikach Jana Długosza: próba rekonstrukcji. 1983. S.147-149

²⁵¹ Ioannes Dlugossii. Annales Poloniae ad annum 1406. Autographum. Fundacja XX. Czartoryskich. s. 538 URL: <https://polona.pl/item-view/f979d7b7-cf43-47a7-9d78-a4eff8254c0d?page=550>

²⁵² Щавелева Н. И. Древняя Русь в «Польской истории» Яна Длугоша (книги I – VI). М., 2004. С. 32

Згодом, під час II редакції, Длугош, ознайомившись із повідомленнями Галицько-Волинського літопису про Данила Романовича, вніс незначні правки до сюжету, виправивши титулатуру князя: до руського додано «київський»²⁵³ (Див. Додаток). Як ми уже згадували вище, ГВл повідомляє про декілька виправ князів Данила та Василька на Люблінщину.²⁵⁴ Також літописець прямо не пише про взяття Романовичами Любліна, вказуючи про домовленість між люблінцями та руськими князями.²⁵⁵ Проте Длугош не виправляє основний текст свого повідомлення, що й змусило деяких дослідників сумніватись в тому, чи був він знайомий з цим повідомленням ГВл.²⁵⁶ Які відштовхувались від вкоріненого в історіографії припущення, ніби Длугош, працюючи з іноземними джерелами свідомо упускав ті моменти, які негативно зображують поляків чи применшують польську славу.²⁵⁷ Натомість орієнтація Длугоша на повідомлення польських джерел, може свідчити про те, що Длугош вважав їх більш достовірними, порівняно із ГВл, яке він використовував лиш для уточнення інформації.

Крім того повідомлення про захоплення русинами Любліна гармонійно вписується в ширший сюжет тривалих міжусобиць між польськими князями

²⁵³ «et Kyoviensis» - текст наведено за виданням: Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 7-8. Varsaviae. 1975. p. 47. Детальніше про титулатуру Данила в «Анналах» Длугоша див: Затилюк Я.В., Кириченко К.В. Повідомлення «Анналів» Яна Длугоша про коронацію Данила Романовича та їх походження. Ruthenica. Київ. 2016. Т. 13. С. 133; Детальніше про титулатуру Данила в ГВл див.: Галицько-Волинський літопис. Текстологія. Київ, 2020. С. 410-414

²⁵⁴ Див. примітку ?

²⁵⁵ Полное собрание русских летописей. Ипатьевская летопись. Спб. 1908. Т.2. Сп. 795-796

²⁵⁶ Labuda G. Zaginiona kronika w Rocznikach Jana Długosza: próba rekonstrukcji. 1983. s. 35, 147-149. Для Д. Домбровського така ситуація, за якою пізніші польські джерела та хроніки перебільшують успіх русинів в Любліні, коли «ближчий» до подій ГВл трактує події скромніше, є парадоксальною. Див. Прим. 641. Dąbrowski D. Daniel Romanowicz Król Rusi (ok. 1201-1264). Biografia polityczna. Kraków, 2012 s. 248; Дослідник пояснює її тим, що Длугош не знав тексту ГВл, наводячи ряд прикладів з «Анналів», де події описані діаметрально протилежно, серед них і результати походу Романовичів на Люблін. Див. Dąbrowski D. Czy Jan Długosz pisać siódma księga "Annalium" korzystał z Kroniki halicko-wolynskiej lub źródła jej pokrewnego? // Ruthenica. 2004. 3. С. 153-154; Проте нещодавно Я. Затилюк та К. Кириченко переконливо довели використання Длугошем ГВл. Див. Затилюк Я.В., Кириченко К.В. Повідомлення «Анналів» Яна Длугоша про коронацію Данила Романовича та їх походження. Ruthenica. Київ. 2016. Т. 13. С. 108-136

²⁵⁷ Вперше висловлену ще А. Семковичем: Semkowicz A. Krytyczny rozbiór «Dziejów Polski» Jana Długosza (do roku 1384). Kraków. 1887. S.11

та Конрадом Мазовецьким за Малопольські землі (1228, 1233-1237, 1239, 1241-1246). Длугош засуджує послідовні спроби Конрада закріпитися на Краківському столі, що супроводжувались регулярним спустошенням Люблінської, Сandomирської, а також Краківської земель, особливо в 1233-1234, 1239, 1244 рр.,²⁵⁸ як і постать самого «винуватця» Конрада.²⁵⁹ В його дидактичному наративі міжуособиці завжди призводять до спустошення чи втрати польських земель. Одним з таких негативних наслідків і стало захоплення Данилом Романовичем Любліна, що відбулось після спустошення Люблінської землі в 1244 р. військами Конрада Мазовецького, до якого також входили пруссаки, литовці та ятвяги.²⁶⁰

На користь використання Длугошем повідомлення ГВл про спустошення Романовичами Люблінщини свідчить невеличке доповнення вкінці сюжету, написане іншим (відмінним від основного тексту і вставки до титулатури) чорнилом: «*et omnes Lublinensis terre militares et inhabitatores sibi parere cogit*» (Див. Додаток 3).²⁶¹ Літописне повідомлення підсумовує похід Романовичів на Люблін домовленістю між згаданими князями та

²⁵⁸ Показовим є підсумування діяльності Конрада Мазовецького в 1244 р.: «*Miserabilisque tunc erat terrarum Cracoviensis, Sandomiriensis et Lublinensis condicio, et externo a barbarie et domestico a propriis bello vexatis*» - Ioannis Dlugossi. *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 7-8. Varsaviae. 1975. p. 48*

²⁵⁹ Длугош негативно характеризує процес поділу Малопольських володінь між двома Казимировичами, що розпочався в 1206 р. Виокремлення Мазовецьких та Куявських земель, які очолював Конрад, історик інтерпретує як частину тривалішого процесу розпаду єдиного Польського королівства. див.: Ioannis Dlugossi. *Articuli de incorporatione Masoviae (1462) / МРН. Т.6. 1893. S. 24-25. В «Анналах» поділ спадщини Казимира II Справедливого розміщено під 1207 р. див.: Ioannis Dlugossi. *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. p. 201-202; Длугош засуджує мазовецького князя за передачу Хелмінської землі тевтонцям у 1230 р., яку, за версією хроніста, князь не міг самотійно захистити після вбивства (за наказом князя) мазовецького воєводи Христина. див: Ibid. p. 225-227, 257-259. Страта невинного воєводи в 1217 р. допомагає Длугошу конструювати образ князя тирана, який розширюється описом тортур, яких в 1239 р. зазнав невинний плоцький схоласт Ян. Див.: Ioannis Dlugossi. *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 7-8. Varsaviae. 1975. p. 286-287***

²⁶⁰ Ibid. p. 46-47; Б. Володарський приймає цю версію Длугоша, стверджуючи, що спустошення Конрадом Люблінщини, спонукало Данила та Василька до виправи на Люблін: Włodarski B. *Polska i Ruś 1194 – 1340. Warszawa. 1966. Państwowe Wydawnictwo Naukowe. s. 125-126.*

²⁶¹ «*і примушує до покори всіх воїнів та мешканців Люблінської землі*» - текст наведено за виданням: Ioannis Dlugossi. *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 7-8. Varsaviae. 1975. p. 47*

люблінцями, за якою останні мали відмовитись від підтримки свого князя Болеслава Сором'язливого.²⁶² Можливо, Длугош сприйняв це як присягу люблінців Данилу Романовичу. Але у такий спосіб він поєднав повідомлення польських та руських джерел.

Важливо, що Длугош прямо не пише про обставини повернення Любліна. Про них згадує один із списків свентокшиського рочнику, де вказано, що в 1253 р. Болеслав Сором'язливий повернув Люблін, який був покинутий русинами.²⁶³ Можливо, Длугош не мав тексту того списку рочнику із цими відомостями. Або швидше за все Длугош змістив цю інформацію під 1248 р., поєднавши таким чином повернення Люблінської землі із смертю Конрада Мазовецького,²⁶⁴ головного винуватця її відділення.

Проте ця деталь не узгоджується з повідомлення за 1244 р., де Длугош вказує, що Данило Романович після взяття Любліна взявся будувати кам'яну вежу та укріплювати замок для закріплення міста за собою та своїми нащадками.²⁶⁵ Крім того повідомлення за 1248 р., прямо не вказує про повернення Люблінської землі, а лиш зазначає, що після смерті Конрада вона, як і Краківська та Сандомирська, більше не страждала від його набігів.²⁶⁶ Навряд Длугош упустив би можливість відзначити «справедливе»

²⁶² «Ляхове . секо крѣпчѣ бранѣ Роускаа . належить . начаша просити млстѣ полоучити А Данилѣ же и Василко створиста . завѣтъ . положи въ имѣ реко не помогаите кнзю своему ни же вѣщася то створити.» - Полное собрание русских летописей. Ипатьевская летопись. Спб. 1908. Т.2. Сп. 796

²⁶³ «Anno domini eodem ut supra (1253), Boleslaus dux Cracoviensis, filius Lesthconis quondam ducis Cracoviensis, post mortem Henrici patris sui, ducatum ex integro obtinuit, et Lublin a Ruthenis recepit vacatis Ruthenis; et Wladislaum ducem Oppoliensem cum exercitibus suis prostravit et terram Oppoliensem devastavit.» - Rocznik świętokrzyski // MPH. T. 3. s. 73

²⁶⁴ «Magna tranquillitas certaue pax Cunrado Mazovie duce excedente e vita terris Cracowiensi, Sandomiriensi et Lublinensi, qui illas et per se et per barbaras gentes, Lituanos atque Pruthenos, infestare solitus erat, reddita est, ducis quoque Boleslai Pudici, precipuo hoste et adversario sublato, thronus firmatus.» - Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 7-8. Varsaviae. 1975. p.62

²⁶⁵ «(...) Et quo sibi et suis posteris diuturnior sit illius occupacio, turrin rotundam ex coctis lateribus in castris medio, habentem in summitate circuitum et propugnacula, mira celeritate edificat castrumque et civitatem fossis et vallis profundis fortificat. (...)» - Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 7-8. Varsaviae. 1975. p. 47

²⁶⁶ Ibid. p.62

повернення польських земель.²⁶⁷ Натомість видається, що таким чином він замовчує обставини тривалішого контролю русинами Любліна. Важливо, що обидва повідомлення внесені до основного тексту в 1463-1464 рр.,²⁶⁸ тобто відображають I редакцію. А це виключає можливість неузгодженості інформації через пізніші вставки Длугоша. Це дозволяє зробити припущення, що Длугош не знав коли саме і за яких обставин Люблін було повернуто.

На користь цього припущення свідчить те, що під час опису наступних «внутрішніх» і «зовнішніх» перипетій, Люблінська земля не фігурує в наративі, аж до 1273 р.²⁶⁹ Під цим роком Длугош описує події чергової міжусобиці між польськими князями, через яку Болеслав Сором'язливий не зміг захистити Люблінські землі від набігу литовців.²⁷⁰ Це виглядає дивно, оскільки під час опису міжусобиць між польськими князями та Конрадом Мазовецьким – Люблінські землі згадуються регулярно.²⁷¹ Незвичність ситуації увиразнюється тим, що Длугош не згадує про Люблін під час опису другого татарського походу на польські землі 1259-1260 рр.²⁷² Це контрастує з описами решти великих походів татар на польські землі, до яких Длугош послідовно додає відсутній в польських середньовічних джерелах «люблінський контекст».²⁷³ Відповідно, у викладі «Анналів» Люблінська земля не постраждала під час другого татарського походу. І ця деталь може свідчити наявності у Длугоша наступної версії: ця земля тоді перебувала під

²⁶⁷ Див. характеристику другої окупації Любліна русинами під 1302 р. детальніше в підрозділі 2.4

²⁶⁸ Щавелева Н. И. Древняя Русь в «Польской истории» Яна Длугоша (книги I – VI). М., 2004. С. 32

²⁶⁹ За винятком одного дописаного до основного тексту, на заздалегідь залишене порожнє місце між абзацами, повідомлення під 1255 р., яке повідомляє про спустошення литовським князем-королем Міндовгом, дерев'яних укріплень Любліна. Див.: Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 7-8. Varsaviae. 1975. p. 100

²⁷⁰ Ibid. p. 183-184.

²⁷¹ Ibid. p. 30, 33, 46-48

²⁷² Повідомлення 1259 р. внесено до основного тексту - Ibid. p. 124-126, Повідомлення 1260 р. дописано пізніше на порожнє місце - Ibid. p. 128

²⁷³ Див. підрозділ 2.5

контролем русинів, які були учасниками походу, співниками татар, та винуватцями «Сандомирської трагедії».

Тривала окупація русинами Любліна може також пояснити чому Шварн, вирушаючи в грабіжницький похід на польські землі в 1265 р., оминає Люблінські землі і нападає одразу на Сандомирські.²⁷⁴ Також можна розв'язати загадку місця битви 1266 р. між військами Болеслава Сором'язливого, який пішов в похід на руські землі, та Шварна, який зібрав для захисту своїх земель переважаюче військо з ручинів та татар.²⁷⁵ Видавці варшавського видання ідентифікували незрозуміло написану назву як «*Pjetha*»,²⁷⁶ яку потім безуспішно шукали в Белзьких землях.²⁷⁷ Натомість якщо змістити пошук на Люблінські землі, то можна припустити, що переписувач зробив помилку під час написання назви «*Pyotrcov*» (Див. Додаток). Можливо, Длугош, опираючись на рочник Красінських, ідентифікував «*Petra*»,²⁷⁸ як «*Petricov*», замінивши відповідно стару назву міста Пйотркув на сучасну для хроніста. В такому разі наведений підсумок переможного походу Болеслава Сором'язливого: «*Hec autem clades adeo Ruthenos exterruit domuitque, ut Polonorum terras posthec annis multis nunquam auderent contingere.*»²⁷⁹ – можна трактувати як відвоювання Люблінської землі. Длугош також міг пов'язати відвоювання Люблінської землі із смертю Данила Романовича в 1266 р.,²⁸⁰ який власне й захопив та утримував Люблін.

²⁷⁴ Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 7-8. Varsaviae. 1975. p. 145-146.

²⁷⁵ Ibid. p. 149-150

²⁷⁶ Ibid. p. 149

²⁷⁷ Див. примітка 5. Ibid. p. 348

²⁷⁸ «*Bolezlaus dux Cracovie devicit Ruthenos in loco qui est ad petram*» - Rocznik krakowski // МРН. Т.2. S. 839

²⁷⁹ «*Русини були настільки наляканими та пригніченими цією поразкою, що ще багато років не наважувались напасти на польські землі*» - Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 7-8. Varsaviae. 1975. p. 150

²⁸⁰ Ibid. p. 153-155

Примітно, що після повідомлення про смерть руського князя, Длугош дописує інформацію про спустошення руських земель поляками.²⁸¹

Вірогідно, Длугош таки не зміг знайти в джерелах дати першого відвоювання в русинів Любліна, тому інтуїтивно пов'язав цю подію із смертю Данила Романовича. При цьому він вирішив опустити деталі перебування Люблінської землі під владою русинів, він зробив цей факт непримітним для читача.²⁸² Основним мотивом цього було явне тлумачення цієї події ганебним фактом, про який слід змовчати.²⁸³

2.3 Претензії Лева Даниловича

Наступний сюжет описує виправу Лева Даниловича на князя Лешка Чорного у 1280 р., яку в історіографії трактують, як початок боротьби князя Лева за краківський стіл.²⁸⁴ Длугош вказує, що багатьох князів обурило спадщина Лешка, який отримав краківську, сандомирську та люблінські землі. Головний та наймогутніший серед руських князів Лев, син руського короля Данила, вирішив захопити ці землі. Для цього він набирає велике військо з русинів та найманих варварів (татар, ятвягів, литовців, язичників) і поспішно, зимою вирушає в похід. Спочатку три війська Лева спустошують Люблінщину. Потім перейшовши замерзлу Віслу, вони беруть в облогу Сандомир, але оскільки їм не вдається захопити замок, князь Лев знімає облогу, стає табором під Госліцем і грабує околиці. Незначна кількість поляків, під проводом краківського каштеляна Варша, краківського воєводи Петра та сандомирського воєводи Януша, необачно виступають проти переважаючого війська князя Лева, посиленого татарськими загонами.

²⁸¹ «*Et sub eodem anno Poloni in magna multitudine glomerati, vastant terras Russie et Ruthenorum principes atque exercitus cum illis decernere audentes confligunt.*» - Ibid. p. 155

²⁸² Див. характеристику другої окупації Любліна русинами під 1302 р. детальніше в підрозділі 2.4

²⁸³ Зокрема, М. Кромер її або не помітив, або свідомо відкинув припущення Длугоша, поєднавши відвоювання Любліна в 1302 р. із подіями 1244 р. Див.: Cromeri M. *De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX*. Basilea, 1558. p. 275-276

²⁸⁴ Dąbrowski D. Stosunki polityczne Lwa Daniłowicza z sąsiadami zachodnimi w latach 1264–1299/1300 r. // Галичина та Волинь в добу середньовіччя. До 800-річчя з дня народження Данила Галицького. Львів, 2001. С.50-57; Войтович Л. Лев Данилович і боротьба за краківський престол в останній чверті XIII ст. Проблеми слов'янознавства. 2014, 63. С.9-21

Длугош приписує божому заступництву те, що поляки дивом розбивають перші ряди противника і примушують князя Лева до ганебної втечі. Поляки переслідують та вбивають втікачів, захоплюють полонених, беруть 7 військових знамен противника. Натхнений несподіваним успіхом Лешко Чорний, збирає війська (30 тисяч кінноти, 2 тисячі піхоти) і йде на Русь. Не зустрівши опору він доходить аж до Львова і з великою здобиччю та тріумфом повертається в Краків. Крім того Длугош вказує точно перераховує втрати русинів: 8 тисяч вбитими та 2 тисячі полонених під час битви і 5 тисяч вбитими та 4 тисячі полонених під час походу Лешка на Русь.²⁸⁵

А. Семкович вважає, що основними джерелами Длугоша для опису цього сюжету були рочник Тряски та ГВл. Він також припускає, що Длугош міг використовувати якісь невідомі джерела, що повідомляли чисельність руських втрат, а також францисканський краківський рочник, який, на його думку, і призвів до хибного датування Длугошем походу князя Лева Даниловича. Дослідник припускає, що повідомлення про переслідування русинів аж до Львова виникло через неправильне трактування Длугошем повідомлення ГВл про похід Лешка Чорного на Русь у відповідь на виправу Лева Даниловича, де Длугош помилково сприйняв левове місто Перевореськ за Львів.²⁸⁶

Проте Д. Домбровський переконаний, що Длугош не використовував ГВл для опису цього сюжету і писав його на основі детального повідомлення рочника Тряски та невідомого польського джерела. Дослідник вказує, що єдина деталь, яку Длугош міг взяти із ГВл – це перехід війська Лева Даниловича через замерзлу Віслу по льодові, яка могла бути і ампліфікацією автора, оскільки Длугош знав, що похід відбувався зимою. Натомість Длугош мовчить про інших, описаних в ГВл, руських князів – учасників походу. Також в «Анналах» не названо імен татарських вождів, що, на думку Д.

²⁸⁵ Ioannis Dlugossi. *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 7-8.* Varsaviae. 1975. p. 210-211.

²⁸⁶ Semkowicz A. *Krytyczny rozbiór «Dziejów Polski» Jana Długosza (do roku 1384).* Kraków. 1887. S. 298

Домбровського, свідчить про те, що Длугош не використовував ГВл для опису цього сюжету.²⁸⁷

На користь цього припущення Д. Домбровського свідчить те, що повідомлення про похід Лева Даниловича на Лешка Чорного внесено переписувачами до основного тексту. Н. Щавелева вказує, що до 27 зошиту (охоплює аркуші 641-666: події від кінця 1279 р. – до початку 1287 р.) Автографу Длугоша, написаного II писцем між 1463-1464 рр., не було внесено змін (переписування, видалення чи додавання аркушів) майбутніми писцями за виключенням одного переписаного аркушу.²⁸⁸ Відповідно повідомлення відображає інформацію з I редакції «Анналів» Длугоша Я. Затилюк та К. Кириченко, розглядаючи питання коронації Данила Романовича, вказують, що Длугош знайомиться із ГВл уже під час створення II редакції твору.²⁸⁹

Цікаво, що пізніше, уже після ознайомлення Длугоша чи його помічників із ГВл, він не додає смислових змін (маргіналій, приписок, на залишеному порожньому місці між абзацами, після повідомлення).²⁹⁰ Хроніст вносить лише стилістичні, необхідні для правильного прочитання, правки: чіткіше наводить літери в словах іншим чорнилом (Див. Додаток 3). Проте не ясно чому, копіткий до деталей, Длугош ігнорує повідомлення ГВл.

Можна було б припустити, що повідомлення ГВл не могло дати Длугошу принципово нової інформації, яку можна було б додати до уже існуючого тексту.²⁹¹ Зрештою, Длугош не вніс інформацію про участь

²⁸⁷ Dabrowski D. Czy Jan Dlugosz pisać siódma księga "Annalium" korzystał z Kroniki halicko-wolynskiej lub źródła jej pokrewnego? // Ruthenica. 2004. 3. С. 171-173.

²⁸⁸ Щавелева Н. И. Древняя Русь в «Польской истории» Яна Длугоша (книги I – VI). М., 2004. С. 32

²⁸⁹ Затилюк Я.В., Кириченко К.В. Повідомлення «Анналів» Яна Длугоша про коронацію Данила Романовича та їх походження. Ruthenica. Київ. 2016. Т. 13. С. 118-126

²⁹⁰ Ioannes Dlugossii. Annales Poloniae ad annum 1406. Autographum. Fundacja XX. Czartoryskich. s. 643-644 URL: <https://polona.pl/item-view/f979d7b7-cf43-47a7-9d78-a4eff8254c0d?page=655>

²⁹¹ Д. Домбровський критикує твердження А. Семковича, ніби Длугош взяв відомості про три війська князя Лева Даниловича із ГВл. Він припускає, що говорячи про три армії, Длугош мав на увазі окремі полки русинів, литовців і татар. Дослідник зауважує, що в

«другорядного» князя Василька Романовича в повідомлення про взяття Любліна Данилом Романовичем в 1244 р., після прочитання ГВл. Можливо, тут він вчинив так само. Проте нелогічним видається свідоме упущення згаданих в ГВл імен татарських очільників Кончака, Козія, Кубатана,²⁹² як неважливої деталі. Як показує В. Арістов, Длугош в описі нападу татар на польські землі в 1287 р., наводить імена двох татарських вождів – згаданих в ГВл Ногая і Телебургу. Натомість польські джерела згадують лише одного, Телебургу.²⁹³ Згадана в ГВл поїздка Лева Даниловича до Ногая в Орду²⁹⁴ могла б додатково увиразнити негативну конотацію несправедливого походу русинів.²⁹⁵ Проте уже самого відзначення співпраці з татарами могло було досить для конструювання негативної характеристики походу «підступних» русинів. Тож спеціальне відзначення контактів Лева з Ногаєм могло видатись Длугошу явно неважливою деталлю. Тим більше, що в повідомленні «Анналів» уже було вказано, що Лев найняв для походу татар.

ГВл прямо не говориться про три армії. Див.: Прим. 104. Dabrowski D. Czy Jan Dlugosz piszac siodma ksiege "Annalium" konyzstal z Kroniki halicko-wolynskiej lub zrodla jej pokrewnego? // Ruthenica. 2004. 3. С. 172

²⁹² Полное собрание русских летописей. Ипатьевская летопись. Спб. 1908. Т.2. Сп. 881-882.

²⁹³ Галицько-Волинський літопис. Текстологія. Київ, 2020. С. 608. На користь версії В. Арістова, свідчить те, що аркуш 668, який починає оповідь про вторгнення татар до Польщі, де зокрема згадані обидва вожді, був переписаний в 1469-1470 р. (коли Длугош уже познайомився із текстом ГВл) шостим писцем. Див.: Щавелева Н. И. Древняя Русь в «Польской истории» Яна Длугоша (книги I – VI). М., 2004. С. 32. Натомість уже на наступному аркуші 669, основний текст якого зберіг повідомлення І редакції, писаний другим писцем в 1463-1464 р. імен татарських очільників уже не згадано. Текст на аркуші 669 неодноразово правився Длугошем, про що свідчать доповнення різними чорнилами. Див.: Ioannes Dlugossii. Annales Poloniae ad annum 1406. Autographum. Fundacja XX. Czartoryskich. URL: <https://polona.pl/item-view/f979d7b7-cf43-47a7-9d78-a4eff8254c0d?page=680> Велика кількість правок певно й спонукали Длугоша переписати першу частину повідомлення на аркуші 668. Див.: Ibid URL: <https://polona.pl/item-view/f979d7b7-cf43-47a7-9d78-a4eff8254c0d?page=681>

²⁹⁴ Полное собрание русских летописей. Ипатьевская летопись. Спб. 1908. Т.2. Сп. 881-882.

²⁹⁵ Д. Карнаухов зауважив наративну схожість опису ключових битв 1205, 1266, 1280, 1302 рр. в «Анналах» Длугоша. Дослідник вказує, що Длугош конструював драматичний опис за яким чисельно переважаюче військо підступних, жорстоких русинів-нападників та їх варварів-союзників, справедливо, з божою поміччю, перемагає невелика кількість поляків-оборонців. Див.: Карнаухов Д.В. Концепции истории средневековой Руси в польской хронографии эпохи Возрождения. Новосибирск. 2010. С. 213

Проте тут можна запропонувати і раціональніше пояснення: Длугош справді не користувався ГВл для опису походу Лева Даниловича на Лешка Чорного. Але не тому, що він, як стверджує Д. Домбровський, взагалі не знав тексту ГВл, і не тому, що повідомлення ГВл здалось йому небагатим на нові деталі. Видається, що Длугош не мав гострої потреби звертатись до додаткових джерел, зокрема до ГВл, для уточнення якихось нез'ясованих деталей (як у випадку із коронацією Данила Романовича). Адже детальний опис події в Рочнику Тряски, схоже, цілком задовольнив Длугоша. На користь цього вкажемо і на те, що цю деталь зауважив ще М. Грушевський.²⁹⁶

Проте не ясно звідки Длугош взяв цей Люблінський сюжет, оскільки польські середньовічні джерела не повідомляють про намір Лева Даниловича йти на Люблінщину.²⁹⁷ Переважно польські рочники згадують про претензії князя на Краків та Сандомир.²⁹⁸ Вони також не згадують про будь-які військові дії князя Лева на Люблінщині, переважно обмежуючись повідомленням про поразку руських військ князя під Госліцем.²⁹⁹ Можна

²⁹⁶ «Длугошеве оповідання (II с.455) тільки риторичним бомбастом розволікає звістку прохід» - Див. Прим. 2. Грушевський М. Історія України-Руси. Т.3. Львів, 1905. С.96

²⁹⁷ На цю деталь звернули свого часу упорядники перекладу «Анналів» Длугоша на польську. Див. Прим. 2. Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księgi 7-8. (1241-1299). С. 268; Про це також пише Д. Домбровський. Див.: Dabrowski D. Czy Jan Dlugosz pisał siódma księga "Annalium" korzystał z Kroniki halicko-wołyńskiej lub źródła jej pokrewnego? // Ruthenica. 2004. 3. С. 172. Зрештою, ГВл теж прямо не вказує на Люблінські землі, коли повідомляє про претензії Лева Даниловича на польські землі: «Посем же Левъ восхотѣ собоѣ части (собоѣ) в землѣ Ладѣскои . города на Вѣкраини» – Полное собрание русских летописей. Ипатьевская летопись. Спб. 1908. Т.2. Сп. 881-882.

²⁹⁸ «1280. primo anno electionis ducis Lestconis venit Leo dux Rusie cum exercitu copioso Thartarorum et Lithwanorum et Ruthenorum volens possidere ducatum Cracovie et Sandomirie» - Rocznik Traski // MPH. T. 2. S. 847; «Successit autem Boleslao Pudico per electionem procerum terre Lestco Niger filius Kazimiri, dux Syradie, cuius parum ante prememini. Huius regni anno primo Leo rex Russye venit cum magno exercitu Tartarorum, Lytuanorum ac Rutenorum volens ducatum Cracovie et Sandomirie possidere.» - Rocznik franciszkański krakowski // Bielowski A. Monumenta Poloniae historica. Pomniki dziejowe Polski. Lwów. 1878. T. 3. S. 50; «Anno domini 1280, primo anno electionis ducis Lestkonis, venit Leo dux Russie cum exercitu copioso Tartarorum, Lithuanorum et Ruthenorum, volens possidere ducatum Cracoviensem et Sandomiriensem» - Rocznik malopolski // MPH. T. 3. S. 181

²⁹⁹ «Cui occurrerunt Cracovienses et Sandomirite in vigilia Mathie apostoli feria 6. circa Goslicz. videlicet Petrus filius Alberti Cracoviensis, lanussius palatini Saridomirie, Varso castellanus Cracoviensis ad manum cum 600 hominibus et prostraverunt Tartarorum Lithwanorum Ruthenorum admirabilem multitudinem, domino celi victoriam conferente» - Rocznik Traski // MPH. T. 2. S. 847; «1281. dux Lestko Cracoviensis Thartharos et Rutenos in

припустити, що причини варто шукати в францисканському краківському рочнику, який після повідомлення про похід Лева Даниловича на Сандомир та відплатний похід Лешка Чорного на Русь наводить сюжет про спустошення ятвягами Люблінщини, що розпочинається із формули «у цей час».³⁰⁰ Таке припущення могло б пояснити участь ятвягів у поході Лева Даниловича, яке зустрічається лише в Длугоша.

Сам сюжет, описаний автором францисканського краківського рочника, повідомляє не лише про спустошливий набіг ятвягів на Люблінщину, а й про виправу, натхненого архангелом Михаїлом, Лешка Чорного навздогін на ятвягів-язичників, яке завершилось успішним звільненням полонених поляків-християн.³⁰¹ Цей сюжет також описує рочник Тряски, датуючи його 1282 р.,³⁰² а слідом за ним і сам Длугош також під 1282 р.³⁰³ Проте В.

Gozliez devicit.» - Rocznik krakowski // MPH. T. 2. S. 847; «1281 Milites Cracovienses licet pauci Ruthenos cum Thartarys in Goslicz prosternunt.» - Rocznik Sedziwoja // MPH. T. 2. S. 878

³⁰⁰ «*Huius tempore...*» - Rocznik franciszkański krakowski // MPH. T. 3. S. 51.

³⁰¹ «*Huius tempore Iazvizite terram Lublinensem depopulati sunt et maximam predam abduxerunt. In somnio itaque dux Lestko per Michaellem archangelum ammonitus eos insequitur, coraprehenditque eos ultra Narew et superavit totamque predam reduxit, in quo prelio nullus omnino de suis cecidit, immo quiddam mirabile ibidem accidit, quod canes, quos predicti gentiles abduxerunt, viso Christianorum exercitu gaudere et ululare ceperunt, qui simul cum Christianis in occisionem gentilium conversi atrocissime dimordebant. In die sancti Francisci Lithuani cum paganis terram Sandomiriensem occulte intraverunt, duce Lestkone cum tota fere milicial residente, spoliantesque terram, sacerdotes, clericos, viros cum uxoribus et pueris et villanos velut pecora abduxerunt, senes occiderunt, iuvenes cum iuvenulis in servitutem perpetuam mancipientes. Audito hoc dux illustris Lestko cum baronibus lugubrem gemitum et suspiria emisunt; confidentes tamen dei auxilio, confessione et sacramento se munientes et sese mutuo exhortantes, hostes insequuntur, prosternunt in loco certaminis mille sexcentos viros, reliquos de prelio fugientes hinc inde necaverunt, et circa sex millia suorum liberaverunt.*» - Ibid. s.51

³⁰² «*1282. Lestko dux Cracoviensis, Saudomiriensis et Syradiensis persecutus est laczuizitas, ammonitus in sompniis per Michaellem archangelum et comprehendit eos ultra Narew. Quibus superatis reduxit totam predam quam ipsi de Lublin abduxerant. In quo conflictu nullus hominum occisus est de ipsius exercitu; ubi mirabile accidit, quia canes quos predicti gentiles abduxerant, viso christianorum exercitu ceperunt gaudere, ululare et exultare per signa, qui simul cum christianis in occisionem gentilium conversi sunt mordentes atrocissime.*» - Rocznik Traski // MPH. T. 2. S.848

³⁰³ Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 7-8. Varsaviae. 1975. p. 217-219.

Семковіч-Зарембіна вказує, що Длугош часто помилково дублює сюжети.³⁰⁴ Можливо, тут також маємо справу із дублюванням повідомлення про набіг ятвягів на Люблінщину, яке Длугош розвинув розвинув в окрему історію про виправу самого князя Лева Даниловича на Люблін, оскільки вважав ятвягів союзниками князя.

Хоч також на рішення Длугоша додати до повідомлення «люблінський контекст» могла вплинути участь у поході Лева Даниловича татар. Адже звичний маршрут в «Анналах» Длугоша до Сandomирських та Краківських земель проходив крізь Руські та Люблінські землі.³⁰⁵ Крім того, можливо, таким чином Длугош хотів підкреслити, що Люблінські землі після їх завоювання Данилом Романовичем все ж повернулись до польських володінь.

2.4 Відвоювання Любліна в русинів

Повідомлення під 1302 р. «закриває» сюжет руських претензій на Люблін в «Анналах» Длугоша. Автор описує виправу краківських та сandomирських воїнів на Люблінську землю, яку раніше підступно захопили русини. Попри те, що русини покликали на допомогу литовців, татар та варварів, менш чисельне військо поляків, з божою поміччю, справедливо, їх перемагають. Поляки беруть після облоги замок, відвойовують свої землі і таким чином позбавляються ганьби.³⁰⁶

А. Семкович детально цей уривок не коментував, зазначивши, що він написаний на основі рочника Тряски, з можливим використанням рочника Сендзвої.³⁰⁷ Загалом польські рочники, які згадують цю подію, подають майже ідентичну інформацію про відвоювання поляками в русинів

³⁰⁴ Semkowicz-Zarembina W. Powstanie i dzieje autografu Annalium Jana Długosza. Krakow, 1952. S. 44-46.

³⁰⁵ Ioannis Długossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 7-8. Varsaviae. 1975. p. 12-13; Ibid. p. 247; Ioannis Długossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 9. Varsaviae. 1978. p. 233-234

³⁰⁶ Ibid. p. 19-20

³⁰⁷ Semkowicz A. Krytyczny rozbiór «Dziejów Polski» Jana Długosza (do roku 1384). Kraków. 1887. S. 325

Любліна,³⁰⁸ за винятком свентокшиського рочника, який датує подію 1306 р.³⁰⁹ Важливо, що польські джерела не повідомляли обставин захоплення міста, обмежуючись розмитою згадкою про те, що русини захопили та утримували його багато років.³¹⁰

Тому Длугош розширюючи повідомлення рочника Тряски, вказує, що русини захопили Люблін скориставшись міжусобицями між поляками.³¹¹ Проте не ясно чи Длугош робить відсилку до міжусобиць між князем Владиславом Локетekom та королем Вацлавом Богемським по смерті Генріха IV у 1290 р., чи до давнішого періоду боротьби різних гілок династії П'ястів за краківський стіл по смерті Болеслава Сором'язливого у 1279 р.³¹² Швидше за все, хроніст навмисно вдався до такої розмитої характеристики, поєднавши цей сюжет з подіями 1300 р. У той рік, внаслідок міжусобиць між

³⁰⁸ «...Eodem anno inierunt milites Cracovienses et Sandomirienses Russiam, videlicet Lublin novum, quod Rutheni occupaverunt pluribus annis, expugnaverunt, deinde in paucis cum multitudine Ruthenorum et Lithwanorum ac Tartharorum pugnaverunt, et Domino cooperante de omnibus triumphaverunt. Postea reversi ipsum castrum Lublin optinuerunt.» - Rocznik Traski // MPH. T. 2. S.853. Див. також Rocznik Sędziwoja // MPH. T. 2. S. 879; Rocznik malopolski // MPH. T. 3. S. 189

³⁰⁹ «Anno domini 1306 castrum Lublin a Ruthenis per Cracovienses et Sandomirienses milites est acquisitum.» - Rocznik świętokrzyski // MPH. T. 3. S.77

³¹⁰ «Eodem anno, inierunt milites Cracovienses et Sandomirienses Russiam, videlicet Lublin novum, **quod Rutheni occupaverunt pluribus annis, expugnaverunt...**» - Rocznik Traski // MPH. T. 2. S.853; «Eodem anno inierunt milites tetrarum Cracovie et Sandomirie Rusiam et Lublin castrum **quod Rutheni occupaverunt pluribus annis expugnaverunt...**» - Rocznik Sędziwoja // MPH. T. 2. S. 879

³¹¹ «Quietato Polonie Regno sub Wenczeslai Bohemie et Polonie regis regimine et gubernacione, barones, proceres et nobiles Cracoviensis et Sandomiriensis terrarum, pudorose et ignominie plenum existimantes, **quod castrum et terram Lublinensem Rutheni, pendentibus intestinis in Regno Polonie guerris et civilibus dissensionibus annis aliquot impune occupaverant, et a corpore Regni Polonie abstractam sue illam facere conabantur dicionis, expeditionem pro rescindenda huiusmodi note infamia indicunt, et exercitu de terris duntaxat Cracoviensi et Sandomiriensi congregato versus Lublin exercitum producant.**» - Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 9. Varsaviae. 1978. p. 19-20.

³¹² Нечітка аргументація Длугоша мола надихнути М. Стрийковського поєднати повідомлення про відвоювання Люблінської землі в 1302 р. із захопленням Любліна Данилом Романовичем в 1244 р. Див.: Стрийковський М. Літопис польський, литовський, жмудський і всієї Руси / Відп. ред. О. Купчинський. Наукове товариство ім. Шевченка. Львів, 2011. С. 424-425. Проте не можна виключати й того, що тут жмудський канонік слідує за М. Кромером. Див.: Cromeri M. De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX. Basilea, 1558. p. 275-276

Владиславом Локетekom та Вацлавом Богемським русини спустошили Сандомирщину.³¹³

Можливо Длугош саме так конструює дидактичне протиставлення, за яким під час міжусобиць поляки втрачають землі, а після настання миру³¹⁴ – примножують, повертають. Примітно, що перше захоплення русинами Любліна в 1244 р. відбувається під час міжусобиці між Конрадом Мазовецьким та Болеславом Сором'язливим. Це повідомлення «Анналів» вже обговорювалося вище. Вірогідно, Длугош тут натякає на ширший контекст, оскільки послідовно вимальовує образ стражденної, запустілої та спустошеної Люблінської землі, яка потерпає від регулярних набігів русинів, татар, литовців та ятвягів. Примітно, що початок цьому лиху в наративі Длугоша закладають самі поляки, які своїми гріхами накликали божу кару у вигляді першого татарського походу 1241 р.³¹⁵ А також винним визнається Конрад Мазовецький, який в 1244 р. (перед походом Данила Романовича) робить набіг на ці землі разом з пруссаками, литовцями та ятвягами.³¹⁶

В будь-якому разі Длугош більше не повертався до цього сюжету: його внесено переписувачами (другим писцем в 1463-1464 pp.)³¹⁷ до основного

³¹³ Польські рочники прямо не згадують Владислава, вказуючи, що набіг русинів на Нове місто та Сандомирські землі, відбувся під час походу короля Богемії на Польщу. Див. наприклад: «...*Eodem anno rex Bohemie Wenczeslaus secundus intrat Poloniam et obtinet totam et Rutheni terram Sendomirie intrans, fratres Minores in Nova civitate spoliunt et ecclesiam comburrunt et multa mala in tota terra fecerunt, militibus existentibus in expeditione cum rege Bohemie.*». Див.: Rocznik Sędziwoja // МРН. Т. 2. С. 879; Длугош згадує цей епізод, описуючи міжусобну боротьбу між князем Владиславом Локетekom та королем Вацлавом Богемським. Див.: Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 9. Varsaviae. 1978. р. 14-15.

³¹⁴ «*Quietato Polonie Regno sub Wenczeslai Bohemie et Polonie regis regimitate et gubernacione...*» - Ibid. р. 19

³¹⁵ Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 7-8. Varsaviae. 1975. р. 11-12

³¹⁶ Ibid. р. 46-47; Див. детальніше: підрозділ 2.2

³¹⁷ Щавелева Н. И. Древняя Русь в «Польской истории» Яна Длугоша (книги I – VI). М., 2004. С. 32.

тексту і до нього пізніше не було внесено якихось змін чи дописів (Див. Додаток З).³¹⁸

В описі нападу русинів на Сандомир під 1300 р., що є лише другорядною деталлю в нарації про боротьбу між Вацлавом Богемським та Владиславом Локетekom, Длугош не вказує про захоплення русинами Любліна.³¹⁹ Хоч він пізніше повертався до цього повідомлення, яке було внесено другим писцем до основного тексту в 1463-1464 р.³²⁰ Дописаний до тексту уривок стосується втечі Владислава Локетека в Угорщину та Рим. (Див. Додаток З).³²¹

З цього можна зробити припущення, що Длугош шукав точнішу дату захоплення русинами Любліна, про яке польські середньовічні джерела мовчать, що загалом співвідносилось із загальним інтересом історика до питання руських претензій на Люблінські землі. Така гіпотеза може пояснити мотивацію Длугоша пов'язати спустошення ятвягами Любліна та околиць до опису походу Лева Даниловича на Сандомир. А також пояснити причину появи в «Анналах» Длугоша сконструйованого повідомлення про претензії Романа Мстиславовича на Люблін.

2.5 Татарсько-руська облога Любліна в 1344 р.

В контексті русько-татарської співпраці під час оборони Любліна в 1302 р. варто також розглянути обставини пізнішого татарсько-руського походу 1341 р. на Казимира III Великого, здійсненого після першої спроби польського короля захопити Галицькі землі.³²² Длугош датує прохід 1344 р.

³¹⁸ Ioannes Dlugossii. Annales Poloniae ad annum 1406. Autographum. Fundacja XX. Czartoryskich. S. 707-708. URL: <https://polona.pl/item-view/f979d7b7-cf43-47a7-9d78-a4eff8254c0d?page=719>

³¹⁹ Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 9. Varsaviae. 1978. p. 14-15.

³²⁰ Щавелева Н. И. Древняя Русь в «Польской истории» Яна Длугоша (книги I – VI). М., 2004. С. 32.

³²¹ Ioannes Dlugossii. Annales Poloniae ad annum 1406. Autographum. Fundacja XX. Czartoryskich. S. 705. URL: <https://polona.pl/item-view/f979d7b7-cf43-47a7-9d78-a4eff8254c0d?page=717>

³²² Детальніше про обставини цього походу див.: Келембет С. Фінал «Королівства Русі»: боротьба за галицько-волинські землі в 1340 – 1351 pp. // Ruthenica XVI. 2020. С. 79-87

За повідомленням Длугоша після вказівки про підкорення «навіки усієї Русі» Казимиром частина руської знаті не визнала його влади: перемишльський староста Дашко та Данило з Острова домовляються з неназваним татарським ханом про спільний похід на польського короля. Хан скликає велике військо, щоб повернути втрачені руські землі, та разом з русинами йде на польські терени. Наляканий Казимир також збирає військо і вирушає до Вісли, щоб перешкодити татарам переправитись. Длугош особливо яскраво підкреслює намір короля захищати свої землі. Наляканим тим, що поляки готові чинити опір, татарсько-руські війська не переправляються. Після кількаденного обміну пострілами з луків і арбалетів, татари з русинами полишають спроби переправитися через річку та рушають до Любліна. Але їм не вдалося взяти замок, тож вони лише спустошили люблінську землю, взяли полонених та повернулись на Русь.³²³

Про татарсько-руську облогу Любліна повідомляють декілька польських рочників, під іншими датами: 1337 р.³²⁴ та 1342 р.,³²⁵ а також краківська кафедральна хроніка.³²⁶ А. Семкович вказує, що повідомлення написане на основі хроніки Яна з Чарнкова³²⁷ – і це пояснює хронологію Длугоша, який на основі цього джерела датує повідомлення 1344 р.,

³²³ Ioannis Dlugossi. *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 9.* Varsaviae. 1978. p. 233-234

³²⁴ «*Anno domini 1337 Tartari cum Ruthenis castrum Lublyn vallaverunt, duodecim diebus et noctibus fortiter inpuantes, totum territorium illud vastaverunt. Sed postquam dux Tartarorum per sagittam de castro est occisus, statim recesserunt cum planctu etc.*» – *Rocznik świętokrzyski* // МРН. Т. 3. S. 78

³²⁵ «*1342. Tarthari devastabant (terram) Lublinensem usque Sandomiriam.*» – *Rocznik malopolski* // МРН. Т. 3. S. 199

³²⁶ «*...Tartari autem redeunt castrum Lublin, quod tunc tantummodo de lignis fuerat construeturn expugnare nitebantur. Quibus castrenses pro posse suo resistentes, eosdem ab impugnatione sui potentialiter amoverunt.*» – *Kronika Jana z Czarnkowa* // МРН. Т. 2. S. 622. Вважається, що хроніка Яна з Чарнкова починається з 1370 р. натомість окремі повідомлення, які описують події 1333-1368 рр. є фрагментами з інших джерел, зокрема краківської кафедральної хроніки, видавці другого тому МРН помилково їх додали до хроніки Яна з Чарнкова. Див. Мицик Ю.А. Відомості про Україну XIV ст. в хроніці Яна з Чарнкова // *Магістеріум. Вип. 17. Історичні студії. Національний університет "Києво-Могилянська академія"*. 2004. С. 93

³²⁷ Semkowicz A. *Krytyczny rozbiór «Dziejów Polski» Jana Długosza (do roku 1384).* Kraków. 1887. S. 361

поєднавши згадки джерел про напад татар і походи Казимира Великого на Русь 1340 р.

Враховуючи те, що повідомлення за 1344 р. було внесене переписувачами (другим писцем в 1463-1464 рр.³²⁸) до основного тексту, в якому Длугош не зробив пізніше смислових вставок, окрім стилістичних (Див. Додаток 3).³²⁹ Можна думати, що його цілком задовольнила ця частина краківської кафедральної хроніки.

Повідомлення навіязується до сюжетів більш загального плану: руських претензій на люблінські землі; татарських походів на Польщу загалом; боротьби за руські землі по смерті Болеслава Тройденевича 1340 р. Цікаво, що в «Анналах» Длугоша Люблін опосередковано згаданий в контексті ледь не усіх масштабних татарських походів на польські землі, крім другого походу 1259-1260 рр.³³⁰ Під час першого походу в 1241 р. татари спершу спустошують Люблін, а потім рухаються вглиб польських земель.³³¹ Вони ж беруть участь у розглянутому вище поході Лева Даниловича в 1280 р. який також розпочинається із згадки про спустошення Люблінщини.³³² Під час третього татарського походу 1287 р. поділені на окремі загони, татарські війська спочатку спустошили Люблінську та Мазовецьку землі, а потім Сandomирську, Сірадзьку та Краківську.³³³

³²⁸ Щавелева Н. И. Древняя Русь в «Польской истории» Яна Длугоша (книги I – VI). М., 2004. С. 32

³²⁹ Ioannes Dlugossii. Annales Poloniae ad annum 1406. Autographum. Fundacja XX. Czynotoryskich. S. 841-842. URL: <https://polona.pl/item-view/f979d7b7-cf43-47a7-9d78-a4eff8254c0d?page=853>

³³⁰ Про другий татарський похід на польські землі Див. підрозділ 2.2

³³¹ «Mira deinde celeritate in Poloniam venit et duo opida in Polonis ea tempestate populosa, Lublin et Zauichost, vicinosque illis districtus et regiones predatur et devastat.» – Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 7-8. Varsaviae. 1975. p. 12

³³² «Conductoque ex Thartaris, Litwanis et Iaczwingis ceterisque gentilibus et voluntario et mercenario milite, tribus exercitibus et pedite et equite refertis, in gravi multitudine terram Lublinensem ingressus, eam vastare intempestive et hiberno tempore (tanta vis animum stimulabat bellandi) cepit.» – Ibid. p. 211.

³³³ «Et Ruthenorum quidem terris, per quas iter agebat, tributa illi iam tunc reddentibus, aliquantisper victualium recepcione, ut famem excluderet, vexatis, primum in Lublinensem et Mazouie, exposit in Sandomirie, Siradie et Cracouie oras et terras, in locustarum numerum et morem pluribus agminibus dispartita, undecima Decembris die, quamvis fortissimis frigoribus et densissimis nivibus oras omnes Polonicas prementibus pervenit.» – Ibid. p. 247

Видавці варшавського видання «Анналів» зауважили, що спустошення татарами Любліна в 1241 р. з'являється вперше в Длугоша.³³⁴ Так само, як і здійснене русько-татарськими військами Лева Даниловича, спустошення Люблінщини в 1280 р.³³⁵ Видавці варшавського видання не спростували, але й не підтвердили джерелами спустошення Люблінщини в 1287 р.³³⁶

Зазначимо, що польські середньовічні джерела не згадують про спустошення Люблінщини в 1287 р.³³⁷ А. Семкович припускав, що Длугош для опису цього сюжету, крім францисканського краківського та свентокшиського рочників, користувався також невідомим або руським джерелом (ГВл), зокрема для опису вступної частини повідомлення (де власне і згадане спустошення Люблінщини). Дослідник навів інформацію із «волинської» частини ГВл, яку Длугош міг використати. Ними є описи «двох» польських походів Телебурги,³³⁸ які насправді є розповіддю про один похід 1286-1287 рр.³³⁹ Нещодавно В. Арістов аргументовано показав, що Длугош користувався ГВл, при укладенні опису третього татарського походу на польські землі в 1287 рр.³⁴⁰

³³⁴ Див. примітка 6. Ibid. p. 307

³³⁵ Див. примітка 2. Ibid. p. 367. Огляд зображення походу Лева Даниловича на Сандомир в «Анналах». А також окреслення вірогідних причини, що спонукали Длугоша додати до опису цієї події «люблінський контекст». Див. підрозділ 2.3

³³⁶ Див. примітка 18. Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 7-8. Varsaviae. 1975. p. 377

³³⁷ Переважно згадують про спустошення Краківської, Сандомирської, Сірадзької, рідше Мазовецької земель: «Anno domini 1287 Tartari tercia vice venientes, **Cracoviam, Syradiara deinde Sandomiriam vastant, et plurimum populum abduxerunt in servitutem, ipsi vero Tartari pausaverunt et stacionem fecerunt circa villam Goszlicze aliquot diebus.**» - Rocznik swiętokrzyski // MPH. T. 3. S. 76; Item anno domini 1287 ante Christi nativitatem Tarthari **terram Sandomiriensem, Cracoviensem, Sandecensem, Syradiensem, Mazoviensem intraverunt et multum populum abduxerunt, ita ut in Ladimiria cum debebant predam dividere 31 millia de solis virginibus et iuenculis primo maturatis numeraverint...**» – Rocznik franciszkański krakowski // MPH. T. 3. S. 51; «Et eodem anno Tartari vastaverunt **Cracoviam.**» - Rocznik Miechowski // MPH. T. 2. S. 882

³³⁸ Semkowicz A. Krytyczny rozbiór «Dziejów Polski» Jana Długosza (do roku 1384). Kraków. 1887. S. 308

³³⁹ Галицько-Волинський літопис. Текстологія. Київ, 2020. С. 600-605.

³⁴⁰ Там Само. С. 608

Проте в описі двох польських походів Телебурги та Ногая ГВл не згадує про спустошення Люблінщини.³⁴¹ Натомість спустошення Люблінщини, яке здійснили литовці з ініціативи руського князя Володимира Васильковича, згадане в описі угорського походу Телебурги.³⁴² Оскільки Длугош вказує, що русини брали безпосередню участь в татарському поході на польські землі,³⁴³ він міг поєднати ці події. Відзначимо при цьому, що аркуш 668, який повідомляє про татарське вторгнення на Люблінські землі, був переписаний в 1469-1470 р.³⁴⁴ І це дає підстави припускати з великою вірогідністю, що «люблінський контекст» Длугош взяв із ГВл. Проте не варто виключати можливість того, що Длугош зробив припущення відштовхуючись від повідомлення францисканського краківського рочника, який повідомляє про напад татар на Мазовію,³⁴⁵ припустивши, що шлях з Руських земель до Мазовецьких мав проходити через Люблінські.

Якщо для повідомлень 1280 та 1287 рр. маємо вторинні повідомлення джерел, на основі яких Длугош гіпотетично міг знайти люблінський контекст, то для 1241 р. таких текстів немає.³⁴⁶ Схоже, причиною рішення опустити люблінський сюжет до 1241 р. могли бути логічні розмірковування

³⁴¹ ПСРЛ. Т.2. Спб. 1908. Сп. 892-895, 897-902

³⁴² «*посем же придоша Литва . ко Берестью и начаша молвити князю Володимирови . ты насъ возвелъ . да поведи ны коуда а се мы готовы . на то есмы пришли . князь же нача домоути . абы коуда ъ повести . свое бо рать оушла башеть . оуже далече на Болеслава . а оуже рѣкы ростѣкаютьсѣ . и воспоманоу Володимѣрь . вже преже того Лестко . пославъ Люблинѣць взалъ башеть оу него . село на Вѣкраиници именемъ Воинь . и наминаса емоу Володимиръ . в томъ много абы емоу воротиль челадъ . инъ же не вороти емоу челади его . за се же посла на нь Литвою и воеваша вколо Люблина и поимаша челади множьство . и вполонившеса и тако поидоша назадъ с чѣтью . посем же приде рать Лвова и Володимѣрова . с чѣтью великою . взяли полона многое множьство . и тако розиидошасѣ кождо во своеси .» – Там Само. Сп.889-890*

³⁴³ Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 7-8. Varsaviae. 1975. P. 247

³⁴⁴ Щавелева Н. И. Древняя Русь в «Польской истории» Яна Длугоша (книги I – VI). М., 2004. С. 32.

³⁴⁵ «*Item anno domini 1287 ante Christi nativitatem Tarthari terram Sandomiriensem, Cracoviensem, Sandecensem, Syradiensem, Mazoviensem intraverunt et multum populum abduxerunt, ita ut in Ladimiria cum debebant predam dividere 31 millia de solis virginibus et iuvenclis primo maturatis numeraverint...*» – Rocznik franciszkański krakowski // МРН. Т. 3. S. 51

³⁴⁶ Див. примітка 6. Ibid. p. 307; Semkowicz A. Krytyczny rozbiór «Dziejów Polski» Jana Długosza (do roku 1384). Kraków. 1887. S. 247

Длугоша, адже Люблін розташований між землями Русі та рештою «внутрішніх» польських земель, спустошених татарами. Останнє приводило до припущення, що Люблін також постраждав.³⁴⁷ Крім того для Длугоша було важливо показати, що від першого татарського походу постраждала уся Польща, оскільки він звертається до риторичного пояснення нападу татар, яким Бог покарав поляків за їхні гріхи.³⁴⁸ Таким чином Длугош увиразнює негативні наслідки міжусобиць та злочинних дій світської влади, від яких страждає уся Польща. Тому він конструює спустошення Любліна та Завихвосту – невідривної частини малопольських земель.

Як бачимо Длугош послідовно додавав «люблінський контекст» також до сюжету татарських нападів на польські землі в XIII ст. – першій половині XIV ст. Не виключено, що Длугош мав якусь ширшу мотивацію, аби послідовно вписувати Люблін в контекст спустошливих нападів сусідів та татар на польські землі.

Спробуємо коротко підсумувати здійснений у цьому розділі джерелознавчий аналіз. У польських середньовічних джерелах, на основі яких Длугош підготував I редакцію «Анналів», руські претензії на Люблінські землі згадано двічі – в 1244 р. та в 1302 р.; спустошення татарами Любліна – один раз в 1340-х рр. Під час підготовки I редакції він додає «люблінський контекст» у виклад подій під 1241 та 1281 р. А вже у II редакції сюжети із Любліном стають частиною повідомлень за 1202-1205 рр. та до 1287 р.

В історіографії відзначені редакційні зміни в «Анналах» пояснювалися систематичними помилками, рухом картотеки. Адже Длугош повертався до частини сюжетів, виправляв попередньо написане. Однак, за нашими спостереженнями, «люблінський контекст» у ряді повідомлень «Анналів» є

³⁴⁷ Semkowicz A. Krytyczny rozbiór «Dziejów Polski» Jana Długosza (do roku 1384). Kraków. 1887. S. 247

³⁴⁸ Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 7-8. Varsaviae. 1975. p. 11.

результатом систематичної роботи: Длугош послідовно додає «люблінський контекст» до руських і татарських походів на польські землі. Навіть, якщо при цьому він відштовхується від опосередкованих джерел, він робить це свідомо і з певною метою. Про те, що Длугош переслідував якусь ширшу мету, свідчить сконструйований ним же стражденний образ люблінської землі, яку постійно пустошать крім русинів і татар, також мазовці, литовці, ятвяги та пруссаки.

Інтерес до руських претензій на Люблінські землі міг підігріватись дослідницьким азартом Длугоша, оскільки він знав про захоплення Данилом Романовичем Любліна в 1244 р., але не міг знайти точної дати повернення цих земель до Польщі. Схожа, проте діаметрально протилежна, ситуація трапилася із конструюванням повідомлення під 1302 р. У цьому випадку Длугош мав лише дату відвоювання Любліна, проте не знав, коли русини вдруге захопили місто. Така ситуація підштовхувала Длугоша до ампліфікацій та припущень на основі вторинних джерел. Скоріш за все, руські претензії на Люблін в 1280 р. з'являються в «Анналах» не випадково, а для того, щоб в читача не виникло враження ніби Люблін перебував в окупації русинів з 1244 р. аж по 1302 р.

Не виключено, що на рішення додати Люблінські землі до повідомлень «Анналів» про руські та татарські походи на Польські землі, вплинуло їх географічне положення. Люблін розташований між Руськими землями та Завихвостом – місцем переправи через Віслу. Схоже саме ця деталь підштовхнула Длугоша «опустити» сюжет руських претензій на Люблінські землі в опис подій під 1205 р. Завдяки цьому історик фактично поєднав повідомлення польських джерел про смерть Романа Мстиславовича під Завихвостом та руських джерел, що сповіщали про взяття князем якихось неназваних польських міст. За схожою схемою, внаслідок логічних міркувань, спустошення Люблінської землі з'являється і в повідомленні про перший та третій татарські походи на Польські землі в 1241 р. та 1287 р.

Важливою також є та деталь, що Длугош формував свій твір за античними взірцями, зокрема, готував історичний твір, який має «навчити». Одним із акцентів сконструюваного дидактичного наративу є послідовне засудження міжусобиць поміж польськими князями, а також між монархами та єпископами. Порушення внутрішнього спокою Польської держави в наративі Длугоша призводить до ганебних територіальних втрат чи прикрих спустошень польських земель. У загальних рамках цієї дидактичної ідеї Люблінська земля зайняла важливе місце.

Крім того, імовірно, Длугош «опускаючи» хронологічно люблінський сюжет до 1204-1205 рр. намагався обґрунтувати ще одну важливу ідею. Він явно хоче утвердити свого читача у тому, що, попри численні посягання ворогів на польські землі та навіть випадки тимчасової окупації, всі вони справедливо повертаються до польського «єдиного тіла». У цьому можна вбачати рефлексії Длугоша на сучасні йому події посягання та окупація литвинами Луцької землі. Її Длугош вважав складовою частиною Корони Польської, яка має бути їй повернена на законному «історичному праві».

Висновки

В історіографії багато уваги приділено методам роботи Длугоша з джерелами. Дослідники сходяться в думці, що він часто трансформував і змінював інформацію джерел. Однак питання про специфіку роботи автора «Анналів» над тими хронологічними відрізками, які були погано відображені в джерелах, висвітлене неоднозначно. А. Семкович та низка інших дослідників охарактеризував нашого героя, як автора перехідної доби. На їхню думку, він міг конструювати вірогідні факти, яких не було в джерелах, щоб краще пояснити певні події. В. Семкович-Зарембіна, яка провела колосальну джерелознавчу роботу автографу «Анналів» – охарактеризувала Длугоша, як середньовічного хроніста компілятора, частина дослідників погоджується з нею. Вони пояснюють відмінності тексту «Анналів» від середньовічних джерел систематичними помилками переписувача та самого Длугоша. Проведене дослідження дозволило уточнити це дискусійне питання.

Огляд біографії Длугоша показує, як його сьогодення впливало на рефлексії над минулим, зокрема, запити на певні теми та сюжети. Цьому сприяв політичний досвід, набутий під час виконання численних доручень Збігнева Олесницького, а також неодноразові дипломатичні місії Длугоша, під час яких він познайомився з відомими гуманістами: Сільвієм Пікколоміні, Миколою Кузанським тощо. Спілкування з ними призвело до тіснішого знайомства Длугоша з творами античних класиків (таких як Лівій і Салюстій) та сучасних йому (Сільвій Пікколоміні) істориків. Опрацювання цих творів вплинуло на формування особливої манери опису минулого, яка суттєво відрізнялась від досвіду середньовічних польських хроністів.

Попри те, що Длугош вводить річну систему поділу тексту хроніки замість тематичної, він намагається не просто фіксувати минулі події, а пояснювати їх, шукаючи причинно-наслідкові зв'язки. Тим самим його наратив якісно відрізняється від середньовічної хроніки з її порічним викладом. Водночас, подібно до античних класиків, його твір дидактичного

плану, з позитивними і негативними героями. Їх образи формуються під впливом релігійних переконань, власних упереджень самого Длугоша, а також викликів його сьогодення. – тоді наступне речення видаляємо: На формування позитивних чи негативних образів героїв минулого впливають не лише релігійні переконання Длугоша, а також його ставлення до героїв і подій сьогодення.

Реаліями сьогодення Длугоша було питання «схизматиків», Русь та її належність Польщі. Серед загальних сюжетів тема русько-польських конфліктів особливо цікавила історика. Адже репрезентація минулих успішних польських походів на Русь, як актів інкорпорації, могла додатково легітимізувати «повернення Русі» до складу Корони Польської. Проте не менш важливим для Длугоша була репрезентація успішних руських походів на Польщу, зокрема на Люблін.

Люблінська земля була одним з місць, де відбувались перипетії пов'язані із питанням поновлення польсько-литовської унії в 1450-1460-х рр. На Пйотркувських з'їздах неодноразово обговорювалась актуальна проблема спірних Луцьких та Подільських земель. Длугош був активно залучений до першого етапу цього конфлікту, як секретар Збігнева Олесницького. Вірогідно ці обставини спонукали його інтерес до детальнішого дослідження минулого не лише Волині, а й цього краю. В «Анналах» Длугош вибудував образ стражденної Люблінської землі, яка регулярно потерпала від нападів сусідніх та варварських народів.

Однією з ключових складових стражденного образу Люблінської землі є руські претензії на ці землі, які в джерелах Длугоша починались в 1244 р. із захоплення Любліна русинами та закінчувались в 1302 р. відвоюванням цього міста. Автор «Анналів» не знав, коли відбулось перше повернення цих земель до польських володінь та час повторного захоплення русинами Любліна. Тому він на основі опосередкованих свідчень джерел, вводить спустошення цих земель в опис походу Лева Даниловича на Сандомир в 1280 р. Скоріш за все це був вимушений крок, щоб в читача не виникло враження

про тривале, 57-річне володіння русинами Люблінном. Длугош будь-які посягання, тим більше втрати територій сприймав дуже болісно, оскільки це нагадувало про нещодавню «втрату» Луцької землі, яку він вважав «невід'ємною» частиною Корони Польської. Тому він робить обставини першого та другого тримання русинами Люблінських земель максимально непомітними для читача. Однак він все ж про них згадує.

Навіть більше – Длугош хронологічно опускає сюжет руських претензій на Люблінські землі до подій 1205 р. під Завихвостом, де під час невдалого походу загинув князь Роман Мстиславич. Вірогідно таке рішення автор «Анналів» приймає внаслідок логічних міркувань. Відштовхуючись від географічного розташування міста: шлях з руських земель до Завихвосту мав проходити через Люблінські землі. Завдяки цьому Длугош зміг пояснити відомості Суздальського літопису, який він очевидно мав в якомусь списку. До схожих «географічних міркувань» Длугош вдається, опускаючи «люблінський контекст» до першого татарського походу в 1241 р. Таким чином наше дослідження підтверджує зроблені ще А. Семковичем висновки, що Длугош інколи конструював вірогідні на його думку події.

І тут варто згадати, що автор «Анналів» формував свій наратив за античними взірцями. Тому він вдавався до ампліфікацій в певних сюжетах з чіткою дидактичною метою, а не лише для того, щоб краще пояснити ті чи інші події. Люблінська земля в «Анналах» розташована на перехресті декількох ширших сюжетів: внутрішніх міжусобиць та численних інтервенцій, які Длугош тісно пов'язує між собою.

Проведене нами джерелознавче дослідження приводить до висновку, що Длугош писав «Аннали», як цілісний твір, з певною дидактичною метою та політичною спрямованістю. Хоч на перший погляд може здатись, що «Аннали» є лише «сирим» нашаруванням малопов'язаних між собою фактів, виписок з джерел.

Окремо слід наголосити, що порівняння тексту «Анналів» з повідомленнями Суздальського літопису чи ГВл для реконструкції минулого

Галицько-Волинського князівства не є релевантним рішенням. Адже Длугош писав свої «Аннали» на основі цих джерел і конструював уже свою власну версію подій. Саме тому текст Анналів Польщі не може бути джерелом для реконструкції подій історії Галицько-Волинського князівства, рівноцінним із згаданими літописами.

Список використаних джерел та літератури:

1. Джерела:

1.1. Неопубліковані (архівні документи):

1. Ioannes Dlugossii. Annales Poloniae ad annum 1406. Autographum. Fundacja XX. Czartoryskich. URL: <https://dlugosz.polona.pl/pl/rekopisy-i-edycje/autograf> (дата звернення 17.05.2024)

1.2. Опубліковані джерела:

1. Cromeri M. De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX. Basilea, 1558.
2. Historia Polonica Ioannis Długossi sev Longini canonici. Cracovien, 1615.
3. Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973
4. Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 7-8. Varsaviae. 1975
5. Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 9. Varsaviae. 1978
6. Ioannis Dlugossi. Articuli de incorporatione Masoviae (1462) / Monumenta Poloniae historica. Pomniki dziejowe Polski. Kraków, 1893. T. 6. S. 623-627
7. Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księgi 1-2. (do 1038). Warszawa, 2009
8. Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księgi 5-6. (1140-1240). Warszawa, 2009
9. Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księgi 7-8. (1241-1299)
10. Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księgi 9. (1300-1370). Warszawa, 2009
11. Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księgi 11. (1413-1430). Warszawa, 2009
12. Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księgi 12. (1445-1461). Warszawa, 2009

13. Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księgi 12. (1462-1480). Warszawa, 2009
14. Monumenta Poloniae historica. Pomniki dziejowe Polski. Lwów, 1872. T. 2
15. Monumenta Poloniae historica. Pomniki dziejowe Polski. Lwów, 1878. T. 3.
16. Полное собрание русских летописей. Т. 1. Лаврентьевская Летопись. Ленинград, 1926
17. Полное собрание русских летописей. Т. 2. Ипатьевская летопись. Санкт-Петербург, 1908.
18. Стрийковський М. Літопис польський, литовський, жмудський і всієї Руси / ред. О. Купчинський. Наукове товариство ім. Шевченка. Львів, 2011.
19. Хроника магистра Винцентия Кадлубка // Щавелева Н.И. Польские латиноязычные средневековые источники. Москва: Наука, 1990. С. 76-140

2. Література:

2.1. Монографії:

1. Bobrzyński M., Smolka S. Jan Długosz. Jego życie i stanowisko w piśmiennictwie. Kraków: Wydawnictwo Konstantego Hr. Przeczdzickiego, 1893. 333 s.
2. Bömelburg H. J. Polska myśl historyczna a humanistyczna historia narodowa (1500-1700). Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, 2011. 860 s.
3. Dąbrowski D. Daniel Romanowicz Król Rusi (ok. 1201-1264). Biografia polityczna. Kraków, 2012. 538 s.
4. Dąbrowski J. Dawne dziejopisarstwo polskie (do roku 1480). Zakład Narodowy im. Ossolińskich. 1964. 267 s.
5. Finkel L. Marcin Kromer, historyk polski XVI wieku. Rozbiór krytyczny, Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń. Wydziału Historyczno – Filozoficznego Akademii Umiejętności. 1883. 208 s.
6. Frost R. The Oxford History of Poland-Lithuania: Volume I: The Making of the Polish-Lithuanian Union, 1385-1569. Oxford. 2015. 565 p.

7. Halecki O. Ostatnie lata Świdrygiełły i sprawa wołyńska za Kazimierza Jagiellończyka. Kraków. 1915. 315 s.
8. Halecki O. Przyłączenie Podlasia, Wołynia i Kijowszczyzny do Korony w roku 1569. Kraków-Warszawa. 1915. 245 s.
9. Jusupovic A. Kronika halicko-wołyńska (Kronika Romanowiczów) w latopisarskiej kolekcji historycznej. Kraków-Warszawa. 2019. 204 s.
10. Labuda G. Zaginiona kronika w Rocznikach Jana Długosza: próba rekonstrukcji. Poznań. 1983. 308 s.
11. Lewandowski I. Penu historicum. Łacińskie traktaty metodologii historii w dawnej Polsce (do końca XVII wieku). Poznań, 2014. s. 43-77.
12. Potkowski E. Książka i pismo w średniowieczu : studia z dziejów kultury piśmiennej i komunikacji społecznej. Pułtusk. 2006. S. 161-181
13. Rozbiór krytyczny Annalium Poloniae Jana Długosza: Z lat 1385-1444 / red. J. Dabrowski, S. Gawęda. T.1. PAN, 1961
14. Semkowicz A. Krytyczny rozbiór «Dziejów Polski» Jana Długosza (do roku 1384). Kraków. 1887. 407 s.
15. Semkowicz-Zarembina W. Powstanie i dzieje autografu Annalium Jana Długosza. Krakow, 1952. S. 3-57
16. Włodarski B. Polska i Ruś 1194 – 1340. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1966. S.7-242.
17. Галицько-Волинський літопис. Дослідження, текст, коментар / ред. М. Котляр. Київ: Наукова думка, 2002. 400 с.
18. Галицько-Волинський літопис. Текстологія / ред. О. Толочко. Київ, Академперіодика, 2020. 929 с.
19. Головка О. Русь і Польща в міжнародному житті Європи (X – перша половина XIII ст.). Київ, 2021. 600 с.
20. Грушевський М. С. Історія України-Руси. – Львів: 1905. Т. 3. 605 с.
21. Грушевський М. С. Історія України-Руси. – Львів: 1905. Т. 4 552 с.
22. Дейвіс Н. Європа: Історія / Пер. з англ. П. Таращук, О. Коваленко. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. 1463 с.

23. Карнаухов Д. В. Концепции истории средневековой Руси в польской хронографии эпохи Возрождения. Новосибирск. 2010. 291 с.
24. Лимонов Ю. А. Культурные связи России с Европейскими странами в XV - XVII вв. Санкт-Петербург. 1978. 272 с.
25. Шахматов А. А. Разыскания о древнейших русских летописных сводах. Санкт-Петербург. 1908. 687 с.
26. Щавелева Н. И. Древняя Русь в «Польской истории» Яна Длугоса (книги I-VI): Текст, перевод, комментарий. Москва: Памятники исторической мысли, 2004. 495 с.
27. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Київ: Критика. 2006. 584 с.
28. Wilkiewicz-Wawrzyńczykowa A. Spory graniczne polsko-litewskie w XV-XVII w. Wilno: Drukarnia artystyczna «Grafika», 1938. 201 s.

2.2. Статті:

1. Banaszkiewicz J. Kronika Dzierzwy – problem wykładu dziejów ojczystych w XIV wieku. *Studia Źródłoznawcze = Commentationes*. 1977. № 22. s. 89-95.
2. Barycz H. Dwie syntezy dziejów narodowych przed sądem potomności: losy «Historii» Jana Długosza i Marcina Kromera w XVI i pierwszej połowie XVII wieku. *Pamiętnik Literacki*. 1952. № 43. s. 194-251
3. Bielaszka-Podgórny B. Mityczne wschodnie granice Polski w Chorographia Regni Poloniae a rzeczywistość polityczna w czasach Jana Długosza. *Res Gestae. Czasopismo historyczne*. 2017. № 4. s. 31-54
4. Bielaszka-Podgórny B. The Fight for the Kingdom of Halych After the Death of Vladimir Yaroslavich's Based on the «Chronicles» of Jan Długosz's from 1198. *Studia Sandomierskie. Teologia-Filozofia-Historia*. 2016. № 23. s. 5-29
5. Biskup M. Jan Długosz (1415-1480) jako historyk Polski i krajów Europy środkowowschodniej // Górski K., Biskup M. Kazimierz

- Jagiellończyk: zbiór studiów o Polsce drugiej połowy XV wieku. Warszawa: Państwowe Wydaw. Naukowe. 1987. S. 316-33.
6. Borkowska. U. Treści ideowe w dziełach Jana Długosza. Kościół i świat poza Kościołem. Lublin 1983. S. 3-21
 7. Cynarski S. Uwagi nad problemem recepcji «Historii» Jana Długosza w Polsce XVI i XVII wieku. *Długossiana: Studia historyczne w pięćsetlecie śmierci Jana Długosza* / red. S. Gawęda. Kraków, 1980 s. 281-292.
 8. Chrzanowski I. Jan Długosz. *Czytelnik. Portrety literackie*. 1948. № 1. 23 s.
 9. Dabrowski D. Badając Kronikę halicko-wołyńską (Kronikę Romanowiczów). Rozważania na marginesie opracowania Oleksija Tołoczki. *Kwartalnik Historyczny*. 2023. № 130. s. 379-394
 10. Dabrowski D. Czy Jan Długosz pisał siódma księgę «Annalium» konyuształ z Kroniki halicko-wolynskiej lub źródła jej pokrewnego? *Ruthenica*. 2004. № 3. C. 150-185
 11. Dąbrowski D. Stosunki polityczne Lwa Daniłowicza z sąsiadami zachodnimi w latach 1264–1299/1300 r. *Галичина та Волинь в добу середньовіччя. До 800-річчя з дня народження Данила Галицького* / ред. Я. Ісаєвич та ін. Львів, 2001. С. 42-70
 12. Dymmel P. Uwagi nad historią tekstu w autografie «Annales» Jana Długosza. *Venerabiles, nobiles et honesti. Studia z dziejów społeczeństwa Polski średniowiecznej* / red. A. Radziwiński. Toruń, 1997. s. 467-476
 13. Dymmel P. Życie i twórczość Jana Długosza w bibliografiach opisane. *Studia Archiwalne*. 2018. № 5. s. 153-183
 14. Koczerska M. État et perspectives des recherches sur Jan Długosz. *Acta Poloniae Historica*. 1985. № 52. p. 171-219
 15. Koczerska M. Mentalność Jana Długosza w świetle jego twórczości. *Studia Źródłoznawcze = Commentationes*. 1971. № 15. s. 109-140
 16. Koczerska M. Piętnastowieczne biografie Zbigniewa Oleśnickiego. *Studia Źródłoznawcze = Commentationes*. 1979. № 24. s. 5-82

- 17.Kowalczykówna M. Wypisy do biografii Jana Długosza z ksiąg sądowych kurii metropolitalnej w Krakowie. *Analecta Cracoviensia*. 1980. №12. s. 273–315.
- 18.Ozog K. Kontakty personalne i instytucjonalne Jana Długosza z krakowskim środowiskiem uniwersyteckim. Uwagi o stanie i perspektywach badań. *Studia Źródłoznawcze = Commentationes*. 2017. № 55. s. 163-172
- 19.Nikodem J. Zbigniew Oleśnicki w dziełach Jana Długosza. *Nasza Przyszłość*. 1997. № 87. s. 73-121
- 20.Nikodem J. Zbigniew Oleśnicki wobec unii polsko-litewskiej do śmierci Jagiełły. *Nasza Przyszłość*. 1999. № 91. s. 101-151
- 21.Nikodem J. Zbigniew Oleśnicki wobec unii polsko-litewskiej w latach 1434-1453. *Nasza Przyszłość*. 1999. № 92. s. 85-135
- 22.Osiński K. Kilka uwag o działalności dyplomatycznej Jana Długosza w latach 1448-1450. *Śląskie Studia Historyczne*. 2014. № 20. s. 23-35
- 23.Gawlas S. Świadomość narodowa Jana Długosza. *Studia Źródłoznawcze-Commentationes*. 1983. №. 27. s. 3-67.
- 24.Solicki S. Metoda pracy nad dziejami obcymi w *Annales Poloniae* Jana Długosza. *Studia Źródłoznawcze-Commentationes*. 1977. № 22. s. 105-111
- 25.Woroniecki J. Pobyt Długosza na zamku lubelskim 1473-1476. Lublin. 1913. 29 s.
- 26.Войтович Л. Лев Данилович і боротьба за краківський престол в останній чверті XIII ст. *Проблеми слов'янознавства*. 2014. № 63. С.9-21
- 27.Войтович Л. Ще раз про загадку загибелі князя Романа Мстиславовича. *Княжа доба: історія і культура*. 2015. № 9. С. 9-22
- 28.Гейштор А. Образ Руси в средневековой Польше. *Культурные связи России и Польши. XI–XX вв.* / ред. Я. Щапов. М., 1998. С. 17-27.

29. Гейштор А. Теория исторической науки в Польше XVI в. *Культурные связи народов Восточной Европы в XVI в.* / ред. Б. Рыбаков. М., 1976. С. 32-44
30. Головка О. Останній похід князя Романа Мстиславича у джерелах та історичній думці. *Український історичний журнал*. 2009. № 4. С. 28-47
31. Затилюк Я., Кириченко К. Повідомлення «Анналів» Яна Длугоша про коронацію Данила Романовича та їх походження. *Ruthenica*. 2016. № 13. С. 108-136.
32. Карнаухов Д. Польская историческая книга как феномен интеллектуальной культуры эпохи Возрождения. *Библиосфера*. 2013. № 3. С. 49-58.
33. Майоров О. Зовнішня політика Галицько-Волинської Русі часів Четвертого Хестоного походу: стосунки з Німеччиною, Візантією та Польщею. *Ruthenica*. 2008. № 7. С. 105-129
34. Щавелева Н. Князь Роман Галицкий в культурно-исторической традиции Польши и России. *Культурные связи России и Польши. XI–XX вв.* / ред. Я. Щапов. М., 1998. С. 27-38.
35. Мицик Ю. Відомості про Україну XIV ст. в хроніці Яна з Чарнкова. *Магістеріум. Історичні студії*. Національний університет "Києво-Могилянська академія". 2004. Вип. 17. С. 93
36. Келембет С. Фінал «Королівства Русі»: боротьба за галицько-волинські землі в 1340 – 1351 рр. *Ruthenica*. 2020. № 16. С. 79-87
37. Перфецький Є. Перемишльський літописний кодекс першої редакції в складі Хроніки Яна Длугоша. *ЗНТШ*. Львів. 1928. Т. 149. С. 31-83.
38. Клосс Б. М. Русские источники I – VI книг Анналов Длугоша. // Щавелева Н. И. Древняя Русь в Польской истории Яна Длугоша (книги I-VI): Текст, перевод, комментарий. М.: Памятники исторической мысли, 2004. С. 34-52.

3. Довідкові (бібліографічні) видання, енциклопедії, словники

1. Dąbrowski J., Dunin S. Polski słownik biograficzny. Kraków. 1939-1946. T. 5. 480 s.

Додатки

Додаток 1. Титулатура князя Романа Мстиславовича в «Анналах» Яна Длугоша³⁴⁹

1185. (...) Letus eo nuncio Wladimirus rem ad Belam Hungarie regem defert oratque, ut qui exulem in dubiis et fractis rebus exceperat, tenuerat, aluerat, eundem rebus confirmatis et feliciorum sortem nactis dignaretur militum, equorum et sumptuum ad repetendum ducatum relevare presidio, cum Kazimiri Polonorum ducis sciret sibi insidias et hostilitatem imminere, qui morte <Msczislai> comperta **Romanum Wladimiris ducem** in eius locum substituendum ad Halicziam transmiserat. (...) p.136-137

1191. (...) Excesserat in id temporis Kazimirus dux in Russie partes, **quedam negocia inter Romanum Wladimirie et Wszewoldum Belsensem duces** (de finibus enim suorum ducatum contenderant) compositurus. (...) Kazimirus autem Polonorum dux et monarcha novitate huiusmodi intellecta illico Cracowiam cum Polonorum paucis et cum **Romano Wladimiriensi, Wszewoldo Belzensi ducibus** <et Nicolao Cracoviensi palatino> advenit. (...) Solu<s> Henricu<s> Kyetlicz, cuius consilio constabat Mye<cz>sz<laum> Senem regi et ad recuperandum monarchiam impelli, <et qui omnis> dissensionis civilis inter fratres <fuerat> occasio, <ad> ecclesia <m maiorem et in eius criptam, sceleris sui conscius> in qua latere estimans, confugerat <ubi et latitabat. (...) Interea Henricus Kyetlicz ex cripta tumultu audito aggressus, catervis vulgi tamquam ignotus permixtus, de castro nitebatur et sperabat effugere, quod cum facere nequisset, captus ad Kazimirum ducem deducitur, quem dux probris confusum et alapis cesum, **duci Romano** in captivitatem tradit, et ne inter fratres seminarium esset futuri> <dissidii, ipsum> in exilium Russiam relegat, ubi consenescentes moritur; **Romanum Wladimiriensem et Wszewoldum Belsensem duces** cum Ruthenorum copiis, qui sibi tulerant solacia, in Russiam remittit. (...) p. 148-151

1194. [Russie principes conventu apud Kyoviam celebrato expeditiinem contra Polowczos regiones easo assidua irrupcione vastantes indicunt. Itaque quamprimum tempus estivale advenit, Swanthoslaus Wszewoldicz Kyoviensis dux, Rurik Rostislawicz, Hleb Swanthoslavicz, Hleb Iurgyovicz Tvroviensis, Wlodimirus Hlebowicz, Mstislaus Romanovicz, Yszaslaus Davidovicz et Wszewoldus Mstislavicz duces, item milites Haliczienses, Wladimirienses et Luczenses per **Romanum ducem Wladimiriensem** transmissi in terram Polowczonum adveniunt et vicesima Iunii die cum Polowczis in maxima et forti multitudine in occursum eorum euntibus congressi Polowczos de sua virtute gloriantes cede magna in brachio Dei confligunt et prosternunt multisque cesis aut captis, paucis vero effugientibus castris eorum et tabernaculis potiti prediis et spoliis onusti victores cum gloria revertuntur.] p.158-159

1195. (N)ON IGNARI Cracowienses barones et milites, quanto studio et cura, qualique animo et apparatu, quantis denique copiis Mye<cz>sz<laus> Senex Maioris Polonie dux bellum ipsis indicturus procedat, arma et ipsi de principatibus Cracowiensi, Sandomiriensi, Lublinensi, Maszowiensi, Cuŷawiensi, Brzestensi supra Bug siti ceterisque Russie oris, que Kazimiro, dum

³⁴⁹ Текст подано за: Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973. Пізніші вставки в текст виділено трикутними дужками <...>, текст вставок подано курсивом. Дописані на вільне між абзацами місця цілісні сюжети виділено квадратними дужками [...]. Речення де Роман Мстиславович не згаданий на ім'я або про нього не йдеться – пропущено, ці місця виділені круглими дужками (...). Жирним шрифтом виділено роки та титулатуру князя.

viveret, parebant, expediunt, **Romanum insuper <Mstislavicz> Wladimirie ducem** et filiorum Kazimiri ducis affinem, multis beneficiis per Kazimirum obstrictum in sui suffragium accersunt. Tribus quoque agminibus, quorum unum Nicolaus pallatinus Cracowiensis, alterum Goworcus pallatinus Sandomiriensis, tertium **Romanus Wladimiriensis alias Luczensis dux** ducebant, Mýe<cz>sz<lauo> Seni Maioris Polonie duci et suis auxiliariis obviam procedunt, populacionem agrorum et villarum, quibus iam Mýe<cz>sz<laus> Senex ignem iniici iusserat, prohibitori. (...) Cracowienses enim milites nondum auxiliares duces Mýe<cz>sz<lauo> scientes advenisse, ne simul cum omnibus pugnare cogerentur, acies Mýe<cz>sz<laui> faciliorem victoriam consecuturi invadunt; et sinistrum cornu **Romanus dux**, dextrum Nicolaus pallatinus Cracowiensis tenebat, Goworcus Sandomiriensis pallatinus in subsidiis relictus erat. (...) **Romanus insuper <Mstislavicz> Wladimiriensis dux** pluribus vulneribus adverso pectore acceptis, dum suos Ruthenos partim stratos partim in fugam versos conspiceret, e prelio et ipse periculum vitaturus declinat. (...) p.161-163

(...) Advenit interea aliquis ex prelio fugiens et pontifici de exitu belli avide sciscitanti respondet magna cede Cracowienses et Sandomirienses et **Romanum ducem Wladimirie** cum exercitibus eorum per Mýe<cz>sz<laum> Senem Maioris Polonie ducem contritos esse et tam pallatinos quam **Romanum cum** primoribus in acie cecidisse Mýe<cz>sz<laum> que ducem triumphali pompa insignitum et spoliis atque signis debellatorum a se hostium onustum celeri cursu ad occupandam Cracoviam contendere. (...) Fulco autem episcopus quid veritas contineat gestiens agnoscere, unum e presbiteris suis sub dissimulato habitu in certaminis locum singula, que et quali ordine acciderint et quis successus pallatinos Cracowiensem et Sandomiriensem **ducem que Romanum** maneat, exploraturum iubens illum impigrum, diligentem et cautum esse. Qui cum pedestri itinera in prelii locum ante occasum solis pervenisset, et ab hiis, qui semineces relictus erant et ab hiis, qui interfectorum aut animas exalancium legebant spolia, percunctata rescitaque veritate ad presulem suum Fulkonem reversus, singula eo ordine, quo acciderant, exponit, referens Mýe<cz>sz<laum> Senem Maioris Polonie ducem et pro nece filii sui Boleslai, et pro vulnere pro victo discessisse, Goworicium Sandomiriensem pallatinum a Mýe<cz>sz<lao> Oppoliensi duce et suo exercitu, qui supervenerat, conflictum et captum esse, **Romanum <Mstislavicz> ducem** in Russiam sauciatum, ceteros, prout quemque casus tulit in loca varia abiisse. Et Fulco quidem episcopus merore nimio consternatus, pupillis et patrie consulturus nocte subsequenti **ducem Romanum** consecutus obnixie rogat, quatenus cum hiis, qui illum sequebantur, reliquiis Cracoviam redeat, arcem et filios ducales contra seviciam Mýe<cz>sz<laui> Senis, quem sperabat supplemento militum habito ad occupandam Cracoviam reversurum, defensurus. Sed **Romanus dux** duplici se prepeditem causa respondet: et defectu milicie, que aut prelio corruerat aut fuga defluerat, et acceptis vulneribus, que tume <scebant>. (...) p.164-165

1198. (...) Collaudatos et blande habitos dux Lestko precedere iubet; verum illi Lestkoni et suis curatoribus infensi, quod rumore vulgato cognoverant, **Romanum <Mstislavicz> Wladimirie ducem** se pro duce et preside Lestkonem locaturum, armis correptis obviam Lestkoni uti hosti procedunt. (...) p. 168-168

(P)LENAM et castri et tocius Halicziensis ducatus Lestkone Polonorum duce possessionem consecuto, tum demum inter competitores de ducatu Halicziensi Russie duces in alcus certamen res venit, et post longa litigia inter illos ventilata, ceteris a proposito resilientibus, solus

Romanus <*Mstislavicz*> **Wladimiriensis dux**, mortui Halicziensis ducis <*nepos*> germanus, ducatum Halicziensem sibi conferri ratione et respectu multiplici deposcebat; isque ceteros duces Russie a petendo ducatu Halicziensi tum rogando et persuadendo tum terrendo averterat. (...) Difficilis apud Lestkonem Polonorum ducem et consiliarios suos huiusce rei decisio visa consumacionem illius in plures dies, sub quibus **dux Romanus** submissius se gerens Halicziensem ducatum non iure sed precario, non in proprietatem et titulum sed in procuracionem et regimen temporaneum sibi petebat mandari, extraxit. Nemo erat ex consiliariis Polonorum, cui satis placeret tam fecundum ducatum **Romano** suapte inter Ruthenos diviti et potenti, ne in superbiam erectus calcitraret et ex subdito hostis infestus fieret, conferri, sed ducatum ipsum Regno Polonorum velut utilem et valde pernecessarium plures allaturum comoditates uniri; Halicziensium insuper baronum et militum et querelis et precibus movebantur, qui sibi callidum et versipellem principem, varia tyrannide in se usurum, dari et prefici abhorrebant. Offerebant preterea Lestkoni Polonorum duci, si in formam provincie redacti **Romano** non committerentur, auri, argenti, gemmarum, vestium, equorum, boum et armentorum certam quantitatem annis singulis pensuros. Movebant ista Lestkonem principem et Polonorum consiliarios; respectus tamen futuri cum **Romano**, si refutatum iri suas preces contingeret, belli, et superimpendens a Mÿe<cz>sz<laou> Sene Maioris Polonie hostilitas, ne pro uno et eodem tempore a fronte et tergo urgerentur, Lestkonem ducem et Polonorum consiliarios pervicit, ut propriis comoditatibus et ceterorum ducum Russie ac Haliciensium militum petitionibus neglectis Haliciensem ducatum **Romano Wladimiriensi principi**, subiectum illum atque fidum putantes sibi futurum conferrent, ipsumque tunc de ducatu predicto investirent, et illius possessionem non sine Halicziensium amaro cruciatu, multiplex malum sibi ominancium, contraderent, **Romano** fidem, devocionem et obedienciam in ducem Polonorum Lestkonem, equitatem vero et iusticiam in Haliczienses milites et subditos se iureiurando astringente et vovente custoditurum. (...) p.169-171

1199. Haliciensem provinciam **Romanus Wladimiriensis dux** favore, liberalitate et largicione Lestkonis Albi Polonorum ducis consecutus Halicziensibus cepit primum esse blandus, mox infestus, et ad extremum truculentus nec sua, quam de regendo Halicziensi principatu in iusticia et equitate duci Polonorum Lestkoni prestiterat, sponsio fuit constans et diuturna; sed iureiurando et federe prevaricato primos Halicziensium nichil hostile de illo suspicancium ad se evocatos captivat, e quibus quosdam publico trucidat gladio, alios infodit mergitque zabulo, alios membratim coram discerpit, alios excoriat, alios exenterat, plures quasi signum ad statuam ligatos missilibus conficit varioque mortis genere interimit. Cum autem occisorum militum affines, consanguinei et filii, et fere universa nobilitas tam feda crudelitate perculsa in vicinas regiones diffugisset, omnem suis eiulatibus et querelis in Lestkonem Polonorum ducem et Polonos, quod sibi tam efferum, nichil preter humanam effigiem humani habentem principem prefecissent, culpam retorquentes, **Romanus** suis artibus usus exquisitis blandimentis et promissionibus illos revocat et parumper in 'honore et favore habitos variis tandem excruciatos interficit tormentis, et fere universam Halicziensium nobilitatem tyrannide sua enecat et extinguit, solitus eo pro excusando suo scelere; quasi solenne quodammodo et celeste oraculum extiterit; uti proverbio: neminem melle apum nisi prius examen oppresserit, secure vesci posse. (...) <*iam tacitos sepenumero superimpendentem Romani tyrannidem in se quoque ominantes aliquando recisuram*>. p. 173-174

1204. (...) **Romanus namque Wladimiriensis dux**, qui ex concessione et munificencia Lesthkonis eciam Halicziensem adeptus erat principatum, cognoscens illum a monarchia et principatu Cracouiensi excidisse et tantummodo ad Sandomiriensem, Lublinensem, Mazowiensem et Cuyawiensem ducatus redactum esse, contemptui illum, tum propter diminutam potenciam, tum propter lasciviam et nondum ad virilem etatem pertingentem et cuiuslibet iniurie opportunam, habere cepit. (...) Tulit aliquanto tempore Lesthko dux atroces huiusmodi iniurias et missis ad **Romanum** nunciis redire ad bonam mentem monebat, existimans se illius temeritatem benivolencia magis quam hostilitate reciproca sanaturum. Verum dum **Romanus** ex verbis et legacionibus <Lestko>ni<s> inflatus magis quam correctus nichil pacificum responderet, repressalibus Lesthko uti cepit et vicissitudinariis ordinatis presidiis Ruthenos temere progressos et ad spolia effusos aliquot certaminibus secundis stravit eorumque insolenciam brevi compescuit. p. 191-192

1205. Excursionibus privatis et levibus Romanus **Msczyslawicz Wladimiriensis et Halicziensis dux**, Kazimiri olim Cracouiensis et Sandomiriensis ducis germanus nepos ex sorore, quibus actenus Polonorum oras vexaverat, non contentus, in id temeritatis grassatus est, ut Lesthkonis et Cunrado principibus et dominis suis, quibus fidem et subieccionem iureiurando se servaturum obligaverat, generale bellum inferre et principatus eorum non horreret invadere. Animum siquidem **Romani** magnum suapte et ferocem, opes imense tyrannide quesite, Russia fere universa subacta, equestres et terrestres copie ex ipsa Russia coacte, Polonorum imperium lacerum et distractum et in plures scissum principatus, procerum regni scismata et discordie, ducum quoque ipsorum Lesthkonis et Cunradi semiplena etas ad inferendum bellum magnopere accendebant. (...) Prius tamen quam exercitibus et copiis in unum congestis Russie finibus excederet, mittit **Romanus Mszczyslawicz dux** ad sui scismatici rittus Wladimiriensem episcopum nuncios speciales cum donis, rogans, ut sibi in Polonicam expeditionem processuro et triennio Polonos vastaturo, quo felicius bellum tractet et de hostibus trophea referat, pontificali auctoritate benedicat. At Wladimiriensis episcopus missa munera dedignatus, nunciis eciam benedictionem instancius flagitantibus respondet non se **Romano duci** impia bella aggredienti et Polonis non tam iniustum quam execrabile bellum inferenti, cum seponumero Poloni pro Ruthenis contra barbaras naciones pugnantes capita sua morti et periculis obicere consuerint, benedicturum. Super qua responsione **dux Romanus** nimio exagitatus furore episcopo Wladimiriensi remandat se eam contumeliam capitis truncacione pontificalis, cum ex Polonico bello redierit, ulturum. Sed eius minas episcopus Wladimiriensis negligens reintimat frustra se terroribus exagitari, quoniam et mors sibi pro veritate nunquam pavidam fuerit, et **Romanus**, an ex néphario bello rediturus sit, ignoret. (...) Maximis itaque et frequentibus copiis ex equestri et pedestri milite coadunatis primo estatis tempore **Romanus Ruthenorum dux** in terras Polonorum descendens Lublinensem regionem sibi finitimam primum invasit castrumque Lublinense, quod per presidium Polonorum militum tenebatur, obsidione cinxit et pro eius conquisicione plures conatus et studia, Polonis arcem probe defendentibus, integro mense intendere non destitit <matronas, uxores et filias militum captivas in quadam indagine, ut pecora, precepit detineri et a suis Ruthenis permisit impudice tractari>. (...) **Romanus** ab exploratoribus cercior factus Lestkonem et Cunradum exercitibus collectis in armis esse obsidione Lublinensi soluta, quam sibi minus prospere videbat provenisse, in ultiores Polonorum regiones, singula rapinis et flammis consumendo procedis <minaturque se non solum Polonie Regnum vastaturum, sed et Paginam Divinam Latinorum exterminaturum. Mittitur itaque Fulco Cracoviensis episcopus cum Vito Ploczensi episcopo cum aliquibus baronibus ad

furiam eius mitigandam et pacem tractandam, offerendo satisfaccionis equitatem, si Poloni in aliquo federa societatis temerassent. At ille dolos in pectore versans, pacem policitans et nuncios circumventos remittens in ulteriora grassari cepit. Quosdam quoque clericos captivos ictibus sagittarum iussit obrui, ut eliceret ab eis fidelem relacionem, ubinam Lestko cum exercitu latitaret.> (...) Quorum cum irideret relaciones, milites, quos pro excubiis tenendis transmiserat, exploratorum sententiam confirmant, sed cum hiis quoque **Romanus** discrederet et Polonos nequaquam secum pugnatos asseveraret, decima nona Iunii mensis, sanctorum Gerwasii et Prothasii martirio dicata die sole oriente Lesthko et Cunradus duces cum Polonorum exercitibus, *<quorum Cristinus palatinus Mazovie erat ductor>* adveniunt et ordinatas acies decernere parati ostendunt. **Romanus** ex fastuoso trepidus factus, vix primas acies urgentibus et infestantibus illum Polonorum sagittariis explicare in arto spacio permissus, copias et ipse suas tumultuario magis quam legitimo more educit et signis collatis dimicat. (...) Abundante tamen multitudine et **Romano** integros pro cadentibus aut vulneratis subducente, providencia et solitudine **ducis Romani** prelium in pluribus locis inclinatum restituitur. Poloni non Ruthenis, sed **duci Romano** velut proditori fidefrago et transfuge irati ad illius occisionem ardentissime conspirant, et globo facto **Romanum** inter primos pignantem et ex insignibus cognitum adorti invadunt. (...) Rutheni visa, cum dudum in fugam, nisi **Romanus** obstitisset, spectassent, terga vertunt et in flumen Wislam, a quo haud longe pugnatum est, prout quemque sors ferebat, ceci et desperati prosiliunt, et in gurgites undarum prolapsi catervatim vir virum premens suffocabantur. *<Plerique eciam rippa Visle, ad quam natando fugiebant, ab ungulis equorum contrita cadente absorpti sunt>* pauci, quos aut nandi ars aut equorum forcium robur adiuverant, tranarunt et hii quoque maiori ex parte a militibus Polonorum eos usque ad Wladimiriam nocte et interdum persequentibus, nonnulli ab aggrestitibus, vel dum errarent in silvis vel hospitarentur in villagiis, trucidati vel capti sunt et de **Romani** illo potentissimo frequentissimoque exercitu pauci admodum evasisse comperti sunt, qui suis tam ingentem cladem nunciarent. (...) Cadaver **Romani** ducis, quod iam Sandomirie iussu Lesthkonis ducis sepultum erat, exhumatum, per Ruthenorum proceres, omnibus, quos ceperant ex Polonis, restitutis in libertatem captivis, in mille marcis argenti ad sepulturam a Lesthkone Polonorum duce redemptum et in Wladimiriam delatum. (...) Cedes **Romani ducis** et suorum exercituum adeo Ruthenorum proceres nacionesque attriverat atque humiliaverat, ut ultra non adderent Polonorum terras lacescere. Episcopus Wladimiriensis maximum ex illa apud suos Ruthenos preconium consecutus fama et opinione quasi futuri eventus prescius cladem **duci Romano** predixerit, celebris habebatur. Fertur **Romanus** nocte cladem precedente per quietem sompniasse, quod parvus avium rubra capita, quas «sczygelky» appellamus, numerus ab ea parte, qua Sandomiria sita est, adveniens, maximum passerum numerum devoravit. (...) p. 192-197

VASTACIONEM crudelem, quam in se terrisque suis Russie duces a Polowczis pertulerant, dolentes in eam diem eis transisse impunitam, expeditionem contra Polowczos concludunt et indicunt. Et opportuno tempore adveniente vadunt duces Russie cum copiis suis ex equite et pedite collectis contra Polowczos, videlicet Rurik Kyowiensis, Iaroslau Pereaslaviensis, Magni Wszewoldi filius, **Romanus Mscislowycz Halicziensis et Wladimiriensis** et Roscislaus Mscislowicz. (...) Et quoniam Rurik Kyowiensis dux Polowczos ad vastandum Russie terras conduxerat et omnium malorum, que in terris Russie patrata fuerant, auctor extiterat, a **Romano Mscislawicz Halicziensi et Wladimiriensi duce** ceteris rogantibus et probantibus, dum ex Polowczis redirent, captivatur. (...) p. 197

SWANTHOSLAUS Mscislawycz dux intelligens Kyowiensem sedem vacuam principe esse faventibus Kyoviensibus arcem Kyowiensem ingreditur, ceteris id munus suscipere tunc metu **Romani Mscislawicz Halicziensis ducis** non audentibus, in illa in monarche morem principaturus. Quod cum **Romano Mscislawicz Halicziensi duci** molestissimum foret, quippe qui Ruthenorum monarcha reputari et summam rerum Ruthenicarum apud se consistere voluit, cum potentiis suis in Kyow adveniens Swanthoslaum Mscislawycz ex Kyow cum ignominia exturbat et depellit in sedeque Kyowiensi Roscislaum Rurikowicz, quem apud se tenebat captivum, locat. p.198

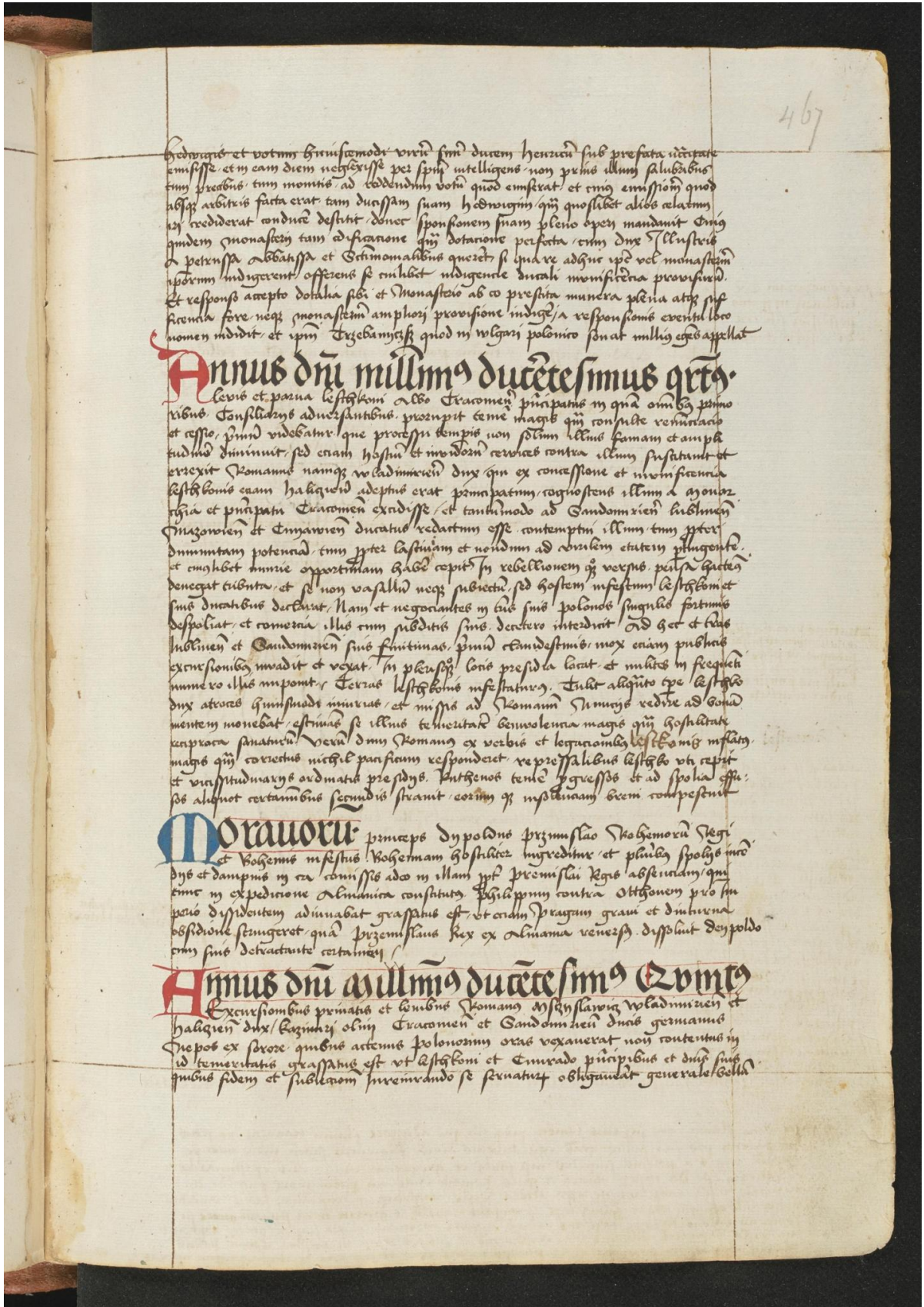
Додаток 2. Порівняльні таблиці повідомлень ГВл та «Анналів» Яна Длугоша про наїзди Романовичів на Люблінські землі³⁵⁰

Таблиця 1

ГВл за Іпатіївським списком (наїзди Данила та Василька)	Основний текст Автографу «Анналів» Яна Длугоша
Данилови же со братомъ Василкомъ . заратившимся с Болеславомъ . княземъ Ладъскимъ . внидоста во землю Ладъскоую . четырьми дорогами . самъ Данило ваева вколо Люблина . а Василко . по Изволи и . по Ладѣ вколо Бѣлое . дворьскыи же Сѣндрѣи . по Сѣноу . а Вышата воева Подъгорье . взявше полонъ возвратишася . и пакыи изиидоста и повоеваста . землю Люблѣньскоую . доже и до рѣкы Вислы . и Сѣноу . и прѣхавша подѣ Завихвостъ . стрѣли Василко князь . чересъ рѣкоу Вислоу не могоша бо переѣхати ей рѣкы . понеже наводнилася бѣше . и возвратистася . взявша полоноу много . малоу же времени минуувшюу приѣхавъши же Лахове . и воеваша вколо Андрѣева . оуслышавъ же Данило князь со братомъ Василкомъ . совокоупиша силуоую свою . и повелѣста . престоити праща . и иныи сосоудыи на взятѣ града . и придоста на градъ Люблинъ . вдиноу днѣ быѣста подѣ градомъ ис Холма . со всеми войи и пращами . мечущимъ же пращамъ . и стрѣламъ аѣко дождюу идоущюу на градъ ихъ . и оувевѣвше Лахове . аѣко крѣпчѣе брань Роускаѣ . належить . начаша просити млѣсть полуочити Данилъ же и Василко створиста . завѣтъ . положили имъ рекоу не помогаите кнѣзю своему вни же вбѣщася то створити	1204. Ad hec et terras Lublinensem et Sandomiriensem suis finitimas, primum clandestinis, mox etiam publicis excursionibus invadit et vexat, in pleris quoque locis presidia locat et milites in frequenti numero illis imponit, terras Lesthkonis infestaturus. 1205. Maximis itaque et frequentibus copiis ex equestri et pedestri milite coadunatis primo estatis tempore Romanus Ruthenorum dux in terras Polonorum descendens Lublinensem regionem sibi finitimam primum invasit castrumque Lublinense, quod per presidium Polonorum militum tenebatur, obsidione cinxit et pro eius conquisicione plures conatus et studia, Polonis arcem probe defendentibus, integro mense intendere non destitit. Interim autem Lesthkonis et Cunradi ducum iussione ex Sandomiriensi, Mazoviensi et Cuyawiensi provinciis grandis confluerat versus Sandomiriam exercitus, non solum ex militaribus sed etiam ex aggestibus collectus, quem etiam aliqui voluntarii milites ex Cracoviensi ducatu coauxerant. Romanus ab exploratoribus cercior factus Lestkonem et Cunradum exercitibus collectis in armis esse obsidione Lublinensi soluta, quam sibi minus prospere videbat provenisse, in ultiores Polonorum regiones, singula rapinis et flammis consumendo procedis. Ad fluvium quoque Vialaza perveniens partim illum navibus et lembis, partim vadis in aliquot locis repertis, siccitate estatis aquis illius diminutis, superat et ad opidum Zawichost stativa ponit. 1244. Ruthenorum (et Kyoviensis) princeps Daniel, terre Lublinensis solitudine et desertacione comperta, exercitualmente in Lublin adveniens, tam arcem quam civitatem capit et universam terram Lublinensem sibi appropriat et usurpat. Et quo sibi et suis posteris diuturnior sit illius occupacio, turrim rotundam ex coctis lateribus in castris medio, habentem in summitate circuitum et propugnacula, mira celeritate edificat castrumque et civitatem fossis et vallis profundis fortificat. (et omnes Lublinensis terre militares et inhabitatores sibi parere cogit.)

³⁵⁰ Текст подано за: Ioannis Dlugossi. Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 5-6. Varsaviae. 1973; ПСРЛ. Т. II. 1908.

ГВл за Іпатіївським списком (наїзд Лева Даниловича)	ГВл за Іпатіївським списком (наїзд Юрія Львовича)	Основний текст Автографу «Анналів» Яна Длугоша
По смрті же великаго князя . Болеслава . не быс кто княжа в Ладьской земли (...) и восхотѣ собѣ Левъ землѣ . но боѣрѣ бахоутъ силнии . не даша емоу землѣ (...) Посем же Левъ восхотѣ собѣ части (собѣ) в землѣ Ладьской . города на Вѣкраини . еха к Ногаеви вканымоу проклатоу . помочи собѣ проса . оу него на Лахы . внѣ же да емоу помочъ вканыаго Кончака . и Козѣа . и Коубатана . зимѣ же приспѣвши . и тако поидоша . Левъ радѣ поиде с Татары и со снѣмъ своимъ Юрьемъ . а Мьстиславъ и Володимеръ снѣ Мьстиславъ Данило . и поидоша неволею Татарьскою . и тако поидоша вси . ко Соудомірю . и пришедше к Соудомірю . и поидоша на вноу стороноу . рѣкы Вислы . тоу же и переидоша рѣкоу . по ледови подѣ самимъ городомъ (...) и тако перешедша сташа вколо города стоѣвшие же малъ часъ не бишасѣ . посем же поиде Лево . своими полкы . со силою великою . хота ити ко Кравоу . Володимеръ же бѣ назадѣ стоѣ оу города своимъ полкомъ . и начаша емоу повѣдати . вѣсѣкъ во лѣсѣ . полнѣ люди и товара . (...) Володимѣръ же вѣради к нему люди (...) и бишасѣ с ними Лаховѣ крѣпко вѣда могоша и взати с великимъ потомъ и поимаша в немъ мноство людии и товара . А аекоже передѣ писахомъ в Лѣвѣ и бысѣ же идоущоу емоу полкы своими . и начаша росходитисѣ воевать . Бѣ оучини над нимъ волю свою . оубиша бо Лаховѣ . в полкоу его . многы боѣры и слоуги добрѣ . и Татаръ часть оубиша . и тако возвратисѣ Левъ назадѣ . с великимъ беществемъ . Иде Лѣстько . на Лѣва . и взѣ оу него . городъ Переворескъ (...) и поиде назадѣ во своѣси .	посем же повѣдаша Кондратови . рать идеть . к городоу . творахоутъ бо рать Литовьскоую . и пополошишасѣ . и выбѣже Кондратъ во столпѣ . ко мнихомъ . с боѣры своими и слоугами . и Доунаи Володимировъ с нимъ . рати же пришедши к городоу познаша вѣже Роускаѣ рать . Кондратъ же воспроси ратьныхъ . кто естъ воевода в сеи рати . вни же повѣдаша князь Юрь Львовичъ . хоташеть бо собѣ Люблина и землѣ Люблинскон . и приѣха Юрь к городоу горожани же не подаша ему города . но пристравахоутъсѣ крѣпко на бои . Юрь же позна лѣсть ихъ . внѣм же молващимъ . княже . лихъ ѣздишь рать с тобою мала . приѣдоутъ Лаховѣ мнозин соромъ ти боудеть великъ . Юрь же слышавъ си сла вѣ нихъ . респонсти дружиноу свою воевать . и взѣша полона много . а жита пожгоша и села . и не встасѣ ни в лѣсѣхъ . но все пожжено бысѣ ратными . и тако возвратисѣ во своѣси . со множествомъ полона . челади и скота и конии	1204. Ad hec et terras Lublinensem et Sandomiriensem suis finitimas, primum clandestinis, mox etiam publicis excursionibus invadit et vexat, in pleris quoque locis presidia locat et milites in frequenti numero illis imponit, terras Lesthkonis infestaturus. 1205. Maximis itaque et frequentibus copiis ex equestri et pedestri milite coadunatis primo estatis tempore Romanus Ruthenorum dux in terras Polonorum descendens Lublinensem regionem sibi finitimam primum invasit castrumque Lublinense, quod per presidium Polonorum militum tenebatur, obsidione cinxit et pro eius conquisicione plures conatus et studia, Polonis arcem probe defendentibus, integro mense intendere non destitit. Interim autem Lesthkonis et Cunradi ducum iussione ex Sandomiriensi, Mazoviensi et Cuyawiensi provinciis grandis confluerat versus Sandomiriam exercitus, non solum ex militaribus sed etiam ex aggrestitibus collectus, quem etiam aliqui voluntarii milites ex Cracouiensi ducatu coauxerant. Romanus ab exploratoribus cercior factus Lestkonem et Cunradum exercitibus collectis in armis esse obsidione Lublinensi soluta, quam sibi minus prospere videbat provenisse, in ultiores Polonorum regiones, singula rapinis et flammis consumendo procedis. Ad fluvium quoque Vialaza perveniens partim illum navibus et lembis, partim vadis in aliquot locis repertis, siccitate estatis aquis illius diminutis, superat et ad opidum Zawichost stativa ponit.

1204-1205

³⁵¹ Ioannes Dlugossii. Annales Poloniae ad annum 1406. Autographum. Fundacja XX. Czartoryskich. URL: <https://dlugosz.polona.pl/pl/rekopisy-i-edycje/autograf>

Altare S.
Gervasij et
prothasij
in ecclesia
Crac. erigi
hnt.

duo gravissima cuncta obfuscabant oculis manū emissa militū que da illū
cognovit illū hactenq; cœque defenderat a polonis dilecta Stricem de foris
quinq; pugnationē an ducto in ora cœp. Mutus q; cadē fugam et duos komas
et ceteros pueri Ruthenoy milibzq; inter illz komas dux ultimū puerū
videns sibi timere discessim iam em et equos eū inspicbat telis frequentibz cœso
exente illum sagittabat pœ medias acies prorumpens ad flumē vultu ferat
ubi equos cœrent illū deprecant hinc rē manū obiectū puerū quā nō manū est
illec cuiusq; flumē tranxit Tandē cœpta ut ferre equā a suis sibi administrat

plexi qz cca
tuppa viple
ad qua nata do
fugiebat ab
vngulis eoz
qritu tate
te absorpti
sint

ndreas

Præterea Episcopus tanta premissa Rege quia prohibens
et militibus Bohemie plures iniurias et oppressiones tunc in villarum
conulationibus et tributis exactionibus tunc in decimarum denegationibus quas
et ipsi et monasteria et ipsi loci ac universi Clero irrogabant propter domum
videt et Regem et Nobiles inexorabiles in amphora catharum et aliamina
grasso et plussilio ad facinora legi domine contraria proclivos esse et nec
prebens nam admodum salubribus acqnesse velle sed deteriora in diebus factis domum
adaltum quidam præter Episcopi imitatus modo cum successu se fiebat in loco pium
premissum Regem et Barones Bohemie ex omni sua potestati deinde cum Rex et
in censuras iradendo contempneret universum Bohemie Regem Catharum supponit
interdico et furorem Regis eximie sentit atque simul quod videtur apud decessu
sede sua ne contaminaretur proditus sceleratorum Romanis aliquibus catharum
et timoratis viris cum circumstantibus fecerit Nec ad plerum obstruam tunc
dum et vere fragantem ceruicem noverat diffinitur domus quicquid intercepit
atque suis exequiis magnitudinem plures instans elaborasset pro
ad diem mortis sue redire acqmesit ordo cum gravissima Regis et simul in
Clerum efferebant ut in quibuslibet theolonicis in quibus inveniuntur pro
capite Numm redderet præter et Clerum ratione ratione sine consue scilicet
plures cogebantur Nam ea temetipso sed et plura alia barbara fecerit adeo
ut plerique fuderet vivere impellerentur in domum et sacerdotes et viliores
contemptibiles quæ apud Bohemos quæ iudei optinebat locum

nnus dñi axillimis ducetissimis decem septis

Tyrannidem qua Emradi Mazonie et Cunavrie dñis germani lictis
albi pectus respectum erat qua in etate iuvenili effudit quam quæ exposit affinis
erat horrendus suorum parricidarum casus non stant. Erat illi dñs et agiles
insignis Emstius nomine heres de Bohemio plogem pallatini genere nobilis
da domo et familia que pro insigni hinc deest Bohemio et sed opere et virtute
quorundam quid agendum aut expedirendum erat nobilioris sub magis ordinatione et
regimine et dñatibus mazonie et Cunavrie tranquillitas prenerat et dñales mto
tus magnopere augebantur plebebantur prelexat et honorificabantur virtuos Em
dum officiatos et castros viros ad quosq; turpia et devia pñcios dñis in Em
radi corripit dñm illam pñm pñete deinde coram consiliariis ut quosdam abusi
pranos et illecebras restituit virtutibus quæ det opam reprobos et inducit
non tulit Emradus correptiones quicquid salutares sed in furorem nequandam
exaudescens prefatum Emstium pallatini mazonie in honore et plures inveni
zelatorem et servatorem alpinat et squalido carceri includit Sub quo quidem
tempore castes et mundi in plures de eo reclamationes et figmenta apert amice
Emradi singula ad adulatorem recipientes ingererat Emstius Emradus dñs
inceps et inestatis Emstium pallatini prefatum pñm in villa bovarie ex
tari mandavit Sed nam hoc genere crudelitatis contumax pessimis appetitionibus
suggerentibus cetatim inculat et militem strenuissim totum quæ mazonie flores
bonum radem heros splendentes operibus dñm equare non potuit per ole
varum suffraganis et invidie saluberrima monita perosus indigna morte
Tyrannidem et improbo consilio Johis Exephie scola plogem quæ

per quæ salute po
loms dea deberat
in prelio zauto
ten in Romano
duce Fuisse habito

Adolefcentie in super
sue preceptis pedagogi
et institutores

Et signatex Johannes
Cznapina Castellanus
suis Ducalis

ucciderat post cuius excessum Marcom et Embarie ducatum speciosus status
plurima caligine obducta est et variis cartatus casibus penam in perpetuum ruinam
hinc inde sanguinem rorante deo ferebatur hinc ex stermitate et audite
predictum omnia prohibent fuisse ut dicitur hinc insignis ceteris qz genti
bus dantes atqz dantes et sub inguine totius temporis Mos atqz tuberos
velorum duabus fecerit virtutis qz sua arma ultra mare proferens
ad pla nome eam qz fama a ppe et extens quiescat ut magnus Marcom pallatium
a ppe et finitibus vacitarent que splendorem Embarie dux Marcom impudens
fecerit. fuit et filiorum suorum statim ab eo deprehi aut enervatum in veritus ipm in
iusto et crudeli mortis genere consumm mandavit. Corpus in sua in maiori plogem
Ecclia debito honore tumulau passus est in fortissimu siquidem et ppe fidem milite
fuerat eam in consim simplia genere morte in eo non contenta per quem hostibus
in animu fuerat formidabile. Temulentu profecto et pluriu barbarum iracundis
ingenu quod tam nobilem et meli militem tam insignem ducem et victorem tam
nec parum bellatorem expugnav potuit ab eo quod. Tunc Romanus imperator de ppe
habuisse subitu ducissimu. In duo patrum generis in affectu conit. In ppe
conit a reatu et pena nobilit abluens. magis amplius qm ut desisterent
monuit dicens pnapatum fato dari siquid preterea postea ab eo vellent pntes
qz tribuere. Nec tante psumptioe iniquitas contenta fuit fuit. Prolem
eius persequi et proferre digne videri providentia iusticia reddens vult in qz
miaz preterire ut iusto dei iudicio idem dux Embarie pntem in qz deliquit
barbaras nationes pruthenoz. Tuncqz conterminaz audita morte Cruti
in leticia permissit prumpere et exultare dicentes honor nobis et facies
ad Trani polonoz aggressio postqz ipi deum fuit et liberatores ostenderit.
Cristinum appellantes deum ipse en virtute sua heroica et adituro dei
suffulta tota Trani protegebat et defendebat. Cuius oris idem dux Embarie
dei adituro obsequia crudelitatis destituta. Trani suaz amodo reliqz inde
rensat unde crevit ut ei persequeret pruthenoz miaz. Quia eius dea
vorat flavio. Odem per suasioz barbaris repressis et Trani Chelmez
in sua statu restituta. Pres Crutiferos in sui solarii advocat et ipse
Trani Chelmez a pruthenib defendenda assignat. Et recte anazicia
prefati Embarie ducis iusticia puniunt divina. Nam qm Crutini palla
tium felicitati et amplitudini eius moriens ppter predioz et fortunaz
tar apparatu qm ornatum et rez copiosam abundantiaz retineat et
ingulant et prolem eius proferpsit ppe no soluz predia et possessioes
sed etia principatu suoz Trani insignem coacta est. indebit alienare
et posteritatz suaz de reliqz principatu gram vexatione reliquit crude
liter impugnam

plogensis ecclesia casuali incendio in castro plogem exorto. Gravez
percepit mrebz suis et supplectili conflagracione

alegia

Romana dñi p[er] obitu[m] vrbam q[ui] m[er]ito q[ui]q[ue] et discor
dian[te] Cardinali vacasset. Tandem q[ui]ta februario Brindo fulcodij uacoe
p[ri]ncipalis de villa sancti Egidij Cardinalis h[ab]it[us] Cabiney licet absens eliq[ue]
est et quartus Clemens vocatus. Vix magnae p[ro]bitatis et exempli qui om[n]i
statum indi[cat]us fuerat et in quolibet g[ra]tiae et d[i]uine se gessit p[ri]mo
q[ui]d exoratus Comge vero defuncta Om[n]ib[us] q[ui]s inde Narbonne
q[ui]p[er] p[er] vrbam q[ui]t[ur] in Cabiney Cardinale h[ab]it[us] p[ri]mo ad pacifi
cand[um] anglia[rum] bello affere[n]t m[er]ito h[ab]it[us] h[ab]it[us] et om[n]ino Comite m[er]ito
forte g[ra]tiae feruere miss[us] ab inde sub dissimulato habitu p[er]u
sin[us] p[er]ter g[ra]tiosa it[er]a reuer[ent]e h[ab]it[us] et lacrimis Carui om[n]i
potuit et p[ro]p[ri]u[m] assumet. Cuius assumpti in vrbem ad Curia concepit
ic[er] vrbis ieiunio et oronib[us] ac alijs bonis operibus m[er]ito q[ui] multas quas tunc
Ecclesia dei sustinebat tribulationes deus suis m[er]ito et creditur extimasse

Nu[m] dñi millis ducetis sexagesis sextis

Inusta indigna q[ui] n[on] fuit sui patruelis g[ra]m demerenti q[ui]
Zowie dñas in Taborso p[er] Swarnone fuisse dñaz nepote ex p[ro]p[ri]o
Danielis Regis Ruffie f[aci]t[ur] campiano more interrogat[ur] Boleplaz p[ro]dig
Grauioy et Gondomuey dñaz vltim[us] frequentes q[ui] em[er]it Swarno
nis in dñas polonie m[er]ito et m[er]ito repressio. q[ui]p[er] dñas om[n]ib[us]
sub suis g[ra]m Ruffioy indiat. Cuius p[er] p[ro]p[ri]u[m] pallatium Grauioy
Consilarijs suis id censentib[us] admittit. Cuius itaq[ue] ap[er]t[ur] p[ro]p[ri]e
Grauioy in dñam Swarnone it[er]a est. Vrbis ante pallatium
belli successu[m] indiget sua id temeritate et negligetia accidisse m[er]ito
laret m[er]ito m[er]ito de consilio sententia egit et ad dignitatis vna p[ro]
fibus et signanter Jam p[ro] pallatium Gondomuey h[ab]it[us] p[ro] qui du
cebant ordines de vrbis belli singula dñaz. Cuius q[ui] q[ui]ta
fuit vrbis est n[on] remittit. Ingediet Ruffiam polon[us] q[ui]ta
et sedas statuas agent[ur] dñaz Swarno in magno Ruffioy
et Tharazoy q[ui]ta in loco q[ui] p[ro]p[ri]a dñaz. Cuius p[ro]p[ri]a dñaz
octavo m[er]ito p[ro]p[ri]a. Cuius q[ui] sua haud longe a Castus po
lon[us] p[ro]p[ri]a eor[um] potentia locat. Et illo q[ui] die q[ui]ta po
lon[us] a p[ro]p[ri]a castum opperient absinet cedet diey illius in
que p[ro]p[ri]a Ruffioy et p[ro]p[ri]a m[er]ito cadebat g[ra]m celebrat
et sibi salubrem et felicem et Ruffioy p[ro]p[ri]a. Et p[ro]p[ri]a die
ad Romano Ruffioy dñaz sine q[ui] m[er]ito p[ro]p[ri]a ad Op[er]
Ruffioy p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a. Cuius itaq[ue]
p[ro]p[ri]a Ruffioy et p[ro]p[ri]a die illuc p[ro]p[ri]a et pallatium Grauioy
polonos et Swarno Ruffioy in dñaz p[ro]p[ri]a. Et Ruffioy q[ui]
p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a tela p[ro]p[ri]a iactib[us] infestis animis
p[ro]p[ri]a est et auctor ab utroq[ue] p[ro]p[ri]a. Cuius itaq[ue] dñaz

Polonoꝝ esse cepit et in medios hostes mixta maxima in hostibꝫ ma-
gem edidit. Emareno et si no dnas solimꝫ sed et militibꝫ opa vꝫ p-
lm et labantes suorꝝ roes in aliquot locis resimꝫ et ad eorꝫ in
et ipse casus et rarisitas suorꝝ roes videns in fuga ne in polonꝫ
vniꝫ veniet manꝫ profilyt passim deinde cedes fieri omibꝫ vi-
thens in fuga versis cepta est et no pauciores in fuga qm in
certamine fugientes enꝫ polonꝫ in aliqꝫ miliaria psequenꝫ mitꝫmꝫ
ayagunt et captivorꝫ sunt mꝫ quibꝫ polonꝫ sanati cede pꝫpce
vaut. Casta pꝫ her Ruthenorꝫ omibꝫ opulencia plena dncepta
sunt et budo in etatis loco statimꝫ habitibꝫ Graecꝫ nome ita
pꝫlata mensa qꝫ victore polonoꝝ qꝫratu et mltꝫplacꝫ polonoꝝ
vacie supꝫpꝫlatis pꝫdam reserentꝫ qꝫ qua corrupcionis eꝫ palla-
tuz dnceptꝫ orauit et ipse qꝫ res ducatu suo et auspiciis feli-
citer gesta sunt polonia redmꝫt her aud etades adeo Ruthenꝫ
qꝫtarent domit qꝫ vt polonoꝝ dnas pꝫ her d mꝫ mltas mꝫp-
auderent qꝫtingere dꝫmꝫ aud homꝫ iudicio dꝫmꝫpꝫ ipse tunc
de Ruthenis relatu no huanis vmbꝫ ad hostes plus qm in
quadꝫplo qꝫcedetꝫ habuerit sed sola pꝫuacꝫ dꝫmꝫ et suffia-
qꝫe tunc pꝫ gente polonia sedula et mꝫpꝫmꝫ tunc suffia-
pabꝫ lacrimis et obsecrandibꝫ mꝫpꝫllante maxime in mꝫt-
bre Euge Boleslai dnas qꝫpꝫtis traditꝫ eꝫ pꝫmꝫpꝫ dꝫmꝫ oati-
duo vni in altis asitarent quorꝫ orauit de sua vtrius polo-
nie pꝫpꝫas mꝫtꝫpꝫmꝫ qꝫfenda dꝫor fꝫa est et qꝫ pꝫ Bor-
vaph et pꝫthasmo a domitibꝫ estimat.

et incoluntate victo-
riam qꝫ polonoꝝ qꝫti
decebo dꝫmꝫ mꝫpꝫllat

actis

et ordinacione que Boleslaus pꝫmꝫ Calisthꝫqꝫ et quaoꝝ
polonie dꝫx de castro dꝫntꝫgꝫ demolitꝫ et decreto non
recedendo cuꝫ Emrado ayarchꝫqꝫ Brandeburgenꝫ genero suo suo
supꝫmꝫ mꝫerat qꝫtꝫmꝫmꝫ castꝫmꝫ mꝫg dꝫcala. Alio qꝫ mltimꝫ
et aggrꝫmꝫ pꝫ qꝫmꝫando pꝫtore largioris pꝫacꝫ erat neglecto
huc scꝫmꝫ et pedestꝫ et equestrꝫ suay tꝫmꝫ copias dꝫxomꝫ
et Emrado Brandeburgenꝫ ayarchꝫmꝫ insulmꝫ et mꝫtꝫpꝫmꝫ
veritus edificat et mꝫpꝫ vniꝫ mꝫmꝫ spꝫmꝫ affatꝫ omꝫ qꝫ
atu matianꝫ architectonibꝫ qm et ipꝫ fꝫqꝫtes erant qꝫmꝫ
presidio qꝫ mltimꝫ castro mꝫpꝫto et viciuabꝫ pꝫpꝫmꝫ qꝫ
pꝫpꝫ dꝫfedit sed abemto Emrado Brandeburgenꝫ ayarchꝫ
pꝫpꝫtꝫ castꝫ dꝫntꝫgꝫ obsidione vallauit et ad illꝫ qꝫpꝫmꝫ
magna vi magꝫ qꝫardore amꝫ mꝫcedens adeo illud glꝫbꝫ qꝫ
audaz et recente tormentis et bombardis qꝫtꝫnt quassauit qꝫ vt
mꝫ suadetur qꝫpꝫmꝫ castꝫ pꝫ dꝫmꝫ erat futura. Certamen
itaz Boleslaus pꝫmꝫ Calisthꝫqꝫ dꝫx et ex vniꝫ et genero ab-
houens militꝫ qꝫ suorꝫ qui castꝫ defendebat saluti et libertati
providens mꝫpꝫ ad Emradꝫ ayarchꝫmꝫ vtriusqꝫ pacta se
pꝫpꝫndet et resumptꝫ et pꝫmꝫt.

Boleslaus pꝫmꝫ
Calisthꝫqꝫ dꝫx

Comerati puthon barbari in aliquot Cincos p gquendo castro
et Opido Ellingam advenit sed cum difficilis oppugnatio videretur
ayolendino Ellingam in quod pncipaliores ameb Ellingam defensori
illud se quiderant obsidione coartant No pntentibz autz Cincas qd e
Cincos pponderat pndm eo nctatis ventum est ut datus viginti
quqz obsidibus oppido reliquis Cincibz in ayolendino gcluss patere debe
bat et vita et libertas sed caduca et fluxa est apud barbaros di
ffusa fortuna utm fides Obsidibus en glia his genui caudat
cincalis etia vnuos qui in ayolendino gcliterant vario carnisio
extingunt In quoz vltimz pugnz arge Cincas Regiones pichoz
peris et igne aliquot ebdomadis vapus etia Cistz heilfegz gquut

Annu dñi ayillis ducetesi octuagesimo
Successionem novam dñis novi testame nra in Cincas mactum
Gaudomirum et Lubinm Ducatus novi motz novi qz bellor studior
ab exteris et pps illis sunt infectati dñy fortune testame nra
et in tot pndm p vna vice successionem a domesticis nra ac fere
bus mactum pndm itaqz leo puthon dñy dñis dñy Regis puthie
qui int puthon dñis ea tempestate tuz milicia pndm Cinc et
dominis pncipz hebant et mactum gemm et opm fctus ad
campum Cincomirum Gaudomirum et Lubinm dñis in ay mactum
Cincto qz qz thartus lituans et laquimpz celis qz gentilibz
et voluntario et mactum mactum Cinc et pndm et
equite rofctis in gvi mactum Cinc Lubinm mactum Cinc
vastree mactum et hiberno tpe tanta vis dñy simulabat bellum
cepit Cinc pndm Cinc Gaudomirum vnt qz hime glia
ebus gclato pndm itz mactum et quoz obvia mactum et affli
gent ad Gaudomirum Cistz et Opid pndm Cinc oppugnatio testata
mactum poloms aggre mactum mactum dñy pndm pndm pndm
ad pndm et vastand vicos et opida et vrenda tecta tuz pndm
comit Cinc apud villa Boslige duobz a Gaudomira mactum pndm
sua habante dñis pndm pndm pndm pndm pndm pndm
Cincomirum pndm filiz albi Cincomirum et Jamissig Gaudomirum

tunc qdta applicassent, no tamen illud audebant neq impugnae sed
nec qtingere. Dimittite illis mittente pavorez, sed nec hie
sterni sm qd deserviat fuit a barbaris aut incensa aut violata
sufferata barbaroz pte et merito felias ducisse Enge restigore
Teris itaqz normans ppla ppario. Et ppario enormit pollare p
nibus. sacerdotibus tuadatis et lactutibz tam ingente hosti
vtriusqz ppxus gine polono pceday cepisse compli sunt. Et
pax apit voladimnia parlia. viginti vni hie de vigintibz
murentis nonqz mptis. fuisse mata. et quo vno magistro
ceteroz vnoz femibz et ppoloz in captivitate abductorz potit
habita. iustori qtimadone confere. Belms pigne quo tignatm in dho
vinitur a ceteris nasomens ducet sm est pugnans siquidem omny in girm iatido
sactis in hostes pterentibus equs. aut terga duntibus. Sepe etiam fuga simulat
ut in ante y repentes aut vberibus aut oppreione commemiant. Tempus vnt
non tibus pteuz in ipso ceteris ardore pteha. ideo deservit ut pauloz expectant
vt cum te maxime via pte pites. tunc fca distremen subemdi et graminis iugema
genti timida pdrasa frauduleta pteaa. pteaa pteaa. et largiunt ardy
natura tibi sed in ceteris aut in domesticis motus iugmet. In libidine et car
pulan a dte qz volupates pteah. fides diti promiss qz mlla mpt quating expect

Emotus

Emotus alio voladimnia dux. pteha
Equum Emotus. Lanciacz et Sundicz. Duas. Amis duo
denqz xilun de ducatu suo in polonos odire. Abnuos ferve
et illos polonos pteha erat iura militum temerare
heditate eorum occupare. et genus poloniarum eliminare de
sta mtebat pteha pma. Octobris die mortuus. millos li
ceos reliques. Quia ducem pteha ad supplites fies pervenit.

diebus

aprilis honoris quartz. cu Amis duobz et diebz
aliquot. Rome apit fctm. Sabina. mout. et in ecclia sancti
petri pteha. Inellz aut pro clary alterius Cardinalibz. et
ppteu. et eis pteha qualitate calida mortuus. Ceteris qui suporat
in vana loca abomantibz substituit. Omnipontifex in Amis alterz
fuit intermissa.

Unus dñi nullus ducetis octuages octa

furore et indignatione pteha. duc. qta. Amis. hie
ducem fctm. patuete. licta. nger. Graemuz. Gaudomuz. et
Sundicz. dux. xestuan. Altera in illuz. et fctm. pteha. pteha.
dum supior. parv. proffe. cesset. mollebat. Vez. Graemuz.

occupato

ante Wenceslao Bohemie et polonie Rege in ordina-
cone totius publicarum Regni polonie et expeditionis aduersus castella que
pro dnce Wlodeyso lothar tenebantur omni amicaa polonice agerent
pauces Russie motus dantibus et conuictis omni siloy optinuit robore
Regni polonie inuadunt de in dncem Sandomilem. hec eni illis
erat uicior ama uetuit intestini Regni polonie disfidu et bellu
quo Re et poloni occupati erant omni actor et agendor suoy rati sust
fragm et fortuna. Nec optimoy sua frustrati sunt. pmi eni uera
tuitate que tunc humili lignoy gstruda erat conseruie. qphen
dunt deinde unisany dncem uacua tunc gmlatibz in bello regio in
litantibz pauciores predas agunt et aut tade in homies aut igne
in tota pmi et pluribus dncibus illatis uigenti preda ta captoy
hany qm peccoy omisi in regiones suas nulla impetioy q adipo
lof uenerunt. Captoy eni et torrentes huius predas agebant et
spolia rapta et inuasioni ueriti. Nam adeo gato subito q su
graffati sunt ut pmi suos penates post raptam predam repeterent
qy eoy repentinus insulbus ad noticiam Regis Wenceslai et poloy
posset deferer. Obco at quo Wenceslao in polonie Regem coronat et tpe
dieb aut nox tps de villa dnci wladyslao lothar qmetu sint neq loco neq
mortali emq pter paucos satis fidere polonos bohemosq in tra in supatione
habere dimisspectare omnia doctus feugora et caomata mibres ac solen mixta
pati huius reamfere media et quilibet laborez cegitate qm deus regim
tollerare. Et in paludibz densis q silis et adys locis noctu raro subiecto delitescit
Itaqz uigibz intertusq du post longa exagitatoz pida suoy expaweste panomab
petere t tmit et panomibz at Roma in habitu pinto uult ubi quicq mlegm poloe
deliquerat expiant

ordinato

ante Wenceslao Bohemie et polonie Re Regni
polonie statu unis q dncis et castis emfden Regni sue dia
om subactis planis et uariis polonie pfectis q sine Reg poloe
gubemaco amendata quod sibi deatd neq uidet neq ad illud
redire contigit in Regni Bohemie ad et abactis als Regia uera
mixta et Regia regedunt. Absumpto est Anno eod wslau
wladyslawoy qm pcat in loay ems. Geruadus uic consilij et in
genu singularibz ac palator reipublice pnotissimij. Amg hic
insignis et dncis Regis Wenceslai in Regni polonie et duas
wladyslai lothar qm pcat et mulcat plunary et imbrum
gtima tempestate abq desensu et qd omia pmissa superat
jubilei celebraco p quo merando de unis xpianis orbis regio
mibus maxima regimoy in ueberz querebat pagneda pmiuaz
aut in exilij adeo piti tulit dnc wladyslao lothar amio ut calamitati
sue copatebent plurim yodetum uero inuarent unis. Em in sup exilij
pni no delicti silplicitum sed illustrande uirtutis occasio et materat extiterit

uicinit

hoc Anno apud Quasferos in offm ayagis
Eluig de Voltbach natione Durcing. Ludouigo pssumpto
pro pauca diebus supremes Emund dnti dnc habuit suadepoz
litu uam spolijs it pmissa comiss in angustis siluoy quas pre
terire no poterant in redemdo a comedatore de Bradebme
occupati. Ebus tps q illa cohorte euadentibz oadum dncis
litg. Castro Dubaym in litg et omibz qui erant in eo litg
uam. Quasferus prodito fidem xpi suscepit.

Septima mensis nouembz wslauus eps wladyslawoy mori et in tra wladyslawoy
pcti. In emg locuz Geruadus canoniz wladyslawoy p elatoz canonicz suffrag
est per iacobum Gromba archiepiscopus Eneoz. Confirmatus et in et uelneiz ardu
in pontificez benedictus de consensu et fanore Wenceslai polonie Regis

vice sima septia die
mensis nouembz et
in tra wladyslawoy
pcti et in omibz
Gederim in pontificatu
exegisset

de Schippen

nobilis re
de stirpe et
genalogia
necessitati
et huius
appella

troq

ducem Brojdmigen. ut. et vocat. anno pluldy in regie
et iusticia gubernato. dux Bolelaus Brojdmigen. qui pms qacod
pncipatibz suis. et nepotm imposuit. et nobiliu subditu suoz pncipia
quta vlt qussq orma in bellm latuerat. hudo ad bona heredi-
taria respotm. conspuit. Et in et hostem ordms distereqien
in Briforo dotavit. et fundavit. mouit. et in eodem dynastero
Briforwig pcepit. Deat plos reliquos. Beruhardm em ducem
Brojdmigen. caput hemia em Jarvoren. et Boleflam qui sam-
bigem. als. aonsterbergen. pntus est pncipatm.

alter filioz Boleflai
legmigen ducis

Sumitur

et Anno eodem Terdecimo Eliae decembre
Johannes Pomla vocat Epus. cum Ann. nove pcederet. cui
hemig de Vinbna que polonie nobilis succedit a Jacobo Bromla
Bnezy archiepo confirmatus. Em ob industria p bntate qz ingom
pg morte Boleflai Brojdmigen. dms filioz hemia qui vocat. et
legmigen dms. qui nonn maturit. Amos impleret. Baroni
et militari legmigen. et vocat. clauis concord. pms guber-
nac. et tutoria mandata est. Em sumptz pms pms faciens dge
zaula pncipz in legmigen a Boleflao Brojdmigen. condita ad ho
aplia pncipz. et pntandm. p maqua pte qsumpt. p aduocatus
et Baroni pntandm. magis pntandm. et pntandm.
utupnali tpe stella crinita in occidentali parte in scorpionis
signo apparuit que per vnm mensem durans. fatis sue radios
aliquando ad orientem. aliquando ad meridiem emittebat.

de domo et fami-
lia dynastissa

itwanoz

operatus ad pncipia pugnatoz huc espmatoz
Fran Dobriny magna vaipitate afflixit. eo Anno. et tam
trunculea. qm pntis in eam debarcatibz. Et huc polonia mltis. eos
fmsit. in sequi. no tñ illis poterat rapti. p dany. Et in ab dca Aluaz
condita exalte. Interim lithuanica electis. maiora pde auiditate
stimulatus in culmiz. bntz descendit. et p dca atqz dedeb. agere cepit.
Et huc feds. Ciuasperi. affli. fundat. et septuagita. dca. cecidit. in pntis
et huc. Captina. p. pntis. et mactans. Dobriny. exipuit. atqz. pntis.

Nuus dui nullim tricetesimus secundus

Imetato Polonie Regno. sub Wenzeslao Bohemie. et poloz
Regis regimie. et gubernatoz. Barones. proceres. et Nobiles. Gra-
uier. et Gandomuier. dca. pndorop. et ignominie plem. qz
simates. qz. Castz. et dca. Lubhines. pntis. pndetibz. inte-
rimis. in Regno polonie. gneris. et cmlibz. diffensionibz. amb
aliquot. imp. me. oamparauerant. et a corpe Regni polonie. absta-
ctay. sue. illa. facere. conabant. dca. pntis. Et pntis. pro. resen-
denda. huios. note. infamia. indicant. et pntis. de. fms. dntat. pat
Grauier. et Gandomuier. congregato. versz. Lubhiz. pntis.

vident. Ruthenorum autem principes id semper venturum ventum quo pectoribus
possent polonis de quorum adventu tam timore quam visione personalis
certificatione accipunt resistencia opponere. Lithuanos et thartaros
et aliosque nationes barbaras in sui auxilium vocant. Pro quibus pro adfuerunt
et copiosum ex suis. ceterum qui auxiliatoribus polonibus quod melius et
magis et magis superiores. et alii consuevit. Unde et poloni adven-
tibus pro lubet auxilium. et acerbis instauratis. plura committunt
in quo cum aliquod anapiti marte theret lingua et poloni robore
pungent magis. Unde parent. Omnipotente tamen deo. in fine adia-
vante aciem. omnis fortitudo Ruthenorum. Lithuanorum. et barbarorum
quanta est. et in fugam vocat. plures magis. aut ceteri. aut capti sunt.
Nonnulli vero qui fuga dilapsi in castrum lublincum se receperunt.
a polonibus obpressi. cum fame ceteris qui difficultatibus quatabissent.
recentibus qui fuge et ceteris parvis animis. oculis qui illorum obversa
verum. nec aliquid spei de ferendo a suis auxilio pesseret. tunc
castrum. quod populus polonibus dedit. poloni alacres. et victoria.
et spoliis recuperatione qui castri et de lublincum insignes rerum
tunc. In hunc modum terra lublincum a Ruthenorum invasione propria
divinitate vindicata est.

Ottfrido

agris prussie sponte et officio ecclesie. Ziffredus
de Vintzunge subsecutus.

Nr^o dni millis tricentesimus tertius

Exultis et natalibus. et questibus. Dñe Vladislavus lothel-
dux. et dñs Regni polonie. et de omnibus castis. fortibus. et
munitionibus que pro eo tenebant. non solum potestatem. et virebus
Wenceslai Bohemie. et polonie Regis. qui illum. et omnes sibi
adherentes adio prequebat. hostili. sed etiam omniak baronum.
et nobilium polonie. et prussie. et gypsorum. erectis. claudere
in aliquorum baronum polonie. in quorum pectoribus. sine fidei. et
devotionis erga se relictum credebatur. et amica. et domi-
alia in privato et dissimulato habitu adibat. potens. et obte-
stans. ne se deperent. ne ve in ignominiam sui gressus. et polo-
nie gentis in exile. errabund. et vagam in suis ceteris. et
paterent. sed in sue potentia. et indignatione. Wenceslai. Bohemie
et polonie Regis. sine ne omne edictum Regni praevalerent. et ob hoc

quod p illa tempestate de lignis q stincti erat pvenas pluribz diebz illud
impugnabat sed emulibz regis pvenas illud defendentibz spe pvenidi
castri amica duces pven magna captivorum homi vtriusq stus in tra
liberibz pphensa pcedam in ppa dnoertit

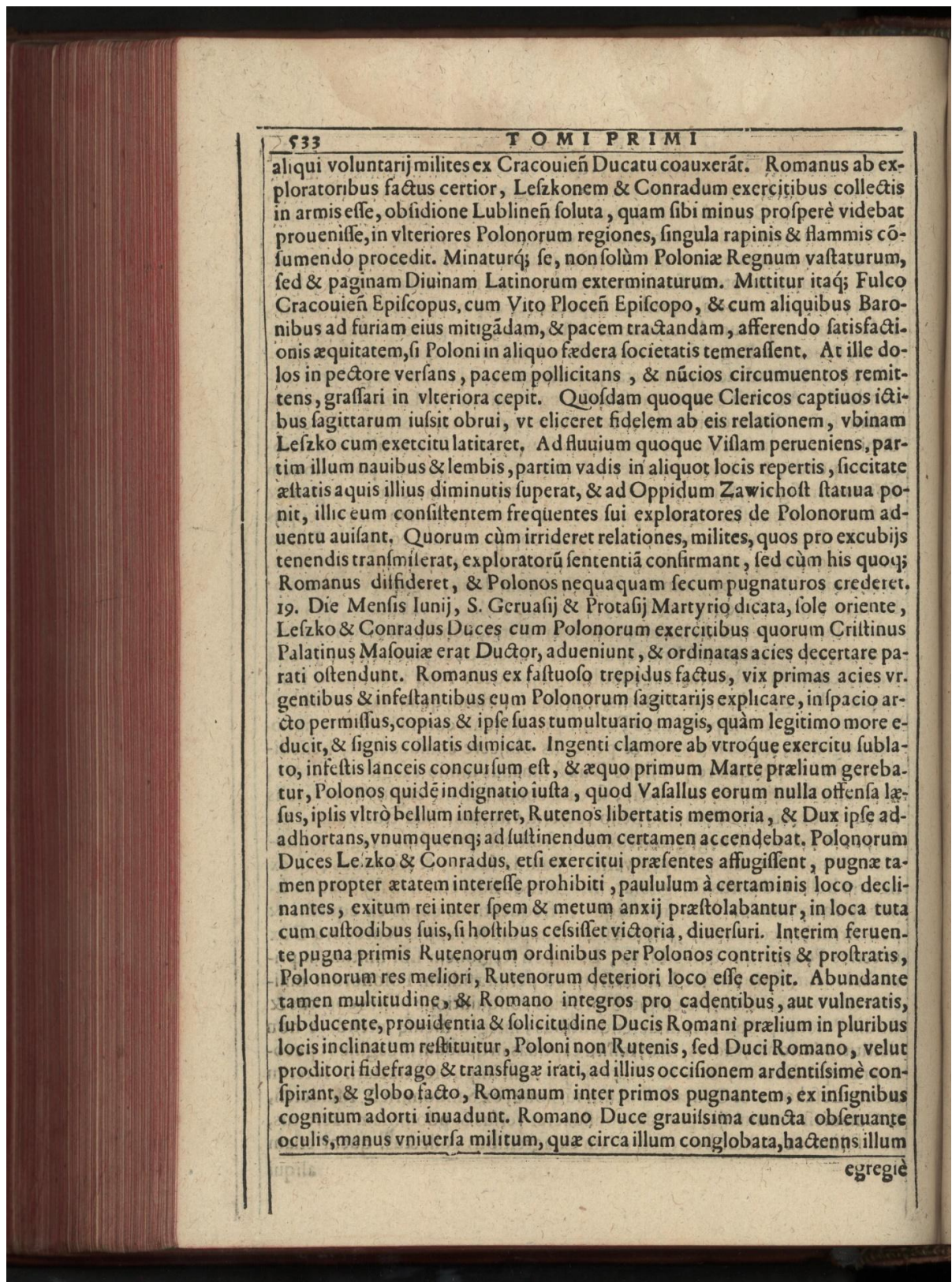
Sorlatiawen Epd pbatulerat qm illu regulum iustus qm Regem
nominari debere astenebat ppter q ab exteriis metropolitans munq
edsecandis sumere sede asetro politana in Bohemia no extante rathie
Rex cogeret ase et Regno Bohemie excusum pragesem Ecclia hacta
Epalem et Archiepi azagmitmley Suffraganeaz in Archiepalem
et metropolitana luthomislley vero que Abbacalis et Conventualis
erat monachis sta ibndicti in quoz osun et religioni dicata et fa
data facit exclusis in Cathedralen ne alteri pragesem Ecclia si du
praganea illi deesset notaret qfusoms ludibris procurator pluribz
pcedibz et intercessionibus philippo francor Rege emixq fery adunat
per Clementem pman septim ultima die mens Aprilis in Romone
Exigi tceari et sublimari et anestum pragesem tunc Ep
Archiepali et palij honore insigniri et domitioy etaz in suffraganea adun

Milites maxime parum prospera forma vpi facto in Oleskiza
em Oleskiz congre p confliguntur. Arpt et humilante plores Ecclia
fulmine supme atena eladem sequitur az portendit

Terre motus maxim fuerit et pestilencie et fames in uenis Regnis et Tis Catholus et
Amis dhaflia extere motu quasi tota cu pluribz castris in iutu coeruit Dne
homies in silis cu bestis morabatur nec Civitates mterore audibat Vagant impo illa
tempestate iugitates et pira pluma et hereses et secte mter xpianos sta et lra Bngilla
de storia diceret mundus regere iusticie divine merito uir petere debere quia deterior
esset qm tpe diluuij sed dei misericordia et stoz pcedibz sibi pcedere

Nu dui nullis tatesim quadgesis qnt

Chararico Ruthenico q bello Capimeq polome Rex pfmis
a Johanne Bohemie Rege q in dnoibz nobili mebro sp languid ad qm
et tunc iay cog cognome oca pntia facit novo bello lacissime doles
signd et p mag muna atq de deore frater tenece q Capimeq
polome Rex Trau Reganey qua ipso Regno Bohemie feudaleq astnebat
in favilla ciner q redigerat q dno Reganey Opus et Tutoru
vtrigona qd ppetab et pntis Regn polome eat occupanti polome
pue viribz abstuleat et q bdeslau orvidmzoz dno Capimeq
Regis polome et pte gmaria nepote in fide et dnoie Regn polome
mna qstada pperante abstrah et ad feudum omagm q sibi et
Regno Bohemie pstant licet id pluribz iugem et callide legim
pombz temptabget neqmet ad maguaz copiaz qatu q Bohes
ulmanis et Oleskiz collat q polonia pprali advenit Reg q xi
pntis et pmo laboibz q affectus. Anna ty tctare etia hinc uoy
destitit tauto naq omi hmore in pmae Regn polome adductum
intens q ferunt ut mori vita q quadare sibi dulcepit si illu
cu qdru fco ante Cracovia fide statua amos q tmtatis
Cracovien manne ceca palpare et polome vaspaz aliqua mfe

Див. останнє речення на с. 533

³⁵² Historia Polonica Ioannis Długossi sev Longini canonici Cracovien. S. 533-534. URL: <https://polona.pl/item-view/5c53bbdb-ec23-4eac-a6e3-5bc5d83e05ee?page=576>

egregiè defenderat, à Polonis deleta, strenui ac fortissimi quique pugnatores, ante Ducis sui ora cæsi, mutuoque cadentes fugam & Ducis Romani, & cæterorum suorum Rutenorum inhibebant. Inter hæc Romanus Dux ultimi periculi videns sibi imminere discrimen, iam enim & equus cui infidebat, telis frequentibus confossus, excutere illum satagebat, per medias acies prorumpens, ad fluuium Vistulam peruenit, vbi equus corruens illum deseruit. Hinc verò maius obortum periculum, quoniam modo manus illorum esset euasurus, & fluuium traiceret, tandem effecta ut fertur, æquam à suis sibi administratam ascendens fluuium agrè superauit, iumento quoque illi, quo adiutore fluuium traiecerat, non secus quam parenti suo, pro sua salute egit gratias. Mixtus deinde fugientium suorum turbæ promiscuum vulgus à Polonis fugientes insequentibus, & gregarium militem illum existimantibus, obruncatus est. Dum insuper milites & gentes Romani Ducis, qui periculum mortis fugiendo, & tranando Vistulam euaserant, in ripa altera Vistulæ conglobati & densi, aliorum suorum commilitonum prospectando effugium starent, humus ripæ ab ungulis equorum, & grauitate in ea stantium, molem sustinere non valens, disrupta, dehiscens radicibus suffosa corruens, plures hostium cuneos in Vistulam præcipitatos absorbit. Gloria autem totius triumphi, tunc ex Rutenis relati, in Cristinum Comitem Palatinum Ploceñ, absque controuersia conferebatur, qui & Princeps militiæ erat, & suo astu & industria pugnam confecerat. Ruteni cum dudum in fugam spectassent, nisi Romanus obstitisset, terga vertunt, & in fluuium Vistula, à quo haud longè pugnatū est, prout quemque fors ferebat, cæci & desperati desiliunt, & in gurgites vndarum prolapsi certatim vir virum præmens, suffocabantur. Plerique etiam ripa Vistulæ, ut præmissum est, ad quam natando fugiebant, ab ungulis equorum contrita, cadente absorpti sunt, pauci quos aut natandi ars, aut equorum fortium robur adiuuerat, tranarunt, & hi quoque maiori ex parte à militibus Polonorum eos usque Wladimiriam nocte & interdiu prosequentibus, nonnulli ab agrestibus, dum vel errarent in siluis, vel hospitarentur in villagijs, trucidati vel capti sunt, & de Romani illo potentissimo frequentissimoque exercitu pauci admodum euasisse reperti erant, qui suis tam ingentem cladem nunciarent. Ad Vistulæ ripas cadauerum, complicabantur acerui, illuc enim cunctantibus Rutenis verticibus vndarum se condere, aliquanto maior cædes, quam pro numero ædita est, adeo, ut fluuius Vistula cruore humano tinctus, aliquandiu rubrum colorem cum nativo commiscens, cædis magnitudinem intuentibus, testaretur. Multos denique imperitos natandi, qui graues erant armatura, aut senio haulere gurgites, Castris & spolijs Rutenorum Poloni potiti, ex opulentissima suppellectili illic reperta, valis quoque aureis & argenteis celatis, vestibus, equis, armis, admodum ditati & magnificati sunt. Victoria quoque ipsa tam tonora & famosa fuit, ut vicinarum nationum gentiumque crebris celebraretur sermonibus. Poloni quoque quibus prouenerat, quosque fama diuitijs & honore extulerat, varijs illam, & seriem eius prosequabantur carminibus, quæ etiam in hanc diem

Vuu

canora